

KNK

SONBAHAR 2018 / 37

BİR ŞEHRİN ATATÜRK SEVGİSİ

KNK

SONBAHAR

2018

Eşsiz bir meydan...

Binlerce yıl önce bu kadim topraklarda yaşayanlar Antik Agora'nın meydanında bir araya geliyor yaşam pratiklerini sergiliyorlardı. Şimdi şehrimizin pek çok meydanı var ve her birinde geleneklerimizi, kültürümüzü yansıtıyor, bir arada bulunup dayanışma halimizi sergiliyoruz. Ama şehrimizin meydanlarının en eşsizi şüphesiz ki Konak Meydanı... Ve çok uzun yıllardan bu yana kimliğimizi, enerjimizi ve modernleşme sürecimizin yansıyanıdır burası. Estetik ölçütümüzün aktarımı... Sivil toplum inisiyatifinin şekillendiği yer... Her gün yüz binlerce İzmirlinin adımladığı, saatlerin oraya doğru ayarlandığı ve şehrin tanığı...

Fotoğraf: ÜMMÜ KANDILCIOĞLU

KNK

SONBAHAR 2018

Merhaba

Üzerinde nice medeniyetler barındıran ülkemizin, Cumhuriyet ile taçlanmasına olanak tanıyan liderimiz Mustafa Kemal Atatürk'e olan sevginin doruk noktasına çıktığı kadim şehrimizden merhaba...

Dergimiz KNK'nın sonbahar sayısındaki kapak fotoğrafı, Mustafa Kemal Atatürk'ün, 1 Şubat 1931 tarihindeki İzmir Kız Lisesi'ni ziyaretini yansıtıyor. Genç kızlarımızın coşkusu, heyecanı ve mutluluğu aslında bir şehrin yansıyan yüzüdür... Cumhuriyet ilkelerine bağlılığı yaşam biçimi haline getiren, aydınlanma kültürü olan demokrasiyi geleneğiyle eşleştiren şehrimizin, liderini sahiplenme biçimini gösteriyor bize fotoğraf. İzmir'e dair bugüne kadar şüphesiz ki milyonlarca poz fotoğraf üretilmiştir. Her biri kıymetlidir. Ancak bizi en yalın halimizle anlatan, katman katman olan hayatımızın en derinindeki hücreyi bulup çıkaran, bizi; bize veren fotoğraflardan birisi de, Cemal Işıksel tarafından çekilen, Atatürk'ün İzmir Kız Lisesi öğrencileriyle

olan bu fotoğrafıdır. Liderlerinin etrafında kenetlenircesine küme olan, alkışları ve tebessümleriyle mutluluklarını yansıtan, cumhuriyetin soluğu olduğunu ilan eden İzmirli gün olduğu gibi bugün de liderlerinin yanındadır...

Ve İzmirli ile birlikte, olanca güveniyle yürüyen Mustafa Kemal Atatürk...

Ve bu yürüyüşün adımları şimdi bizler tarafından atılıyor. Liderimizin attığı adımların takipçisi olmaktan; miras diye aldığımız aydınlık yolculuğunu gelecek kuşaklara da bırakacağımızın sözünü vermekten gurur duyuyoruz.

Kasım ayı Mustafa Kemal Atatürk'ü, ebediyete uğurlayışımızın vaktidir. Ancak biliyoruz ki; sonsuzluğa gidene anan en son kişi de sonsuzluğa bağlandığında yokluk başlıyor. Yaşamın yeri yürektir ve Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümsüzlüğü bir de buradan gelir.

Liderimizi her zaman anıyoruz ve daha da çoğalarak hep zaman anacağız.

Dergimiz KNK'nın sonbahar sayısında

şehrimizin Atatürk sevgisini ön plana çıkarıyoruz. Akademisyenler ve araştırmacılar ışığında liderimizin İzmir günleri ve o döneme ilişkin ayrıntılar bulacağımız dosya konumuzu ilgiyle karşılayacağınıza eminim.

Ülkemizin ikinci Cumhurbaşkanı ve ilk Başbakanı İsmet İnönü'nün şehrimizde yer alan doğduğu evi, İnönü Vakfı ile işbirliğine giderek yeniden düzenleyip ziyarete açtık. İsmet İnönü Anı Evi ve Kitaplığı da konularımız arasında. Ayrıca İsmet İnönü'nün kızı Özden Toker de söz konusu eve dair anılarını kaleme aldı.

Şehrimizle bütünleşen ve adımların hep oraya doğru çıktığı Konak Meydanı'nın ilginç bir hikayesi ve meydana enerjisini veren bitişindeki mahallelerin kültürü de sayfalarımızda yer alıyor.

Kültürel, sosyal ve tarihsel hayatımızdan kesitlerle ve birbirinden ilginç konu başlıklarıyla, yine sizlere zengin bir içerik taşıyan dergi hazırladık.

Keyifli okumalar dilerim...

için

AYŞE KİLİMCİ /
ŞEHRİN MÜHRÜ, KONAK MEYDANI 8

DUYGU YAYMAN /
KONAK MEYDANI'NA NAZIR
KAT KAT ÇOĞALIR HİKAYELER 12

UMUT UÇUR DİKÇAM /
İŞGALDEN KURTULUŞA
ATATÜRK'ÜN İZMİR'İ 18

ENGİN BERBER /
BU ANI EVİ GÖRÜLMELİ 38

ÖZDEN TOKER /
İNÖNÜ AİLESİ'NİN KALEMİNDEN 42

AKIN ERSOY /
SMYRNA -İZMİR AGORASI VE
DUVAR YAZILARI 44

KMK

SONBAHAR

2018

KONAK BELEDİYESİ ADINA SAHİBİ

SEMA PEKDAŞ
Konak Belediye Başkanı

YAYIN KOORDİNATÖRÜ
OZAN YAYMAN
(Sorumlu Yazı İşleri Müdürü)

EDİTÖR
İPEK YAŞAR ÖZBAŞARAN

Yayın Danışmanları

FIRAT SOYLU
AHMET BÜKE
TEODORA HACUDİ
ÖZCAN ÇİNE
UTKU KILINÇ

Hukuk Danışmanı
MİNE GENÇ

Halkla İlişkiler
EMİNE KALABALIK

Kültür Sanat
ABDULLAH TUNALI

YÖNETİM YERİ: İzmir Konak Belediyesi Dokuz Eylül Meydanı No:6 Basmane / İZMİR Tel: +90 232 484 53 00 www.konak.bel.tr BASIM: İhlas Gazetecilik AŞ Tel: 0 212 454 30 00 YAYIN TÜRÜ: Yerel süreli - üç ayda bir yayımlanır, para ile satılmaz. Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. BASKI TARİHİ: Kasım 2018

BURCU TANER KARATAY / TARİŞ 70

dekiler

AHMET GÜREL /
ATATÜRK'ÜN İZMİR GÜNLERİ

AHMET MEHMETEFENDİOĞLU -
CEMAL NECİP GÜREL /
İZMİR'İ AYAĞA KALDIRAN İHANET

M. EMİN ELMACI - SEVİ ŞENEKEN /
ATATÜRK DÖNEMİNDE İZMİR'DEKİ
CUMHURİYET KUTLAMALARI

TÜREY KÖSE /
ANILARIN 'BAŞKENTİ'NDE
GEÇMİŞ ZAMANA YOLCULUK

İPEK YAŞAR ÖZBAŞARAN /
'ESKİLER ALIYORUM
ALIP YILDIZ YAPIYORUM'

SİNAN DOĞAN /
İZMİR KÖRFEZİ'NDEN
GEÇİP GİDEN VAPURLAR

KNK RÖPORTAJ /
APİKAM

TEODORA HACUDİ /
İZMİR'İN EN LEZZETLİ FESTİVALİ

NALAN KOLAĞASI İMRE /
MORENO'NUN IŞIĞI ŞİMDİ
ÇOCUKLARIMIZI AYDINLATIYOR

ORÇUN MASATÇI /
ANI KUTUSUNDAN GELEN SESLER

AYŞE KİLİMCİ

Şehrin mührü, Konak Meydanı

Şehrimize adını verendir; Kâtipzade Konağı...

Konak Meydanı İzmir için çok şey demek... Konak demek, İzmir demek. Şehrin yüzüne basılan güzel bir mühür de demek! Benim için yeni ayak olduğum sıralar babamın elinden tutup yürüdüğüm, ilk adım attığımın bir sokak fotoğrafçısı eliyle kayda alındığı yer demek...

Köklerimin kaynağı, her siyasi mitingde kalabalığı içinde olduğum, ilk aşk ve ilk hicranlarımın da mahallesi...

Kâtipzade Konağı demek, büyük dedelerimin fi tarihinde yaptırıp, içinde yaşadığı, şimdi hükümet konağı olan...

Nüfus kaydım orada, Natırzade Mahallesi; ama, adı değiştirildi. Değiştirilen birçok adı ve artık değişen yüzü gibi şehrimin, Tan oldu. Natırzade'nin suyu mu çıkmış, bilmem?

Meydan evvel eski Konak Meydanı olarak anılıyor. Hem Kâtipzade Konağı burada olduğundan hem halkın dili buna yatkın olduğundan.

Konağın yanbaşındaki Kâtipoğlu aile mezarlığı konumundaki Sulu Mezarlık şehir dışına kaldırılınca, ortaya çıkan alan, vakıflar müdürlüğüne devrolur. Kâtipzade ailesinin yükselişi 18. yüzyıl

ortalarına denk gelir. Ahmet Reşit ve Hacı Osman Beyler'in ardından 1803'te yönetimi alan Hacı Mehmet Bey, Levantenlerle ilişkisi ve giderek güçlenen konumuyla dikkat çeker. Saray hoşnutsuzdur, her ne kadar tarih pervasız bir yönetim olduğunda ısrarcı olsa da, ne yapılmışsa padişahın emriyle yapılmıştır, Darağacı Sementi'ne kurulan sehpalara dahil. Kan kardeşi de olan deniz kuvvetleri komutanının gemide yemek davetine katılan paşa, ki yakın olduklarından, hamile karısıyla birlikte katılmış yemek çağrısına ve o gece orada öldürülür. Denize

atlayıp çarpışarak ölmüştür ve bal torbası içinde padişahın önüne konulan başın yüz güzelliğinden çok etkilenen padişahın 'yazık oldu, nasıl kıydık' dediği söylenir. "Kelle alın!" emrini mahalle bakkalı vermiştir...

Gebe karısı o gemideki can pazarında, suda çarpıştığı için kellesi kılıçla alınan paşa kocası için kurulan darağacı gölgesinde erken doğum yapar. Tamama yakını devlete vakfedilen mal, mülk, araziler yanında, kimilerine yağma için hazine, vakfiye değil de temiz tapulu yerleri için, yüzü yumuşak devletlulara, 'zaten herkes üzerime geliyor, beni bir de bu yer ve iş için üzmeyiniz' diyen Menderes eliyle görmezden gelinen, üstüne devlet daireleri dikilen dede mirası kalır ki, ailemizden kimileri yasal haklarını ve kamulaştırma bedelini almış, bize zâdegânlık kof çalımını ve "bize para ne gerek, her bir şey devletluların olsun, yeter ki vatan sağolsun" tesellisi kalmış... Öyle ki, günlerden çok sıcak bir yaz günü Hükümet Konağı merdivenlerine oturduğumda, görevli genç gelip, 'kalkın oradan, buraya oturmak yasak' dediğinde, 'ama asker, burası benim dedemin konağı' dediğime, anlayışla 'haaa, öyle mi, otur o zaman teyze' deyince, almıştı beni bir gülmek, yıllar geçti, hala gülerim...

TARİHİN TANIĞI BİR MEYDAN

Konak meydanı darbeler, işgaller, yangınlar, ilk kurşun ve kurtuluşa, suikast ve şenliklere, imparatorluğa, cumhuriyete, kalkınma ve imara, şarkılara, imbata

tanıklık eden bir yer. O ilk hali korunabilseydi diye ah edenler, siz susun lütfen! Emir demiri keser, hepsi el ele verir, İzmir'in yazılmış yüzünü bozar, mührünü siler...

Saat Kulesi yanbaşı Yalı Camii, şehrin en zarif mescitlerinden, 1754'te yapılmış, depremler hasar verince 1920 ve 1964 yıllarında elden geçirilmiş. Firuze çinileri ve sekizgen planlı, manolyalar gölgesinde minnacık bir yüzük taşı... Ayan Hacı Mehmet Efendi'nin karısı Ayşe Hanım (İngiliz Ayşe de deniyormuş) hayratı, ama yanı başındaki medreseden iz yok... Meydan bütün siyasi olaylara tanık. 1908'de Meşrutiyet ilan edilince, dönemin Maliye Bakanı Cavit bey ve İzmir Lisesi'nin hocaları burada konuşmuş. Ordu İzmir'e girende, Şerafettin Yüzbaşı ve atlıları

burada çekmiş bayrağı göndere.

Menderes'in ünlü nutukları da burada; darbelerin, Kıbrıs'a destek amaçlı, 'Ordu, Kıbrıs'a!' mitinglerinin yapıldığı yer de burası. İlk Kurşun Anıtı burada, Hasan Tahsin takma adlı şehidimiz Osman Nevres; 1974'ten bu yana, 15 Mayıs 1919'u hatırlatıyor hepimize.

Milli Kütüphane Caddesi'nin Hükümet Konağı'nın karşı sağındaki 19. yüzyıl başlarında Askeri Kiraathane'de aydın ve asker toplanır, komitacılık ve politika kazanını orada kaynatırlardı. İzmir'in ilk saatçilerinden Zaharof bu kiraathanenin yanı başına açar dükkanını. Serkizof marka Rus saatleri iyi işlemesinden ötürü demiryolu çalışanlarınca kullanıldığından, bu markaya ahali 'şimendüfer saati' demektedir ve Zaharof bu saatleri satar.

SSK binalarının seksenli yıllar başında dikildiği kısımda, askeri birliklerin merkezi olan deniz kıyısının ve İzmir tarihinin ünlü Sarıkışlası'nın idari ek binaları sıralanır.

Özdemir Hazar'ın anlattığıdır: "Zaharof'un saatçi dükkanı yanı başında İnhisarlar Meyhanesi vardır, İzmirli aydın kişilerin bazıları haftada bir burada buluşur. Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir başta olmak üzere, Nahit Ulvi, K. Bilbaşar, Besim Akımsar, Rüştü Şardağ, Naci Sadullah ve nice seçkin kişiler, kentin sorunlarını konuşur, yardım gerekenler için imece para toplurlar.

AH SARIKIŞLA!

1829 yılında Kışla-i Humayun adıyla yapımına başlanan Sarı Kışla'dan önce, aynı yerde 10 kadar sabunhane, Yahudi misafirhanesi ve meyhaneler vardır.

1950 yılında Milli Savunma Bakanlığı

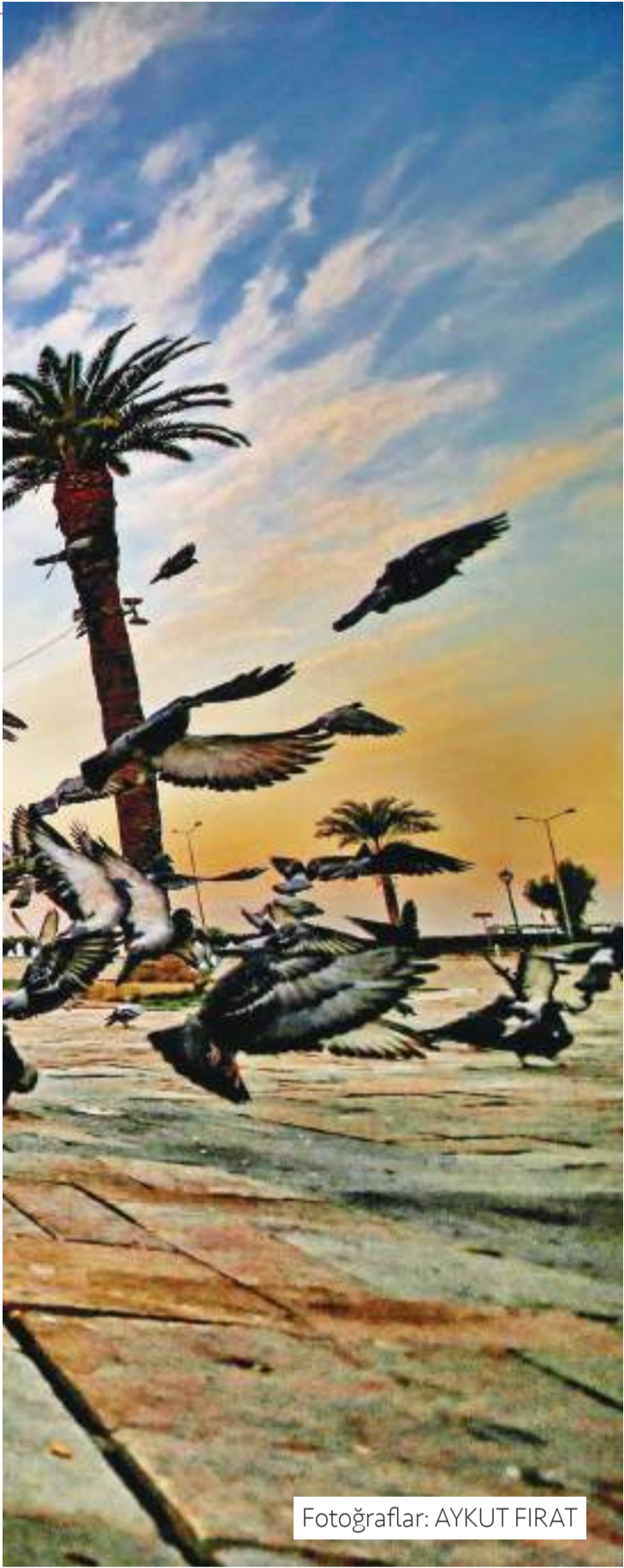
ile birlikte alınan müşterek bir kararla, şehrin merkezindeki askeri garnizonun dışarıya taşınması fikri benimsenir. Belediye tarafından askeri amaçlı beş adet binanın yapılması ve bakanlığa devrinde anlaşılır. Karşılığında Sarı Kışla belediyeye verilecektir. 17 Mart 1955 tarihinde belediyeye teslim edilen Sarı Kışla'dan ertesi gün tahliye başlarken, eski cezaevi karşısına düşen kısımdaki zamanın askerlik şubesi binasıyla, zemin katındaki sahipli dükkânların istimlak işlemleri de başlatılır. Kışlanın yıkımı uzun zaman tüm İzmir'in gündemindeki en önemli olay olur. Yıkımı izlemeye her gün birçok kişi gelir. Sarı Kışla'nın yıkılmasıyla boşalan Konak Meydanı'nın ne yapılacağı bilinemez. İlk yık, devletlüm, n'apacağını sonra düşünürsün... Ya da en iyisi o güzelim binayı ve emsalsiz çeşmelerini düşünmeden yık, sonra bırak dağınık

kalsın, yahut başkaları düşünsün...

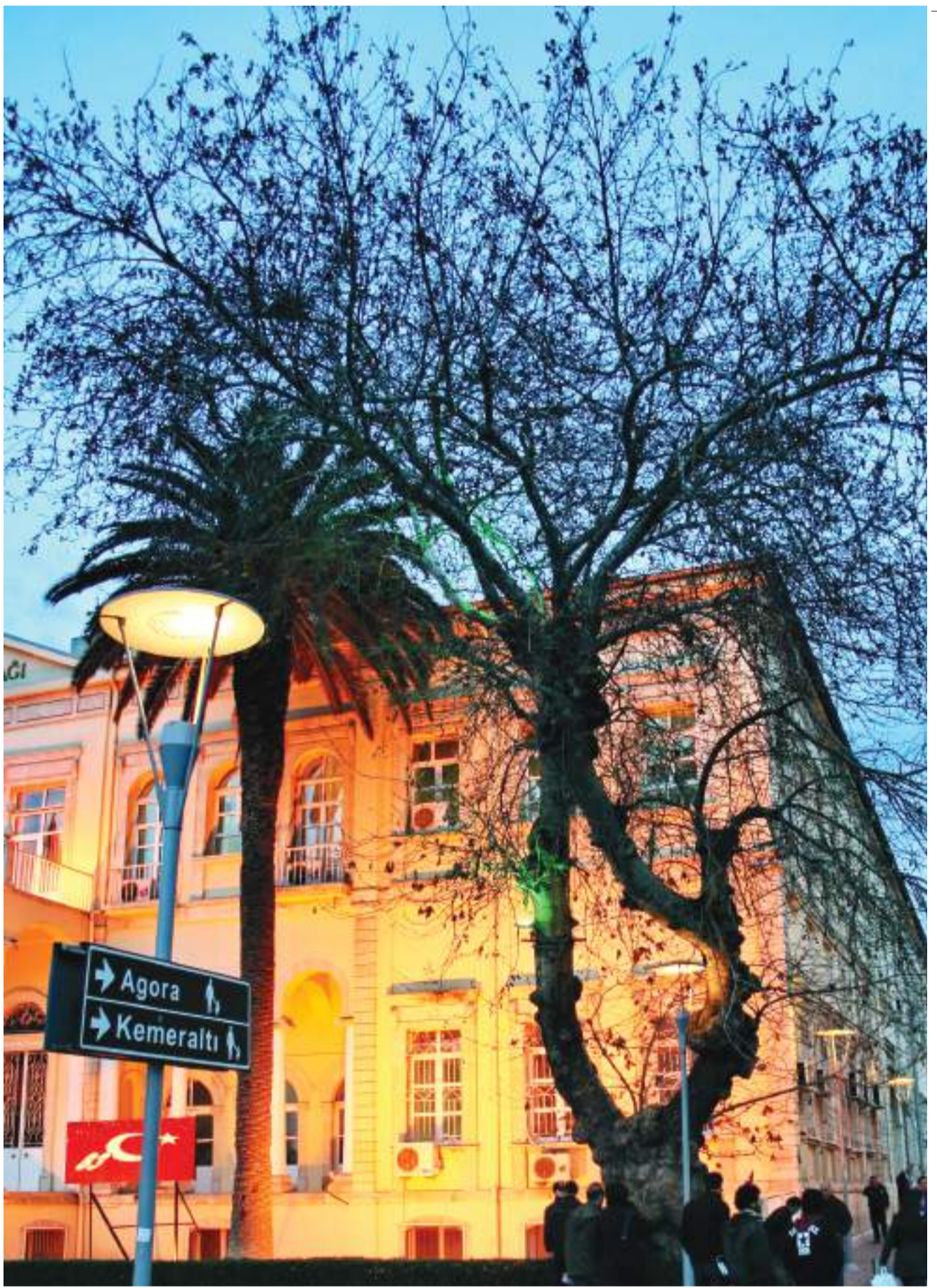
Değerli mimarlık tarihçisi Spiro Kostof, Şehirler ve Sokaklar (Kitap yayınevi) adlı ortak kitaptaki "Majesteleri Kazma" yazısında der ki, "geçmişin büyük ya da küçük yapılarının kaybına aldırılmamak, anlık ihtiyaçlarımızı ve zevklerimizi aşan bir toplum bilincine sahip olmamak demektir. Bu kaybı hissetmek, kaybetmeye direnmek, kaderimizi yüksek tasarımların eline kendi irademiz yokmuşçasına bıraktığımız zamanları anımsamak iyileştirmek değildir. Yıkarak, sevgiyi beslemenin asla akılcı bir yolu değildir."

MEYDANIN ARKASINDAKİ HAYAT

Altı Roma, ortası tünel, üstü merdivenli mahalle, bilin bakalım bu nedir? Damlacık'tır. Ülkem... İzmir'in eski, düne kadar iyi ki unutulmuş semti. Merdivenli, masmavi, malihulyalı mahalle, doğduğum mahalle, ülkem...

Fotoğraflar: AYKUT FIRAT

Komşunu görürsün, körfezi, Memleket Hastanesi'ni, koca çınarı. İçinden Roma, altından tünel geçer. Mumlarını takınmış eren Tezveren dedeyle, önündeki koca bir vanayı andıran çeşme, minnak evler ve yokuşların üstünden imbat ve kuşlar seyr-ü sefer eyler. İzmir'in en eski mescitlerinden Kılıcı Mescidi de Damlacıklı. Handiyse bütün evlerinde kapılar, ipini çekince açılır, Hafız Ahmet amca ellerini kulak arkasına koyar, mikrofona minnet etmez güzelim sesiyle ezanını okur, içinize cennet bahçelerini, bülbüllerini getirir koyar. 118 basamakla inilir yokuştan, biz çocuklar basamak kullanmayız, kanatlarımız çıkar, yokuş aşağı koşarken.

BİR ALEM SOKAKLAR Kİ...

Beyler sokağı âlemdir. Cıvı cıvıdır, doktorlar mekânıdır. Atom Ali de oradadır; menemen yapar, kendi döğdüğü

dondurmayı satar. İkinci Beyler'in solunda kolonyalarıyla ünlü Kamil Aktaş'ın dükkanı vardır. Şifa Eczanesi... Karşısındaki Süleyman Ferit Eczacıbaşı'nın eczanesi... Kahvelerle pıtraktır, Salâh Beyin söyleyişiyle. Şifa'nın bir yanı Hafız Alipaşa kahvesidir, öte yanı Ragıppaşa Kiraathanesi. Özdemir Hazar Darülbedayi oyuncularının turneye gelende kahve üstünde Ragıp Paşa Oteli'nde kaldığını, gündüz de başta Bedia hanım (Muvahhit), Vasfi Rıza ve diğerlerinin kahve cigara temennası dağıttığını yazar. Kahveci Vasfi Bey de hem titiz hem ters adamdır, dile gelmez bir gül meraklısı aynı zamanda. 120 çeşit gül bilirmiş, kendileri... Şükran Kahvesi; bir yüzü avluya açılır. Şükran Lokantası ise 'İzmirliilerin ayak tozuna yüz sürer.'

Tilkilik de âlem semttir, en çok Ramazan âlemleriyle bilinir. İzmir'in orta

yeri Namazgâh...Şıkır mıkır Havra Sokağı. Bizim bilemediğimiz, yetişemediğimiz bir İzmir de var... Şahabettin Şükrü Yeşilpınar anlatır, eskiden deniz Hisar Camii önündeki Saman İskelesi'ne kadar gelirmiş. Buraya Kaleiçi derlermiş. İskelede kayık, yelkenli olurmuş. Karşıyaka'ya bu kayık ve yelkenlilerle gidilirmiş. Yandan çarklı bir vapur da varmış. Gümrük, banka hanın yerinde, yani Limon İskelesi'ndeymiş, Kemeraltı'nda da tek bir kahvehane varmış. Hacı Hasan Hanı'ndaymış bu kahvehane.

Konak Meydanı'nın ilk çok katlı yapıları; Acemi Sitesi, şimdi yıkıma terk edilmiş olan Bereket Konakları, apartmanları ki ben orada doğdum. Orası da sonradan Bereket İş Hanı yapıldı. Tarihin güzel yazıldığı da bu tür küçük ayrıntılarla olasıdır..

Konak Meydanı'na nazır kat kat çoğalır hikâyeler

Kemeraltı kat kattır. Kiminize kat kat elbise diker, kiminize kalabalığı katlanılmaz gelir. Bazısı kokuların izini sürer, bazısı rengarenk bir denize düşer...

Kemeraltı elinizden tutar; sokaklarından, pasajlarından, hanlarından, şadırvanlarından geçire geçire; İkiçeşmelik senin, Bayramyeri benim, doğuyla batıyı karıştırma karıştırma; dünyanın bütün emekçilerini göstere göstere bir meydana çıkarır sizi. Konak Meydanı. Karşınızda İzmir Körfezi. Ardınızda Kemeraltı. Bir kolunuzda Saat Kulesi, bir kolunuzda Yalı Camii. Oh! Derin bir nefes zerk edersiniz içinize. İnsanlığın bütün hallerinden, İzmir'in eski zamanlarından geçerek yoruldunuz. Denize nazır bir kahve için şimdi, az dinlenin. Zira hikaye epey kalabalık ve daha yeni başlıyor...

KEMERALTI'NIN EBRULİ RENKLERİ

Karşınızdaki denizden yansıyan bir hikaye bu. İzmir Körfezi. Körfezde kurulan liman. Limanda yapılan deniz ticareti. Ticaretin yüzlerce yıl boyunca buluşturduğu, üç kıtadan insanlar. İnsanların kültürleri. O kültürlerin çoğulluğu. İşte Kemeraltı'nın ebruli renkleri...

Biraz daha içerilere gidelim şimdi. Ne de olsa insan, evini de sırtında taşıyor. Bir yerde kalabalık varsa yerleşik hayat da başlıyor. Kıyıdaki yoğun trafik biraz soluklanmaya ihtiyaç duyuyor.

Yay şeklindeki eski limanı çevreleyen camiler. Onun ardına dizilen hanlar. Ve son katmandaki mahalleler. En azından dört yüz yıldır var olduğunu bildiğimiz.

Kemeraltı kat kat demiştik, değil mi? Yıllar, yüzyıllar kat kat çıkar birbiri üzerine. Yollar, sokaklar kat kat eklenir diğerine. Yokuşlar çıkar, yokuşlar inersiniz. Ev içleri ile kapı önleri karışmıştır birbirine. Bir cumbadan, tülbentinin altındaki gülüşüyle derisi kat kat katlanmış bir el sallanabilir. Akça pakça ihtiyarın biri, cami kapısında selamlayabilir sizi. Anlamadığımız bir doğu dilinde hararetle konuşabilir kadınlar. Çocuklar, "Hello!" diye çevrenizi sarıp size batılı bir dili yöneltebilir. Bir yerde yabancı olmak nedir, belletebilirler size. Hikâyeler kat kat çoğalır böylece.

ARAP FIRINI'NDAN YÜKSELEN KOKU

Bir kokunun peşine takılırsanız; kuşaklar boyu çocukları doyuran, büyüten, mahalleyi ham iken pişiren, olduran bir kokunun... Yüzden sonra

yılları saymayı unutan bir taş fırından yayılan... Civarında anlı şanlı Salepçioğlu, Aliğa, Odunkapı, Esnaf Şeyh camileri, İstanköy Hamamı, ilk başbakanımız, ikinci cumhurbaşkanımız İsmet İnönü'nün doğup büyüdüğü ev, eski başbakan Adnan

Menderes'in büyüdüğü rivayet edilen ev ve Doğum Hastanesi vardır lakin "Arap Fırını" derler buraya. Nasıl takılıp gelmeyelim şimdi, bu kokunun ardı sıra! "Bir Arap varmış..." diye başlar mahalleli, anlatmaya. Osman adında bir Mısırlı'ymış.

Biri der 150, diğeri der 200 yıl önce ilkin ekmek pişirmek için yakmış fırını. Arap Osman, İzmir'de daha sonra Karadenizlilerin eline geçen bir sektöre, son farklı adı bırakanmış.

Fırının, Arap Osman'dan sonra bilinen

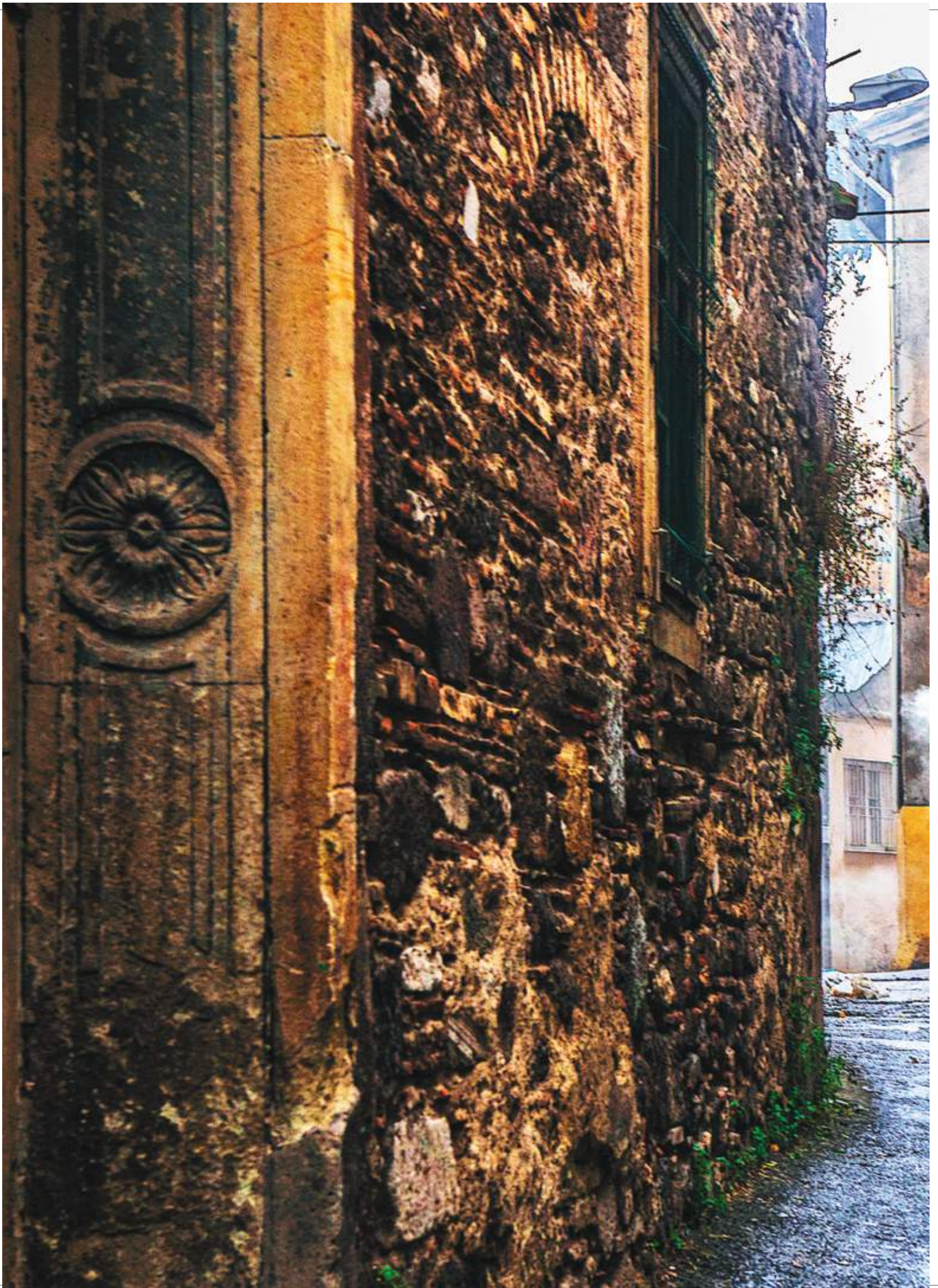
en eski sahibi Resul Eryurt. 1925 - 1935'lerde aldığı fırını 40-50 yıl işletmiş. Taş fırın ekmeğinin yanına, gevrek ve kuru pastayı eklemiş. 1975'te fırını alan aile, bu tarihi mekanı -kendi içinde el değiştirerek- bugüne getirmiş. Şeyhmuz Vezir 1975'te fırını işletirken dayısı Mehmet Oğur, Şırnak'ta, Resul Eryurt'un petrol mühendisi oğlu Ahmet Eryurt ile tanışmış. Mehmet Oğur, İzmir'e geldiği 1980'de yeğeninden fırını almış, günümüze taşımış.

DAMLA DAMLA TERLE KURULUP BİR TÜNELLE YIKILAN...

Kemeraltı'nın hemen sırtına yaslanan Arap Fırını semtinden batıya meyledip Varyant'ı tırmanırsanız, yokuş boyu sıralanan evleriyle Hasan Sağlam Öğretmenevi'ne dayanan eski Türk mahallesi Damlacık'a varırsınız. Şimdilerde diğer yarısını, altını oyan Konak Tünellerine vermiş olan... Kemeraltı'nda ve Konak Meydanı'nda gün boyu birbirine karışan protokol heyetleri, ezan sesleri, el sanatları, zanaatkarlar, lüks mağazalar ve sokak satıcılarını, tarihi çarşıdaki sesleri ve renkleri izler tepeden Damlacık. Yarısı yok ama. 1600'lerin ortalarında Orta Asya'dan göçen Türklerin kurduğu, 1960'lardan sonra Anadolu'nun doğusundan göçleri de buyur eden, yüzyıllarca yaşayıp da modern zamanlara yenik düşen bir semt. Doğum Hastanesi'nin yakınındaki tütün mağazası ile Eşrefpaşa arasındaki yolculuğunda tütün işçilerine damla damla ter döktüren yokuşlarıyla, bir yarım semt... Efsane Metin Oktay'ımızı Damlacıkspor'da yetiştiren. Tüneller, üstündeki evleri yedi. Yarısı yok oldu Damlacık'ın. Ama bir çırpıda Kemeraltı'na iniveren, işini hemencecik görüveren, yol parasından azade, Konak Meydanı çevresinde kah satıcılıkla kah atölye işçiliğiyle ekmek parasını denkleymen insanlarıyla hikayesi tamam.

BAYRAMYERİ'NDE SAATLERİMİZİ AYARLAYALIM!

Damlacık'ta Varyant'ın diğer cenahına geçerseniz işlemeli cumbaları, rengarenk duvarları, epeski taşlarıyla Bayramyeri tutuverir kolunuzdan. Ya da eski adıyla Değirmendağı. Osmanlı devrinde İzmir'e göçen Kırım Tatarları'nın, "Bizim balalar

FOTOĞRAF: MUSTAFA ŞEREFOĞLU

boğulur, bizi yükseklere verin” deyip Karataş kıyılarındaki evleri reddederek yerleştiği Değirmendağı. Sonraları bayramlarda kentin ilk lunaparkının kurulmasıyla bir bayram yerine dönüşen. İzmirliilerin saatlerini, kentteki ikinci saat kulesine bakıp ayarladığı. Kırım Tatarlarının izini, Halitbey İlkokulu yanındaki sokaktan aşağı sallanarak sürebilirsiniz. Bu eşsiz kokunun kaynağı, Bülent Erdem’in, dedelerinin Kırım’dan göçerken yanlarında getirdiği kazanda pişirdiği şî börek. Bir zamanlar bütün bütüne Tatar mahallesiydi Bayramyeri. Şimdi semtteki nüfusları hayli azaldı. Hala bu semtte yaşıyorsa eski sakinleri, kentin merkezine masrafsız, telaşsız ulaşırverme rahatlığından. Kimi işine kimi okuluna kimi alışverişine yürüyerek gidebiliyor. Geliriyle geçimini ancak sağlayabilen insanların, danteli andıran evlerinde sandık lekeleri oluşmuş fakat ne gam! Sana bir tepeden huzurla bakıyorlar, ey Konak Meydanı!

Aynı, Kemeraltı’nın batısını kuşatan, tarihi çarşının üst bölgelerine çıkan diğer ana cadde İkiçeşmelik ve civar semtlerinde olduğu gibi... Kim ki Konak’ın kalbine yakın, zamanda ve mekanda bir adım önde. Bakmayın siz, İkiçeşmelik’in Agora’ya, Namazgah’a, Pazaryeri’ne, Keçeciler’e, Tilkilik’e varan sokaklarında omuzların düşmüş, ceplerin delik oluşuna. Bizden, hepimizden önce vardı bu sokaklar. Ve dokusunda o mirası taşıyorlar. 14. yüzyılda Kadifekale’nin eteklerine yerleşmeye başlayan Müslüman-Türkleri, Musevi cemaati, aile evleri, kahvehaneleri, şaraphaneleri, tek tekçi meyhaneleri, camileri, Türk ve Rum mimarileri, bugünün hikayelerine karışıyor. İnsan yapısı daha da zenginleşerek ulaşıyor bugüne. Katmanlarında, 20. yüzyıl göçlerini barındırıyor. İkiçeşmelik ve civar semtleri, Doğulu ve Roman nüfusuyla başka bir cila çekiyor renklerine.

RENKLERİMİZ, GELECEĞİMİZDİR

Bakmayın siz, “Göç geldi, buralar çok bozuldu” diyenlere. Nerede çeşitlilik varsa orada bolluk vardır. Kültürlerin çoğulluğu, hikayelerin katman katman oluşu, bize İzmir’imizin tarihinden yadigardır. Bugün değilse bile yarın, er geç, illaki herkes, rengine, kökenine bakmaksızın refahı yakalayacaktır.

Biz, şehrimizin kalbi Konak Meydanı’na oluk oluk akan, körfezin kıyısında kent kültürüyle hemhal olan, Kemeraltı’nda ekmek parasının peşinde koşan, çeyizini düzen, koltuğunun altında kitabı defteriyle yürüyen, düşlerini bu sokaklarda kuran nesillerle kat kat yükselmeye devam edeceğiz.

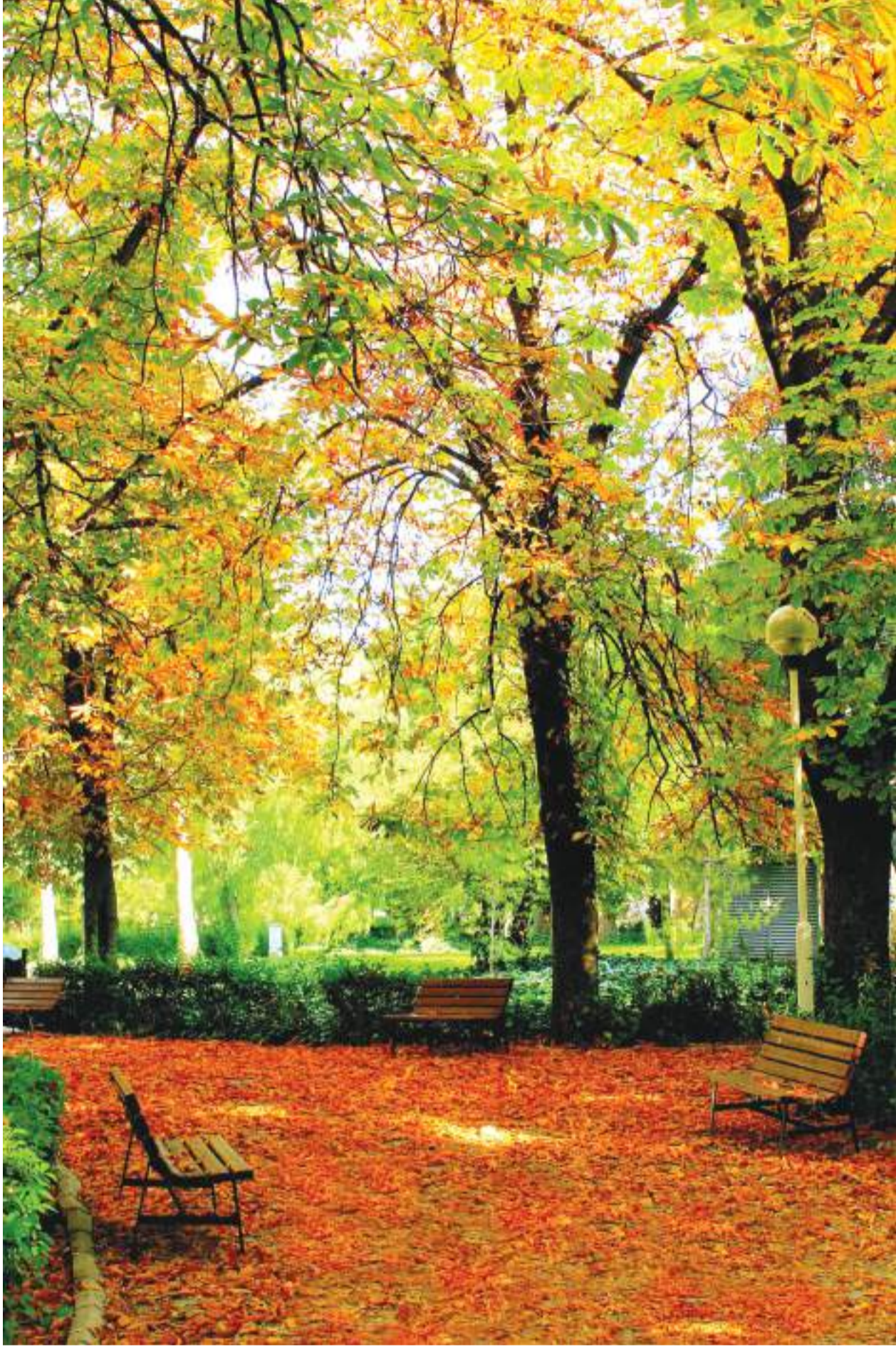

Fotoğraf: EROL ÖZDAYI

Fotoğraf: SİNAN KILIÇ

KÜLTÜRPAK'TA KEŞİF

OZAN YAYMAN

Platon'a göre güzellik ideadır. Ona göre varlıklar güzel ideasından pay aldığı ölçüde güzeldir. Aristoteles için güzellik, matematiksel bakımdan orantılı ve ölçülü olandır. Plotinus'a göre, ilahi aklın evrende ışması; Kant'a göre, hiçbir çıkar gözetmeksizin hoşlanma hali. Stendhal'a göre güzellik, mutluluk vaadi...

16. yüzyılda İran'ın yanı sıra Anadolu topraklarında da nakkaşlık yapan Velican ise güzelliği, "Aklın kendiliğinden bildiği şeyi, gözün dünyada keşfetmesidir" diye tanımlıyor. Sormak isteriz o halde! Siz hiç keşifler yapıp görmenin kahramanlığını yaşadınız mı? Elbette yaşadınız! Çünkü İzmir'desiniz. Bu şehirde güzele dair ne varsa bir sürpriz diye karşınıza çıkıverir ve siz mi onu, o mu sizi sarıp sarmalar anlayamadığınız bir çizgidir.

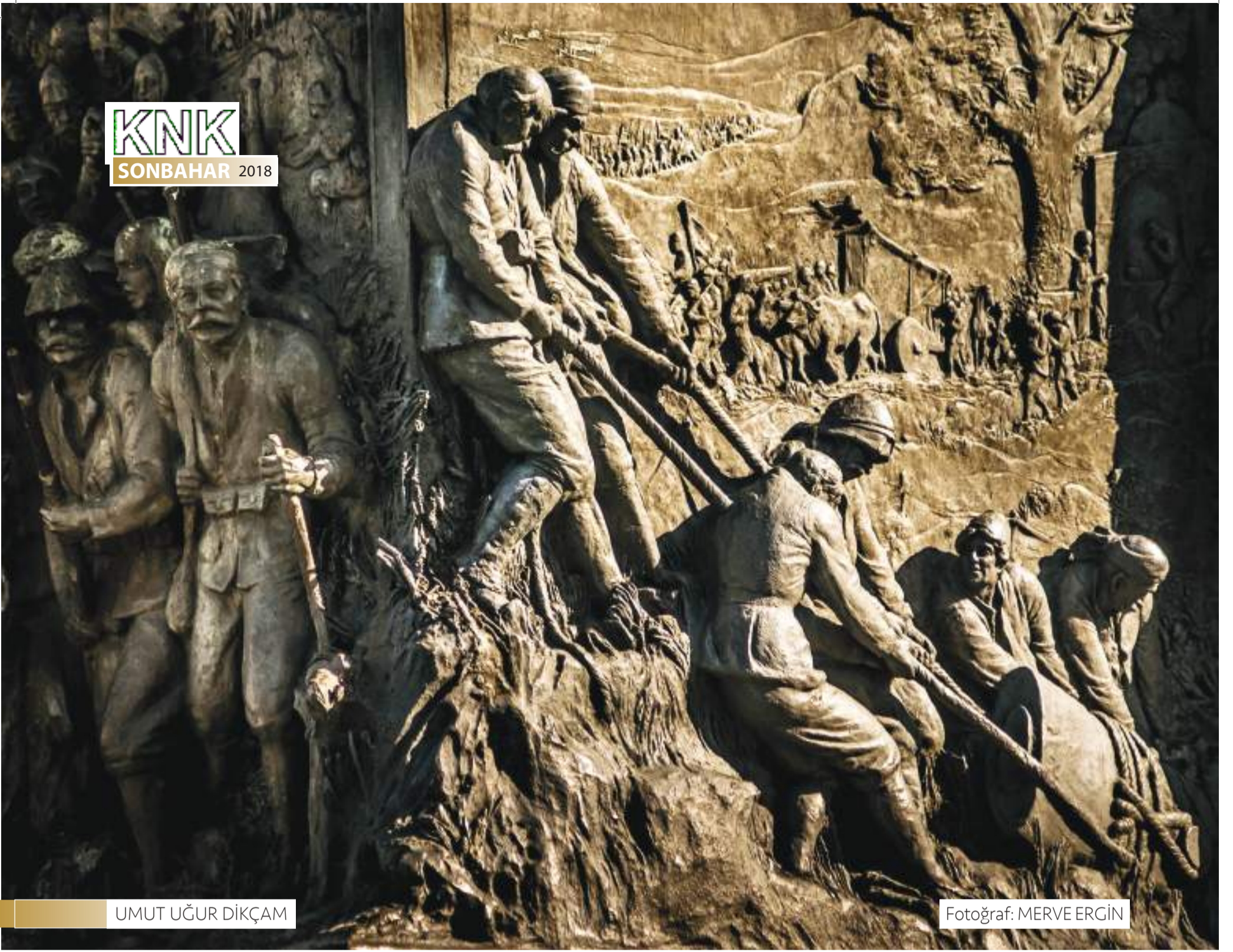
Behçet Necatigil'in dediğiyle:

"Açılır parantez/
Doğduğu yıl, çizgi, öldüğü yıl, bitti/
Kapanır parantez/ Parantezin içindeki çizgi /
Ne varsa orda var"...

Şehrimizin çizgisinin de bir sihri var. Parantezin içini güzel ile doldurma gayretiyle, anların peşinde koşanların hikayesini yazıyor yaşam çizgimiz. Her yeni güne duygu katarak, yeni keşifler yapmak üzere başlamamız da bundandır biraz.

Şehrimizin ülkemize armağanı, belleğimiz saydığımız Kültürpark'ta çıktı güzel olan bu kez karşımıza ve üzerine sonbahar giymişti.

Kültürpark sizi çağırıyor ve güzelliğini pay etmeye de hazır.

UMUT UĞUR DİKÇAM

Fotoğraf: MERVE ERGİN

İşgalden kurtuluşa Atatürk'ün İzmir'i

Victor Hugo'nun 1829 yılında yayınlanan "Les Orientales" isimli kitabındaki "La Captive" adlı şiirinde, prensese benzettiği İzmir için 100 yıl sonra Necati Cumalı;

"Sır şimdi gözyaşları, saadet dilekleri
Bize gelen yüzyılların hikâyesi sır
Eski İzmir diye ne varsa şunun bunun bildiği

Yaşlıların kırık dökük anlattığıdır." der...

Aradan geçen onca zaman Victor Hugo'nun Prensese hüznü getirmiştir. Oysaki her çağda yörenin en önemli ticaret merkezi olan İzmir'de yaşayan insanlar mutlu olmalıydılar. Tanrılar bu şehrin insanlarına mutluluk vaat etmişti: Pausanias'ın anlattığına göre; Büyük

İskender, bugünkü Kadifekale'nin bulunduğu tepe üzerinde dinlenirken uykuya daldı ve rüyasında tanrılar O'na görünerek, burada yeni bir İzmir şehri kurmasını, eski şehrin çevreye dağılmış halkını o yeni şehre yerleştirmesini istediler. İskender rüyasının yorumlanması için Klaros Kâhinine başvurdu. Kâhin, "Pagos Tepesi üzerinde, kutsal Meles Çayı karşısında oturacak insanlar üç kat, dört kat mutlu olacaklardır." diye karşılık verdi.

Geçen zaman içinde kimin ne kadar mutlu olduğu bilinemezse de Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk, İzmir ile ilgili ilk izlenimlerinde mutluluğun tek taraflı olduğunu, matem çiçekleri henüz

solmamış annesinin İzmir'deki kabri başında şu sözlerle dile getirdi;

"Birinci ve ikinci ziyaretlerim en kasvetli zamanlarda olmuştur. Bunlar sürgüne giderken ve gelirken yaptığım ziyaretlerdir. Bu ziyaretlerimde, İzmir'in bende hâsıl ettiği izlenimleri ifade etmek lazım gelirse diyebilirim ki, bu izlenimler çok elim, çok hazin ve çok kederli hissiyatla doludur. Bilmem bu izlenimlerin menşei o zamanın hâkim olan istibdadın umumi olan baskısından mıdır, yoksa bu güzel memlekette yaşayan insanların içinde adeta onlara hâkim, onlara karşı mağrur ve müftehir bir takım insanların bulunuşu muydu? Yoksa o insanların bu memleketin hakiki evlatlarından daha

mesut, daha müreffeh, daha zengin oluşu muydu? Fakat belki hepsi!...”

Gerçektende bu koskoca kentin ekonomik yaşamında hemen hemen hiçbir Türk söz sahibi olamamış, esasen bu imkân kendilerine verilmemişti. Çalışmalarını değerlendirmek isteyenlerse kısa zamanda eritilmişlerdi. I. Dünya Savaşının yoksulluğu ve ıstırapı içinde suiistimaller daha da artmıştı.

1830 Londra Antlaşması ile özgürlüğünü kazanan Yunanistan’daki durum ise daha farklıydı. Dağlık ve bereketsiz topraklarda yaşayan Yunanlılar oldukça fakir bir halde iken, ülke dışındakilerin zenginlik içerisinde olması ve “esir kardeşleri” kurtarma isteği, yeni Yunanistan’ın dış politikasına yön veren ideali, yani “Büyük Düşünce”yi ortaya çıkaran ekonomik ve duygusal sebepleri oluşturmuştu. Bu düşüncenin temelinde bütün Yunanlıları içine alacak, daha doğrusu Yunanlıların yaşadığı tüm yerleri sınırları içine katacak bir “Yunanistan” vardı.

İtilaf Devletleri ve özellikle İngilizler tarafından desteklenen ve kıskırılan Yunanlılar, Birinci Dünya Savaşı sonunda “Büyük Yunanistan” ülküsünü gerçekleştirmek için Batı Anadolu ve Trakya’yı ele geçirmek istiyor, İngiltere de sömürgelerine giden yollarının güvenliği için Batı Anadolu’nun İtalya gibi güçlü bir devletin eline geçmesini istemediğinden, Yunan emellerini destekliyordu.

Paris Barış Konferansı’nda; İngiltere, Fransa ve ABD tarafından isteklerinin dikkate alınmamasına kızan İtalya’nın konferansı terk etmesinden yararlanan üç büyükler, İzmir’e Yunan askeri çıkarılmasını uygun bulmuşlar ve 15 Mayıs 1919’da Yunan Ordusu, yüzyıllardır Türk olan “Güzel İzmir”e ayak basmıştı. Hasan Tahsin’in attığı ilk kurşun İzmir’in işgalini önleyememişse de kurtuluş için atılan her adımda payı olmuştu.

O gün çok kanlı olaylar yaşanmıştı ve şehit olanların sayısı da bir hayli fazlaydı. İşin hayret edilecek tarafı ise tüm bu yapılanların itilaf güçlerinin gözleri önünde olması idi. Yunanlılar ilk gün 400 Türk’ü öldürmüştü. Çevre köy ve kazalardaki olaylarla bu sayı bir iki gün içinde 5.000’e ulaşırken, İngiltere’nin en ciddi gazetesi sayılan “The Times” günlerce bu olaylardan hiç söz etmiyordu.

İzmir’in işgali tüm yurttaki büyük bir tepki yaratmış, eski uyrukları Yunanlıların İzmir’i işgali, Türk ulusunun “milliyetçilik” duygularını kamçulamış ve “İzmir” adı, Kurtuluş Savaşı’nın amacı ve savaş stratejisinin de odak noktası olmuştu.

İşgalin ardından ülkenin birçok yerinde

başlamış olan “Müdafaa-i Hukuk” örgütlenmesi hızlandı ve yayıldı. İzmir’in işgalini protesto etmek için birçok yerde mitingler yapıldı ve Yunanistan’ın bu haksız işgali protesto edildi.

Büyük kurtarıcı Mustafa Kemal o günlerde Samsun’a ayak basıyor ve “Bizi öldürmek değil, canlı canlı mezara koymak istiyorlar. Ama hep beraber çalışacağız ve memleketi kurtaracağız.” diyerek Havza’dan sesleniyordu.

HALKIN İRADESİ

Tam 3 yıl, 3 ay, 3 hafta ve 3 gün boyunca her iki taraf, benim dediği topraklarda, benden dediği insanlar için çok çetin bir mücadele verdi ve halkın iradesi ile büyük bir zafer kazanıldı. 15 Mayıs 1919 günü İzmir’in işgali ile başlayan Kurtuluş Mücadelesi, 9 Eylül 1922 tarihinde yine İzmir’in geri alınması ile sona erdi. Böylece İzmir’den başlayan bağımsızlık savaşı, yine İzmir’de noktalanmış oluyordu.

İzmirliiler ertesi gün İzmir’e giriş yapan kurtarıcıları büyük bir coşkuyla karşıladılar. Gazi ise Hükümet Konağı balkonundan kısa bir konuşma yaptı ve “Bu başarı, milletindir” diyerek alanı hınca hınç dolduran kalabalığa teşekkür etti. O gün Konak Meydanı’na İzmirliilerin Atatürk’e armağanı olan, kırmızı beyaz renklerle süslenmiş, üstü bir açık otomobil getirilmişti. Gazi, çiçeklerin arasındaki kurban edilecek kuzuyu fark edince, Ruşen Eşref (Ünaydın) Bey’e; “Aman! Çabuk gidin söyleyin; şu kuzuyu kesmesinler...” diye seslendi. Gazeteci Ruşen Eşref hemen aşağıya koşsa da yetişememiş ve kuzu kurban edilmişti. Yukarıya doğru baktığında ise Gazi’nin balkonda olmadığını, içeriye girdiğini fark etti. Çünkü O, orduları dize getirmiş Muzaffer Başkomutan, bir kuzu kanı dökülmesine bakamayacak derecede bir insan yüreğine sahipti. O asil yürek, İplikçizadelerin Köşkü’nde de ayaklarının altına serilmiş Yunan bayrağını kaldırtarak “Bayrak, milletin şerefidir. Ne olursa olsun yerlere serilmez,

çiğnenemez.” demişti.

İzmir’in kurtuluşu, yeni bir Türkiye’nin doğuşunu müjdelemiş, işgalin ardından bağımsızlığının savaşını veren İzmir halkı, yaşanan sancılı günlerde birbirine kenetlenerek sıkıntılara göğüs germiş ve kurtuluşun ardından da kutlamalar yaparak o günü anmıştır.

SON NOKTA

9 Eylül sadece bir zafer günü olmayıp aynı zamanda kurtuluş ve diriliş hikâyesinin de son noktasıdır. İşgal ile oluşan yara, bir daha açılmamak üzere kapanmış ve 9 Eylül, İzmir için asla unutulmayacak bir bayram günü halini almıştır. Ülkenin her tarafında, özellikle İzmir ve çevresinde büyük bir coşkuyla kutlanan 9 Eylül, bir anlamda bağımsızlık ve ilerleme hamlelerinin de temel taşlarını oluşturmaktadır. İşte bu nedenle, kurtuluştan tam bir sene sonra bu şanlı ve şerefli günün kutlanması için İzmir’de büyük şenlikler yapılmış ve her sene aynı tarihte bu şenliklerin tekrarı milli bir görev haline gelmiştir. Osmanlı topraklarında yüzyıllarca iç içe yaşamış iki milletin ortak kaderini tayin eden Kurtuluş Savaşı’nın noktalandığı tarih olan 9 Eylül, tıpkı ilk gün olduğu gibi bundan sonra da büyük bir coşku ile kutlanmaya devam edecektir.

KAYNAKLAR

- ADIVAR, Halide Edip. Türk’ün Ateşle İmtihanı, Özgür Yayınları, İstanbul, 2004.
- AYBARS, Ergün. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, Zeus Kitabevi, İzmir, 2005.
- ÇAVDAR, Kazım. İzmir, Bilgehan Basımevi, İzmir, 1986.
- DİKÇAM, Umut Uğur. İzmir’de 9 Eylül Kutlamaları 1923-1938, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, İzmir, 2012.
- DURSUN, M. Kamil. İzmir Hatıraları, Yayına Haz. Ünal Şenel, Akademi Kitabevi, İzmir, 1994.
- MUŞKARA, Turan. İzmir ve Karşıyaka Anıları, Yayına Haz. Ahmet Mehmetefendioğlu, Tükelmat A.Ş., İzmir, 1998.
- PARLAK, Türkmen. Yeni Asır’ın İzmir Yılları, Yeni Asır Yayınları, İzmir, 1989.
- SÖNMEZ, Cemil. Atatürk’ün Annesi Zübeyde Hanım, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1997.
- UMAR, Bilge. İzmir’de Yunanlıların Son Günleri, Bilgi Basımevi, Ankara, 1974.
- UZ, Behçet. Atatürk’ün İzmir’i Bir Kentin Yeniden Doğuşu, Haz. L.Ece Sakar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007.

AHMET GÜREL
Atatürk Araştırmacısı

Atatürk Buca Hasanoğlu Parkı'nda.

Atatürk'ün İzmir günleri

Bu makaleme, Atatürk'ün, 1905 tarihinde İzmirle ilk tanışmasından, İzmir'e son gelişi olan 22 Haziran 1934'e kadar geçen 29 yıllık süreçte; 16 kez İzmir'in konduğu olduğunu belirterek başlayacağım. İzmir'de 146 gün kalarak şehrimizi şereflendiren Atatürk'ün misafirlik günlerini geliş sırasına göre anlatacağım. Atatürk, Ankara ve İstanbul'dan sonra neden İzmir'e çok gelmiştir? O kısa ömründe birçok ili ziyaret etmeye çalışmış ama gidemediği yerler de olmuştu. Atatürk, İzmir'i çok mu seviyordu, sorusunun cevabını almaya, 9 Eylül 1922 günü, onun 18 numaralı not defterinden başlayalım...

"15 Mayıs 1919, İzmir'in işgali... Ben aynı günde İstanbul'u terk ettim. O kara günde Karadeniz'deydim. 3 sene ve 4 ay sonra da bugün Akdeniz'deyim."

O, İzmir'in işgalinin ertesi günü

Bandırma Vapuru'na binmiş, 1212 gün süren işgal günlerinde hep İzmir'in kurtuluşunu, adeta "Kızıl Elma" olarak görmüştür...

Annesi Karşıyaka'nın kalbinde yatıyor, karısı Göztepe'de yaşıyor... Bunlara göre İzmir'i çok seviyor diyebiliriz, ama o, ülkemizin her karış toprağını seviyordu, biliyoruz.

YÜZBAŞI MUSTAFA KEMAL, İLK KEZ İZMİR'DE

1905 yılında, Harp Akademisi'nden mezun olan Mustafa Kemal, birkaç gün hapis kaldıktan sonra, sürgün evrakına 'kolayca bir araç bulup dönemeyeceği bir yere gönderilmek' kaydı ile Şam'a sürgün edilirken, İzmir ile ilk defa tanışmıştır. Şam'dan dönüşte ve Trablusgarp'a giderken iki kez daha İzmir'e uğradığı bilinir:

9 EYLÜL 1922 - İZMİR'E DOĞRU...
17 Ağustos 1922 günü, Ankara

Keçiören'de yedikleri son yemekte, "Hücum haberini alınca hesap ediniz. On beşinci gün İzmir'deyiz" diyen, Gazi Mustafa Kemal Paşa, İzmir'e 14 günde kavuşmuştu. Muzaffer Komutan, Türk Ordusu'nun İzmir'e girişini Belkahve'den izlerken, Garp Cephesi Komutanı İsmet Paşa'ya dönerek, ağzından şu cümleler dökülmüştür: "Eğer, bu güzel şehre bir şey olsaydı çok üzülürdüm". Ve o kara günlerden sonra, sıra aydınlık günlere gelmişti. Gazi Mustafa Kemal Paşa ve muzaffer komuta heyeti, 8-9 Eylül 1922 gecesini Nif (Kemalpaşa) Kasabası'nda geçirmiştir.

GAZİ'NİN İZMİR'E DÖRDÜNCÜ GELİŞİ (10 EYLÜL - 30 EYLÜL 1922)

9 Eylül 1922 günü, Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Temsilciler Heyeti Başkanı Rauf Bey'e, şu telgrafi çekmiştir: "Birliklerimiz İzmir doğu sırtlarında düşmanın son direnişini kırdıktan sonra

Gazi, Basmane'de. (27 Ocak 1923)

bu gün 9 Eylül 1922, İzmir'imize zaferle girdi." O gün, İzmir Valiliği'nin önünde atının kuyruğuna bağladığı Yunan bayrağını yerlerde sürükleyen Süvari Üsteğmen Çolak İbrahim'i gören Gazi, emir çavuşu Ali Metin'le, ona şu haberi yollamıştır: "Bayrağı yerde sürümesinler. Bu bizim adaletimize yakışmaz." Bunun üzerine Yunan Bayrağı atın kuyruğundan çözülmüştür. Bu davranış, Gazi'nin hiç bir zaman savaş yanlısı olamayıp, daima barış düşündüğünün bir kanıtıdır.

GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA, KARŞIYAKA'DA...

O gece, Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın, Karşıyaka'daki, İplikçizade Köşkü'nde kalması planlanmış ve ona göre hazırlıklar yapılmıştır. Bu yapılan seçimde Yunan Kralı Konstantin'in 12 Haziran 1921 tarihinde bu köşkte kalmış olmasından kaynaklanan duygusal bir eğilim de rol oynamıştır. Gazi, İzmirli'lerin kendisine hediye ettiği otomobile İzmir Hükümet Konağı'ndan ayrılmış ve Karşıyaka'ya doğru yola çıkmıştır. Ruşen Eşref Bey, İplikçizade Köşkü'nün önünde gördüklerini şöyle anlatmıştır: "...Evin merdiven taraçasına çıktın. Seni yerlere eğilerek; seni el çırparak; seni dualar ederek karşılayan kadın, erkek kalabalığının önünde durdun. Seni içeri davet ediyorlardı. Sen duruyordun. Yerde yatan örtüyü sordun. O, ipekten kocaman bir düşman bayrağıydı ki üzerine basılarak geçilecek bir yol halısı gibi böyle serilmişti.

Kadın-erkek oradaki İzmirli'ler, 'Buyurunuz, geçiniz. Bizim öcümüzü yerine getiriniz! Yabancı kral, bu evden

içeri, bizim bayrağımıza basarak geçmişti. Siz, lütfedin. Bu karşılıklı o lekeyi silin! Burası sizin şehrinizdir. Bu ev sizin evinizdir. Bu hak sizindir' diyorlardı. Sen, o yerde serili bayrağın önünde, bulunduğu noktada kaldın. Sana ağlaşarak yalvaran kadınlara, erkeklere tatlılıkla baktın ve 'O, geçmişse hata etmiş. Bir milletin bağımsızlığının sembolü olan bayrak çiğnenmez. Ben onun hatasını tekrar edemem' dedin. Onu yerden kaldırttın ve bembeyaz mermerlere basarak içeri girdin.

İşte, sen İzmir'e ilk gün zaferinle böyle girdin. O, aynı gün, bir saat içine, İzmir'de düşman bayrağına iki kez saygı gösteren bir başkomutandı.

İZMİR YANIYOR (13/17 EYLÜL 1922)

15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'e giren Yunanlılar, Anadolu'da yayılmacı emel ve politikaları doğrultusunda ilerlerken, ardında birçok onarılmaz acılar bırakmıştır. Üç yıl sonra da aynı Yunan Ordusu, muzaffer Türk Ordusu'nun önünde İzmir'e doğru geri çekilirken, Ege Bölgesi'nde birkaç yer dışında her yeri yakarak ülkemizi terk etmiştir.

Ermeniler tarafından; "Bana yar olmayan İzmir'i kimseye yar etmem" düşüncesiyle çıkarılan İzmir yangını, Rumlar'ın, Ermeniler'in ve Levantenler'in yaşadığı Frenk Mahallesi'nin neredeyse tamamını yakmıştır. Yaklaşık 2 bin 600 dönümlük bir alana yayılan bu yangınla, İzmir'in yaklaşık üçte ikisi yanmıştır. İzmir'in bu yangınla sadece coğrafi kimliği değil, ticari ve sosyal hayatı da değişmiştir. 19. yüzyılın Paris'i olarak nitelendirilen

İzmir, yangınla birlikte güzelliğini ve ticari hayatını tamamen kaybetmiştir.

LATİFE HANIM, GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA'YI BEKLİYOR

Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya, Kordonboyu'ndaki Tüccar Takfor'a ait ev, karargah olarak tahsis edilmiştir. Başkomutan, Kordonboyu'nda gündüz kaldığı karargâhına ve Karşıyaka'da köşke gelip giderken yeteri kadar emniyette değildi. Garp Cephesi Kurmay Başkanı Yarbay Asım Bey'in anılarında, başkomutanlık karargâhında yaşananları şöyle yazmıştır: "...Salih Bey aramış, taramış Göztepe'de bir tepelik üzerinde bir villayı seçmişti. Ne tuhaf rastlantıdır ki, villanın sahibinin kızı olan bayan da Gazi Başkomutanı evinde misafir etmek için harekete geçmişti. Latife Hanım büyük bir heyecanla; 'Gazi'yi konuk etmekten şeref duyarım' demiş. Ben bu günleri görmek için buralara koştum geldim. Ona ben hizmet edeceğim, elbette oralarda kalması tehlikelidir' demiştir."

LATİFE HANIM, GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA İLE TANIŞIYOR

13 Eylül 1922 günü, Gazi, Latife Hanım'ın daveti üzerine Uşakizade Köşkü'ne gelmiştir. İzmir eski belediye başkanlarından tüccar Uşakizade Muammer Bey'in kızı olduğunu Gazi'ye anlatan Latife Hanım, dört lisan bildiğini, Sorbonne'daki tahsilini 3. sınıfta yarım bırakarak İzmir'e geldiğini ve muzaffer orduyu beklediğini söylemiştir. Latife Hanım, işgal altındaki İzmir'de yaşadıklarını ve başından geçenleri anlatmış ve Gazi'yi köşklerinde kalmaya davet etmiştir. Gazi, genç kadının

NÜFUS KAYIT ÖRNEĞİ					İLİ		İLÇESİ		MAHALLESİ/KÖYÜ		CİLT NO	HANE NO
SIRA	BSN	C	YAKINLIK DERECESESİ	T.C. KİMLİK NO	ADI	SOYADI	BABA ADI	ANA ADI	DOĞUM YERİ VE TARİHİ	MED. HALİ VE DİNİ	TESCİL TARİHİ	OLAYLAR VE TARİHLERİ
1	1	E	Kendisi	10000000146	MUSTAFA KEMAL	ATATÜRK	ALI RIZA	ZÜBEYDE	SELANİK 00.00.1881	Boşanmış İslam	23.11.1923	Ölüm: 10.11.1935 Evlilik: _____ Boşanma: _____
AÇIKLAMALAR									DÜZENLEYEN		ONAYLAYAN YETKİLİNİN	
1-) KİŞİ VEYA KİŞİLERİN KAYDI KÜTÜĞE UYGUNDUR. 2-) İŞBU NÜFUS KAYIT ÖRNEĞİ İZMİR VALİLİĞİ İL KÜLTÜR VE TURİZM MÜDÜRLÜĞÜNÜN 07.02.2014 TARİH VE 1057 SAYILI YAZILI TALEBİ DOĞRULTUSUNDA DÜZENLENMİŞTİR. BAŞKA AMAÇLA KULLANILAMAZ. 3-) İŞBU NÜFUS KAYIT ÖRNEĞİ 23.08.2014 TARİHİNE KADAR GEÇERLİDİR.									EYLEM SARIKAYA V.H.K.İ. Paraf		YILMAZ KARACA Genel Müdürlük Şube Müdürü V. 24.02.2014 12:19 Mühür	

Atatürk'ün Konak'ın Göztepe Mahallesi'ne kayıtlı olduğunu gösteren nüfus kayıt örneği.

Avrupa'daki eğitiminin, dürüst yaklaşımının ve samimiyetinin etkisi altında kalmıştı....

Gazi, İzmir yangınının başladığı 13 Eylül günü, Kordonboyu'ndaki karargâhından çıkmak istememiş, ama gece yarısı, yangın içinden geçerek, İplikçizade Köşkü'ne ulaşmıştır. Ertesi gün, yani 14 Eylül günü sabahı, başkomutanın makam arabası Uşakizade köşkü önündedir.

Gazi'nin Uşakizade Köşkü'ne gelmesi ile başlayan bu misafirlik, onun ve Latife Hanım'ın hayatlarında büyük değişikliklere neden olmuştur. Köşk, yerli ve yabancı devlet adamları ile dolup taşmaktadır, dört dil bilen Latife Hanım, hem Muzaffer komutana tercümanlık yapmakta, hem de köşkü idare etmektedir.

18 Eylül 1922 gecesi, Latife Hanım, muzaffer komutanları ve gazetecileri İzmir'in kurtuluşunu kutlamak için Köşk'e yemeğe davet etmiştir.

ZÜBEYDE HANIM KARŞIYAKA'DA...

Doktorlar, Zübeyde Hanım'ın hastalığının Ankara'da tedavi edilemeyeceğini ve mutlaka deniz kenarında bir yerde kalmaları gerektiğini söylemiş ve İzmir'e gitmesine karar verilmiştir. Bu kararda, Zübeyde Hanım'ın gelin adayı Latife Hanımı görmek istemesinin ısrarı da vardır. Ankara'dan hasta olarak İzmir'e gelen Zübeyde Hanım, doktorların ve Latife Hanım'ın özenli bakımlarına rağmen 14 Ocak 1923 günü vefat etmiştir.

Gazi, annesinin vefat haberini Eskişehir'de almış ve İzmir'de bulunan Salih Bey'e gönderdiği telgraf şöyledir: "Verdiğiniz kara haber beni çok üzdü. Annemin uygun bir şekilde cenaze törenini gerçekleştiriniz. Tanrı milletimize hayat ve esenlikler versin."

Programlı gezi programını bozmadan ve İzmir'de İstanbul basını ile buluşan Gazi, Bursa'da çeşitli temaslarda bulunmuştur. Her uğradığı yerde başsağlığı dileklerini kabul eden Gazi,

acısını bastırarak, İzmir'e ulaşmıştır.

GAZİ'NİN İZMİR'E 5. GELİŞİ (27 OCAK - 4 ŞUBAT 1923)

27 Ocak 1923 günü, Karşıyaka'ya varan Gazi, Zübeyde Hanım'ın Ferik Osman Paşa Camisi bahçesindeki mezarını ziyarete gitmiş ve annesinin mezarı başında özetle şunları söylemiştir;

"Zavallı annem, bir zamanlar kurtuluşu bütün ulus için ülkü olmuş İzmir'in kutsal topraklarına vücudunu emanet etmiş bulunuyor. Ölüm yaradılışın en doğal bir yasıdır. Annemin ruhuna yüklenmiş olduğum vicdan yeminini tekrar edeyim; annemin mezarı önünde ve Tanrı'nın yüce katında söz verip and içiyorum ki, ulusumun bu kadar kan dökerek elde ettiği egemenliğin korunması ve savunulması için, gerekirse annemin yanına gitmekte gecikmeyeceğim, ulus egemenliği uğrunda canım vermek, benim için vicdan borcu olsun, namus borcu olsun."

GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA, LATİFE HANIM İLE EVLENİYOR

29 Ocak 1923 günü, Uşakizade Köşkü'nde, Gazi ve Latife Hanım'ın kıyılan nikâhı, Medeni Kanunu'nun bir adımı olarak nitelendirebiliriz. Bu nikâh, Atatürk'ü İzmir'e bir başka açıdan da bağlamıştır. Gazi'nin nikâh işlemi için gereken nüfus kaydı, geçici olarak İzmir Göztepe nüfusuna kaydedilmiştir. Bu geçici nüfus kaydı, İzmir Nüfus Müdürlüğü kayıtlarında 'kalıcı' olarak günümüzde de yer almaktadır. Gerçekleşen nikâh, gerek yurt içinde gerekse de yabancı basında geniş olarak yer almıştır.

Gazi'nin, Latife Hanım'la yaptığı evlilik, ülkemizin verdiği onurlu milli mücadelenin bitiminin 5. ayında gerçekleşmiştir. Gazi, Lozan Antlaşması devam ederken yaptığı bu evlilikle, müttefik devletlerine, "liderimiz evleniyor, Türkiye'nin bir sıkıntısı yok" mesajını da vermiştir.

2 Şubat 1923 günü, 'Türkiye İktisat Kongresi'nin yapılacağı binada gerçekleşen toplantıda, Gazi, önce eşi Latife Hanım'ı İzmirli kadınlara tanıtmış; ardından da kadın sorunları ve Lozan hakkında geniş bilgi vermiştir.

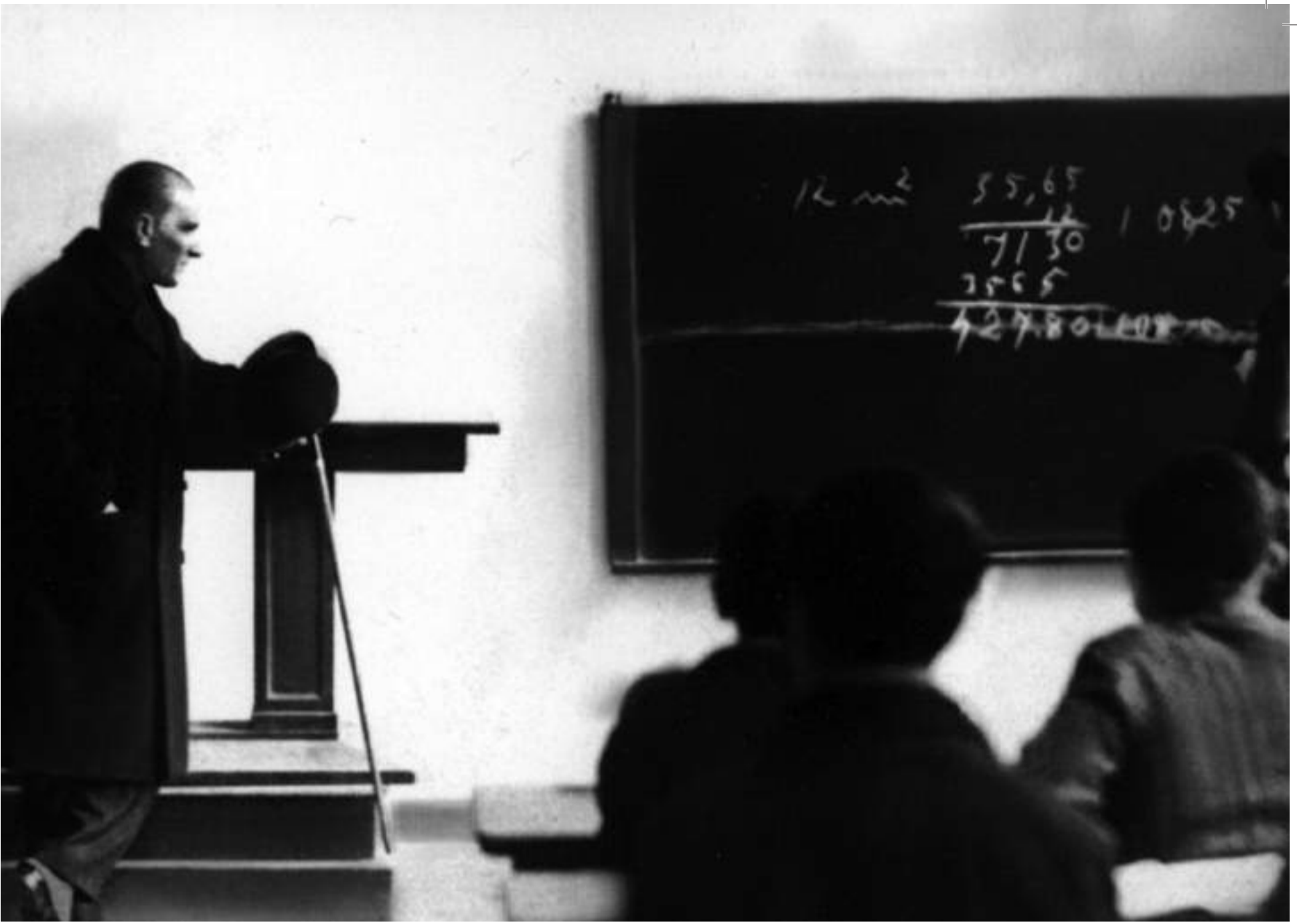
GAZİ'NİN İZMİR'E 6. GELİŞİ (10 ŞUBAT - 18 ŞUBAT 1923)

Bağımsızlığının sağlanması, iktisadi kalkınmaya bağlıydı. Türkiye'nin ekonomi politikalarının tespit edilmesi ve kalkınma modellerinin tartışılması için ülkenin tüm ilgili kesimlerini bir araya getirecek kongre yapılması kararlaştırılmıştır. 17 Şubat 1923 günü başlayan 'Türkiye İktisat Kongresi', 4 Mart 1923 gününe kadar sürmüştür.

Gazi, 'Türkiye İktisat Kongresi'ne eşi Latife Hanım'la birlikte gelmiş ve yaptığı uzun konuşmasında özetle şunları söylemiştir: "Efendiler, aziz milletimizin iktisadi yükselme çarelerini aramak ve bulmak gibi vatani, hayati ve milli kutsal amaç için bugün burada toplanmış olan sizlerin, sayın halk temsilcilerinin huzurunda bulunmaktan çok mesut ve bahtiyarım...Kılıç kullanan kol yorulur; fakat saban kullanan kol her gün daha çok kuvvetlenir ve her gün daha çok sahip olur. Bu kadar kıymetli ve tarihi kongremizi açmak şerefini bana başışladığınızdan dolayı teşekkürlerimi arz ederim. Ve böyle bir kongreyi imzalayan sizlersiniz. Bundan dolayı sizi tebrike değer görür ve tebrik ederim."

GAZİ'NİN İZMİR'E 7. GELİŞİ (27 TEMMUZ - 2 AĞUSTOS 1923)

27 Temmuz 1923 tarihinde, başlayan gezide; birçok ilke İzmir ve Türkiye şahit olmuştur. Sinemacı Cemil (Filmer) Bey, Uşakizade Köşkü bahçesinde, çektiği Kurtuluş Savaşı filmlerini Gazi Paşa'ya göstermiştir. Sinema sanatına büyük önem veren Mustafa Kemal, sinemacılık işini sürdürmesini özellikle ondan istemiştir. Cemil Bey, Gazi ve eşini İkiçeşmelik'teki kendilerine ait "Tan Sineması"na davet etmiş, Mustafa

Atatürk, Erkek Lisesi'nde öğrencilerle.

Kemal'in istemiyle sinemada ortadaki perde kaldırılmış ve kadın erkek birlikte sinema izlemişlerdir.

Gazi, Bedia Muvahhit'i İzmir'de ilk tiyatro sahnesine çıkmaya zorlamıştır. Bedia Muvahhit'in "Ceza Kanunu" adlı oyundaki "Sacide" rolü ile Kordonboyu'ndaki geçici Palas Sineması salonundanda sahneye çıkmıştır. Gazi'nin övgü ile izlediği bu rol, onu, ilk kadın Türk tiyatrocü yapmıştır.

GAZİ'NİN İZMİR'E 8. GELİŞİ (2 OCAK - 22 ŞUBAT 1924)

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, geçen askerlik hayatının 18 yılını hep cephelede geçirmiştir. 11 Kasım ve 13 Kasım 1923 günlerinde, Çankaya Köşkü'nde iki kez peşpeşekalp krizi geçirmiştir. Latife Hanım, Dr. Neşet Ömer'in de yardımıyla eşini, İzmir'e 'hava değişimine' gitme konusunda ikna etmişlerdir. Böylece, Latife Hanım, bu seyahatle Cumhurbaşkanı'na 'koruyucu bir dinlenme' olanağı sağlamış olacaktı.

Gazi'nin Cumhurbaşkanı olarak İzmir'e ilk gelişi olan bu gezi, 2 Ocak'ta başlayıp, 22 Şubat 1924 günü sona ermiştir. Türkiye'nin ilk milli bankası olan İş Bankası, Gazi'nin dinlenme amaçlı kaldığı Uşakizade Köşkü'nde, fikren kurulmuştur. Köşkteki bu çalışma Uşakizade Muammer Bey, İktisat Bakanı Celal (Bayar) Bey ve

Gazi arasında gerçekleşmiştir.

GAZİ'NİN İZMİR'E 9. GELİŞİ (11 EKİM 1925 - 16 EKİM 1925)

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal ve Latife Hanım, 910 gün evlilikten sonra, 5 Ağustos 1925 tarihinde boşanmışlardır. Cumhurbaşkanı'nın bu tarihten sonraki İzmir konukluğu, Alsancak Kordonboyu'ndaki Naim Palas'ta, günümüz Atatürk Müzesi'nde devam etmiştir.

11 Ekim 1935 günü, kendisine tahsis edilen Naim Palas'a yerleşen Cumhurbaşkanı, vilayete giderek burada sivil ve askeri memur ve komutanları kabul etmiştir. Aynı gece saat: 01.00'den sonra, Alsancak Kordonboyu'ndaki, 'Naim Palas'ın balkonunda oturan Cumhurbaşkanı, körfez vapurundan tezahürat yapan Karşıyakalılara şöyle seslenmiştir:

"İzmir'in Karşıyakalıları, sizleri derin sevgilerimle selamlarım. Ben karşı yaka beri yaka bilmem. Ben bütün İzmir'in tamamını tanırım. Ben İzmir'in tamamını severim. Güzel İzmir'in temiz kalpli insanların da beni sevdiklerinden eminim. Yalnız bir rastlantı beni Karşıyaka'ya daha fazla bağlamıştır. Karşıyakalılar! Anam sizin bağrınızda, sizin topraklarınızda yatıyor..."

Cumhurbaşkanı, 13 Ekim 1925 Salı

günü, İş Bankası'nı, Kız ve Erkek Liselerini ziyaret etmiştir. Gazi, önce, annesinin mezarını ziyaret etmiş ve mezarına çelenk koymuştur. 13 Ekim 1925 gecesi, tekrar Karşıyaka'ya gitmiştir. Halk tarafından tezahüratlarla karşılanan Cumhurbaşkanı, 'Kız Öğretmen Okulu'nu ziyaret etmiştir.

Cumhurbaşkanı, 14 Ekim 1925 günü, üçüncü kez gittiği İzmir Bölge sanat Okulu'nu ziyaret etmiş, daha sonra gidilen, 'Erkek Öğretmen Okulu'nda, Cumhurbaşkanı'nın şereflerine çay ziyafeti verilmiştir. Aynı gün, Altay Spor Kulübü'nü ziyaret etmiştir.

15 Ekim 1925 Perşembe günü saat: 16.00'da, önce Bornova'daki İzmir Ziraat Okulu'nu gezmiştir. Gazi'nin bu gelişi, İzmir eğitim kurumlarını gezme gezisi olarak adlandırılabilir...

GAZİ'NİN İZMİR'E 10. GELİŞİ (16 HAZİRAN - 9 TEMMUZ 1926)

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, 14 Haziran 1926 günü, İzmir Valisi Kazım Bey'den kendisine İzmir'de bir suikast hazırlığı olduğu haberini Balıkesir'de almıştır. Erken haber alış nedeni ile suikast gerçekleşmemiş, Gazi, trenin gecikmesi ile olası bir suikastten kurtulmuştur. 24 Haziran 1926 günü, İstanbul gazetecilerini kabul etmiştir. Gazi, bu suikast teşebbüsünü, şu cümle ile anlatmıştır: "Benim naçiz vücudum bir gün

Atatürk, Uşakizade Köşkü'nde.

Latife Hanım

elbet toprak olacaktır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti sonsuza kadar yaşayacaktır. Ve Türk milleti, güvenliğini ve mutluluğunu sağlayan ve koruyan ilkelerle uygarlık yolunda durmaksızın yürüyecektir.”

GAZİ'NİN İZMİR'E 11. GELİŞİ (27 ŞUBAT - 5 MART 1930)

27 Şubat 1930 günü, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal'in yaptığı on birinci İzmir ziyareti başlamıştır. İzmir Belediyesi'nce satın alınıp, düzenlenerek hediye edilen Naim Palas'ta Cumhurbaşkanı bir hafta kalıp dinlenmiştir.

2 Mart Pazar günü, Bornova'daki 'Ziraat Mektebi'ni ziyaret etmiş, 3 Mart 1930 günü ise, Halkapınar Su Şirketi bahçesini ve su kaynaklarını gezmiştir.

GAZİ'NİN İZMİR'E 12. GELİŞİ (27 OCAK - 3 ŞUBAT 1931)

27 Aralık 1930 günü, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, Yedek Subay Mustafa Fehmi Kubilay'ın şehit edilmesi üzerine Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa'ya şu mektubu göndermiştir, "Kısa sürede Menemen'de meydana gelen gericilik kalkışmasında yedek subay Kubilay Bey'in görevini yaparken uğradığı sonuçtan Cumhuriyet Ordusu'na başsağlığı dilerim."

27 Ocak 1931 günü saat: 07.00'de, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, İzmir'de yaşanan Serbest Fırka olayları ve Kubilay olaylarını yerinde incelemek için, Cumhuriyet Halk Fırkası İzmir İl Kongresi'nin toplandığı Türk Ocağı'na gelmişlerdir.

Cumhurbaşkanı, 1 Şubat 1931 günü öğleden önce, 'İzmir Erkek Lisesi'ni ve 'İzmir Kız Lisesi'ni, sonra da İzmir Kız Muallim (Öğretmen Okulu) Mektebini ziyaret etmiştir.

GAZİ'NİN İZMİR'E 13. GELİŞİ (8 ŞUBAT 1931)

Cumhurbaşkanı, Aydın'a gitmek için

İzmir'e gelmiş ve kalmayıp, kısa süre sonra, kara yolu ile Aydın'a gitmiştir.

GAZİ'NİN İZMİR'E 14. GELİŞİ (31 OCAK - 4 ŞUBAT 1933)

Cumhurbaşkanı, 31 Ocak 1933 günü, Antalya'dan Gülcemal Vapuru'yla İzmir'e gelmiştir. 1 Şubat 1933 günü, valiliği, komutanlığı, belediyeyi, Cumhuriyet Halk Fırkasını ziyaret etmiş ve yine okulları gezmiştir. 2 Şubat günü, yeni binasına kavuşmuş olan Bornova Ziraat Mektebi'ni ziyaret eden Cumhurbaşkanı, öğrenci ve öğretmenler tarafından sevinç gösterileriyle karşılanmıştır. 3 Şubat 1933 Cuma günü saat: 16.00'da ikametgâhından ayrılıp Buca'ya giden Cumhurbaşkanı, Milli Kütüphane'yi ziyaret etmiştir.

GAZİ'NİN İZMİR'E 15. GELİŞİ (9 NISAN - 13 NISAN 1934)

9 Nisan 1934 günü, trenle Menemen'e varan Cumhurbaşkanı, Piyade Alayı'nı ziyaret etmiş ve oradan Foça'ya geçerek bağımsız Topçu Alayını ve Piyade Alayı'nı teftiş etmiştir. 10 Nisan günü, Gaziemir ve Seydiköy'deki Hava Kuvvetleri'ni denetledikten sonra, ertesi gün, Reşadiye Tayyare Alayı'nı, ardından da Tayyare topçu bataryasını denetlemiştir.

GAZİ'NİN İZMİR'E 16. GELİŞİ (22 HAZİRAN - 24 HAZİRAN 1934)

22 Haziran 1934 günü, Atatürk ve İran Şehinşahı Rıza Pehlevi, birlikte İzmir'e gelmişlerdir. Heyet, önce Bornova'daki Ziraat Okulu'nu gezmişlerdir. Aynı gün, Karşıyaka'daki Kız Öğretmen Okulu'nu ziyaret etmişlerdir.

Gazi'nin 146 gün İzmir misafirliğinin; 91 günü Uşakizade Köşkü'nde; 38 günü Naim Palas'ta; 3 günü İplikçizade Köşkü'nde; 1 günü Kordonboyu'ndaki bir doktorun evinde; 2 günü Göztepe'deki Vali Konağı'nda; 1 günü ise Buca Forbest Köşkü'nde ve 8 günü de Çeşme'de geçmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi AHMET MEHMETEFENDİOĞLU

Uzm. CEMAL NECİP GÜREL

Izmirliiler, suikat girişimini haber alır almaz Cumhuriyet Meydanı'nda toplanarak protesto gösterisinde bulunur.

İzmir'i ayağa kaldıran ihanet

İzmir, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatında önemli bir yer tutan kenttir. 15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgaliyle başlayan ve 9 Eylül 1922'de İzmir'in düşman işgalinden kurtulmasıyla sona eren Ulusal Kurtuluş Savaşı mücadelesi Mustafa Kemal'den Atatürk'e uzanan o büyük liderin doğumuna yol açmıştır. Kurtuluşun ardından İzmir'e gelen Mustafa Kemal Paşa 14 Eylül 1922 tarihinde İzmir Belediye ve İdare Meclisi kararı ile İzmir Hemşeriliğine oybirliğiyle kabul edilmiştir. Gazi Paşa, 24 Eylül 1922 İzmir halkına verdiği cevapla İzmir hemşeriliği teklifini; "Davamızın zaferini müjdeleyen İzmir hemşeriliği ile aziz bir mükâfat bağışlamış bulunuyorsunuz. İzmirli hemşerilerime muhabbet ve bağlılıkla teşekkürlerimi sunarım. İzmir'in acılarını gidermek için genel görevlerimizin verdiği mecburiyetten başka olarak, özel ve samimi bir ilgi ile çalışmak benim ülküm olacaktır. Hepinize selam ve sevgiler hemşerilerim" sözleri ile

yanıtlamıştı. 29 Ocak 1923 tarihinde İzmirli Uşakizade Latife Hanım ile evlenen Gazi Paşa evlilik süresince pek çok kez kente gelmiş ve Uşakizade Köşkünde konakladığı bu ziyaretleri sırasında İzmir'e gösterdiği özel ilgiyi göstermiştir. 1926 yılında İzmir'de gerçekleştirilmek istenen bir suikast hem İzmir hem de Türkiye kamuoyunda büyük bir üzüntü yaratmıştı. İzmir'in halaskarının hayatına İzmir'de kast etmek düşüncesi deyim yerindeyse herkesi şaşkına çevirmişti.

'İZMİR, BU İŞ İÇİN PİŞMİŞ YERDİR'

Terakkiperver Fırka'nın kapatılmasının ardından, kimi eski İttihatçılar'da Mustafa Kemal Paşa'ya karşı bir suikast girişiminde bulunulmasını fikri gündeme gelmiştir. Eski Maarif Nazırı Şükrü Bey ve çevresinde kümelenen bir grup, bu iş için harekete geçmiş ve söz konusu grup, ilk olarak Ankara'da suikast için uygun bir fırsat yakalamaya çalışmışsa da, bunda başarılı olamamıştır.

Gazi Mustafa Kemal'in 7 Mayıs 1926'da

çıkacağı yurt gezisini haber alan çete üyeleri bu durumu amaçlarına ulaşmak için yeni bir fırsat olarak görmüşlerdir. Bu kapsamda, 20 Mayıs-13 Haziran 1926 tarihleri arasında 24 gün sürecek olan Bursa seyahati sırasında suikastı gerçekleştirmek için durum değerlendirmesi yapmışlarsa da başarılı olamayacaklarını anlayarak bir kez daha vazgeçmişlerdir.

Ankara ve Bursa girişimlerinin akamete uğramasına karşın çetenin başarılı olabilmek için uygun zaman ve uygun zemin arayışları devam etmiştir. Bir sonraki hedefleri Gazi Mustafa Kemal'in gezi programındaki yeni güzergâhı olan İzmir'dir. Suikastçılar için İzmir; denize olan kıyısı ve adalara olan yakınlığı ile eylem sonrası kaçış için büyük bir fırsat sağlayacaktı. Bununla birlikte, çete üyelerine yardım edecek eski bir komitacı olan Sarı Edip Efe'nin burada yaşıyor olması; eylem öncesi gerekli istihbaratın, eylem sırasında kullanılacak silah, bomba

ve adamların temininin ve kaçış için gerekli düzenlemelerin yapabilmelerini sağlaması açısından büyük bir avantaj sağlıyordu. Çete'nin elebaşı olan Maarif Eski Nazırı Şükrü Bey'in, "İzmir, bu iş için pişmiş yerdir." sözü ile suikastçılar yeniden harekete geçmişlerdir.

Suikastı gerçekleştirmek için, 11 Haziran 1926 tarihinde İzmir'e gelen Ziya Hurşit ve arkadaşları, yanlarında suikastta kullanacakları silah ve cephanelerin yanı sıra Şükrü Bey ile Baytar Rasim Bey tarafından imzalanmış bir mektubu da taşıyorlardı. Sarı Edip Efe'ye yazılan mektup bir tütün meselesinden söz ediyordu. Ancak tütün meselesinin bir şifre olduğu ve suikastı ifade ettiği sonradan anlaşılacaktı. Gaffarzade Oteli'nde gerçekleşen ilk buluşmada, suikast niyetini Sarı Edip Efe'ye açan Ziya Hurşit, bu girişim için desteğini istemiştir.

Plana göre Sarı Edip Efe, çetenin İzmir'deki eylemi gerçekleştirmesinde anahtar rol üstlenecekti. Eylemin başarıyla gerçekleştirilmesi için güvendiği adamlarına haber vererek küçük bir ekip oluşturmuştu. Giritli Şevki, Çopur Hilmi, İdris ve Şahin Çavuş'tan oluşan bu ekip komitacılığı bilen eski silah arkadaşlarından oluşuyordu.

3 NUMARALI EV..

Giritli Şevki'nin İzmir suikastı girişimi ile olan ilişkisi, 13 Haziran 1926 pazar akşamı Karşıyaka Yalı Caddesi'nde bulunan 3 numaralı evinin kapısının çalınması ile başlamıştır. Kapısını çalan eski dostu Edip Bey'dir. Edip Bey ya da yaygın olarak bilinen adı ile Sarı Edip Efe, İzmir Liman İşletmesi'nde müfettiş olarak çalışan emekli bir zabittir. İkinci Meşrutiyet döneminde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin önde gelen fedailerinden olan Edip Bey, Birinci Dünya Savaşı sırasında İzmir ve havalisinde jandarma komutanlığı yapmış ve mütareke döneminin ardından Yunan İşgalinin ilk günlerinde Batı Anadolu'daki Kuvayı Milliye örgütlenmesinin önde gelen üyeleri arasında yer almıştır.

Sarı Edip Efe; İstibdat dönemi, İkinci Meşrutiyet'in ilanı, Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve nihayetinde imparatorluğun çöküşü ile sonuçlanan bir dönemin bütün sıkıntılarını yaşamış ve nihayetinde Milli Mücadele döneminde büyük bir ateş çemberinden geçen İttihatçı kuşağın temsilcilerinden biridir. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte emekli edilen Sarı Edip Efe yeni düzene ayak uydurmaya çalışıyordu. Milli Mücadele döneminde gösterdiği hizmetlerin karşılığı olarak kendisine Kuşadası civarında 130 dönüme yakın bir arazi tahsis edilmiş ve geçimini sağlaması için İzmir Liman işletmelerinde bir de

İhanet çetesinin Elhamra Sineması'ndaki yargılamasını yapan İstiklal Mahkemesi.

müfettişlik görevi verilmişti.

13 Haziran pazar akşamı Karşıyaka'da gerçekleşen buluşmanın arka planında silah arkadaşlığına dayanan bir geçmiş ve dostluk vardır. Akşam saat 9 sularında oturdukları rakı sofrasında derin bir sohbe dalar eski dostlar, bir süre çiftlik işlerinden bahsetmişlerdir. Gecenin ilerleyen saatlerinde konu suikast girişimine gelmiştir. Sıkıntılı görünen Sarı Edip Efe; "Gördün, bu kadar hizmet ettik, bir şey olamadık. Takdir olunmadık" diyerek söze başlamıştı. Şevki bu sözlere şaşırılmamıştı, zira Sarı Efe'yi tanıyan pek çok insan onun bu konuşmalarına alıştı. Ancak hemen devamında söylediği sözler alışlageldik değildi: "Muntazam ve esaslı bir teşkilatımız var. Hükümeti devireceğiz. Birçok arkadaşlar bizden bir işaret bekliyorlar. İşin başına kendimiz geçelim. Dün Ankara'dan eski bir mebus da geldi. Söz verirse yarın aksam İdris'in bahçesinde toplanalım. Sen de teşkilatımıza dâhil ol". Böylelikle Giritli Şevki'de, İzmir suikastı girişimine dahil olmuştur.

Sarı Edip Efe'nin kendisini ziyaret etmesinden bir gün sonra, 14 Haziran pazartesi günü akşam saat 8 sularında Karşıyaka'da İdris'in çiftliğine giden Giritli Şevki, burada Ziya Hurşit, Çopur Hilmi ve Sarı Edip Efe ile birlikte kurulan rakı sofrasında sohbe başlamıştı. Daha çok Ziya Hurşit konuşuyor, Sarı Edip Efe ise onu onaylıyordu. Memleketin felakete sürüklendiğinden ve Gazi Mustafa Kemal'in mutlaka öldürülmesi gerektiğinden söz ediyorlardı. Bu konuşmaların hemen ardından söz suikast konusuna gelmişti. Hemen söze giren Sarı Edip Efe; edindiği bilgilere göre Çeşme yolundaki önlemlerin arttırıldığını dolayısıyla burada bir eylem

gerçekleştirmenin mümkün olmadığını belirterek suikast için daha elverişli olduğunu düşündüğü Kemeraltı'nı öneriyordu.

Yeni plana göre suikastın Başoturak'la, Yemiş Çarşısı'ndan gelen caddelerin Kemeraltı'nda Hükümet Caddesi ile kavuştuğu noktada yapılmasına karar verilmişti. Üç yol'un kesişme noktası olan bu mevkiden geçen otomobil süratini yavaşlatacağı için hedefin kurtulma olasılığı oldukça düşecekti. Bu yolun köşesinde yer alan bir tuhafiyeci dükkânının sahibi olan Nuri adlı şahsın Çopur Hilmi'nin akrabası olması dolayısıyla olay günü Hilmi diğer tetikçilerden Laz İsmail ve Gürcü Yusuf'u dükkânın içerisinde saklayabileceklerini düşünmüştü. Plana göre; Gazi Mustafa Kemal'in caddeden geçiş saatine kadar dükkânın içerisinde saklanan Laz İsmail ve Gürcü Yusuf, arabanın görülmesiyle birlikte dükkândan çıkarak önce bombalar sonra da tabanca ile çapraz ateşe başlayacaklardı.

ZİYA HURŞİT VE ÇOPUR HİLMİ

Kurulan ölüm kapanından kurtulan olur ise, bu kez devreye yolun ilerisinde bekleyen Ziya Hurşit ve Çopur Hilmi girecekti. Her şey olup bittikten sonra suikastçılar yolun aşağısında Baki Bey'in yazıhanesi önünde bekleyen bir otomobil ile Karşıyaka'ya giden vapurların hareket ettiği iskeleye gelecekler, vapura binerek Karşıyaka'ya geçecekler ve Giritli Şevki'nin tedarik edeceği motor ile Sakız Adası'na kaçacaklardır.

14 Haziran akşamı Karşıyaka'da İdris'in bahçesinde yapılan toplantıda alınan kararlara rağmen Giritli Şevki Bey, vicdani bir rahatsızlık içerisindeydi. Planlanan suikastın başarıya ulaşma şansının çok yüksek olacağını düşünen

Giritli Şevki, bir yandan ilgili makamlara bu durumu bildirmeyi düşünürken, öte yandan da Sarı Edip Efe'nin kendisine yönelttiği Başvekiliden tutun da İzmir valisi Kazım Paşa'ya varıncaya kadar bütün paşaların ve mebusların bu girişimden haberdar olduğu ve şayet boşboğazlık edecek olursa bunu hayatıyla ödeyeceği tehdidinin gerçekliğini düşünmektedir. Bu açmaz içerisinde son kararını veren Giritli Şevki, erkenden Karşıyaka tren istasyonuna giderek burada memur olan bir yakınını görmüş ve Gazi Mustafa Kemal'in o gün gelmeyeceğini öğrenerek suikast girişimini ihbar etmeye karar vermiştir.

15 Haziran 1926 salı günü gerçekleşen bu olayların bir şahidi de, Fikri Altay'dır. İzmir Liman İşletmeleri'ndeki yazıhanesini, aynı kurumda müfettiş olarak görev yapan Sarı Edip Efe ile paylaşan Altay, başta Giritli Şevki olmak üzere pek çok arkadaşı Efe'yi sık sık ziyarete geldiği için, o sabah saat 10'da Şevki ve Efe'yi baş başa konuşurken gördüğünde durumu yadırgamamıştır. Olağan bir günün sıradan olaylarına tanıklık ettiğini düşündüğü bu anların aslında İzmir Suikastını ortaya çıkaracak önemli bir dönüm noktası olduğunu çok sonra anlayacaktır. Sabah gerçekleşen ve uzun süren bir görüşmenin ardından, Giritli Şevki'yi uğurlayan ve İdare'deki amiri Fikri Altay'dan acil bir işi olduğu bahanesiyle saat 12'de kalkacak vapur ile İstanbul'a gitmek için izin isteyen Efe'nin yola çıkmasının ardından saat 15'te tekrar yazıhane'ye gelen Giritli Şevki, Efe'nin kendisine haber vermeden İstanbul'a gittiğini öğrenmiştir. Bu anın görgü tanığı Fikri Altay, Giritli Şevki'nin yaşadığı şoku şöyle anlatmaktadır; " ... Sarardı sarsıldı şöyle kapiya dayandı. Ne vakit diye sordu. Senden sonra hemen gitti Mahmut Şevket Paşa Vapuruna yetişti dedim. Şöyle 2-3 dakika sendeledi düşündü ve yavaş yavaş ayrıldı".

Giritli Şevki, Sarı Edip Efe'nin kendisinden habersizce İstanbul'a gittiğini öğrenince, önceden tanıdığı ve güvendiği bir polis amiri olan Mehmet Ali Bey'e ulaşarak suikast girişimini ihbar etmiştir. Şevki, yaşadığı vicdani muhasebeyi daha sonra şu sözlerle ifade edecektir: "Vicdanım, Gazi'nin göz göre öldürülmesine kail olmadı; ne yapayım".

Durumun bir ihbar mektubu ile Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya bildirilmesinin ardından araştırmalara başlayan İzmir Valisi Kazım Paşa, ilk olarak Reis-i Cumhuriyet Gazi Mustafa Kemal'in İzmir ziyaretini ertelemesini istemiştir. Zaman geçtikçe durumun hassasiyeti ve vahametinin iyice ortaya çıkmaya başlamış, olayın tüm boyutlarıyla aydınlatılabilmesi ve soruşturmanın salahiyeti için ilgili makam ve kişilerin bilgisi dışında gizli tutulmasına karar verilmiştir.

GİRİTLİ HİLMİ

Vali Kazım Paşa'nın ve Emniyet Amiri Mehmet Ali Bey'in izni ile çete üyeleri hakkında daha detaylı bilgi toplamak üzere tekrar Karşıyaka'ya giden Giritli Şevki; burada kendisini bekleyen Çopur Hilmi ile karşılaşmıştır. Çopur Hilmi'nin kendisine, akşam İdris'in bahçesinde yapılacak yeni bir toplantıyı haber vermesi üzerine toplantının kendi evinde yapılmasını önermiştir. O akşam saat 9 sularında başlayan toplantıya o gün İstanbul'a giden Sarı Edip Efe dışında tüm çete üyeleri katılmıştır.

Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın bir günlük gecikme ile İzmir'e geleceği haberini gazetelerden öğrenen çete üyeleri Gazi'nin yurt gezilerindeki bu gecikmelerin olağan olduğunu bildikleri için durumdan şüphelenmemişler ve bu durumu bir fırsat olarak görerek suikast planlarını yeniden gözden geçirmek istemişlerdir. Dolayısıyla toplantının gündemi, yine suikastir. Suikast mahallinin değiştirilmesi olasılığı üzerine tartışan çete üyeleri,

Bornova'da yapılacak garden partide suikastı gerçekleştirme fikrini tartışmış ancak bir karara varamayınca yine eski plana sadık kalarak Kemeraltı'nda suikastı gerçekleştirme kararına dönmüşlerdir. Gece yarısı sona eren toplantının ardından Karşıyaka'dan ayrılan Ziya Hurşit ve arkadaşları, otellerine dönerken, Şevki Bey soluğu valilikte almış ve Komiser Mehmet Ali Bey'e son durumu rapor etmiştir.

Eldeki bilgileri yeniden değerlendiren İzmir polisi, o gece sabaha karşı dörtte Ziya Hurşit ve arkadaşlarını tutuklamıştır. Operasyon, son derece gizli ve sessizce yürütülmüştür. Öyle ki operasyona katılan polis memurları dahi zanlıların suikast girişimi nedeniyle tutuklandıkları bilgisine sahip değildiler.

16 Haziran 1926 günü akşam saat 8 sularında İzmir'e ulaşan Reis-i Cumhuriyet Gazi Mustafa Kemal Paşa, Basmane İstasyonu'nda trenden inerek; Tilkilik, Keçeciler, Mezarlıkbaşı, Başdurak, Kemeraltı güzergâhı üzerinden Kordon'a ulaşmıştır. Suikast teşebbüsünden habersiz olan İzmir halkı, Gazi Paşa'ya karşılamak için sokaklara dökülmüştür. Halkın yoğun sevgi gösterileri arasında geçiş yapan Gazi Mustafa Kemal, dinlenmek üzere Naim Palas Oteline çekilmiştir.

NAİM PALAS OTELİ

Hükümet tarafından resmi bir duyuru yapılmadığı için, henüz suikast girişimi hakkında kamuoyunun bilgisi yoktu sadece Gazi Mustafa Kemal'in yakın çevresi durumu biliyordu. 16 Haziran Çarşamba akşamı Naim Palas Otelinde toplanan gazeteciler, sıkı güvenlik önlemlerinden ve hareketlilikten olağanüstü bir durumun olduğunu anlamışlardı ancak bilgi sahibi değillerdi. O gece geç saatlerde basın mensuplarının yanına inen Reisi-i Cumhuriyet Gazi Mustafa Kemal'den suikast girişimini öğrenen gazeteciler oldukça şaşırılmışlardı.

Dönemin İzmir basınının genç muhabirlerinden olan Ahmet Cemaleddin Bey (Saraçoğlu), o gece Naim Palas Otelinde öğrendiği suikast teşebbüsü ile yakından ilgilenmişti. Gazetecilik içgüdüğü ile ihbarcının kimliğini öğrenmek için çaba harcayan Saraçoğlu yakın arkadaşı İsmail Hakkı (Ocaktan) Bey'e yönelttiği "Sahi ya! Sen bu Giritli Şevki Bey'i tanır mısın?" sorusunun akabinde, suikastın gizemli ihbarcısı Giritli Şevki'nin peşine düşmüştü.

17 Haziran perşembe sabahı Giritli Şevki'yi bulmak ve onunla bir mülakat yapmak için harekete geçen genç gazeteciler ilk olarak Karşıyaka'ya giderek

Elhamra
Sineması'ndaki
yargılamayı
izleyen kitle.

Şevki Bey'in izini sürmüşler ve nihayetinde evine ulaşmışlardır. Giritli Şevki'nin o gece eve gelmediğini öğrenmeleri üzerine İzmir'e dönerek arayışlarına devam etmişler ve öğleden sonra kendisine ulaşarak bir mülakat yapmayı başarmışlardır.

Ahmet Cemaleddin Saraçoğlu o güne dair izlenimlerini şu ifadelerle aktaracaktı; "Giritli Şevki Bey, orta boy ve yaşta beyaz tenli, kesik siyah bıyıklı, fevkalade temiz giyinmiş, papyon boyunbağlı ve ipek gömleklili bir zattı. Demevi mizacı, simasının kırmızıya çalan renginden anlaşılıyordu. Belli belirsiz bir Giritli şivesi ile fakat muntazam konuşuyordu". Başlangıçta suikast girişimi hakkında fazla bilgi vermek istemeyen Giritli Şevki, genç muhabir Ahmet Cemaleddin'in de Giritli ve dahası Hanyalı olduğunu öğrendikten sonra, tüm bildiklerini detaylı olarak anlatmıştır.

BÜYÜK SORUŞTURMA

Öte yandan İzmir'de başlatılan soruşturma büyük bir gizlilik içerisinde sürdürülüyordu. Soruşturmayı Ankara'dan İzmir'e gönderilen İstiklal Mahkemesi heyeti devralmıştır. Heyetin başkanlığını, Afyon Milletvekili Kel Ali Bey (Çetinkaya), savcılığını, Denizli Milletvekili Necip Ali Bey (Küçük), üyeliklerini; Gaziantep Milletvekili Kılıç Ali Bey, Rize Milletvekili Laz Ali Bey (Zırh), Aydın Milletvekili Dr. Reşit Galip Bey yapıyorlardı.

Hükümet tarafından 18 Haziran 1926 cuma günü yayınlanan resmi bir tebliğ ile açıklama yapılarak suikast hakkında bilgi verilmiştir. Böylelikle kamuoyu İzmir Suikastı girişimini öğrenmiş oluyordu. Bilgilendirilmenin ardından 20 Haziran 1926 tarihinde Vakit Gazetesi'nde yayınlanan Giritli Şevki mülakatıyla birlikte kamuoyu, İzmir Suikastı girişimini birinci ağızdan ve en detaylı şekli ile öğrenmiştir. Okuyucular tarafından yoğun

ilgi ile karşılanan röportaj sebebiyle gazete öğlene kadar durmaksızın baskı yapmasına karşın talebi karşılayamamıştır. Yoğun istek üzerine ertesi gün yayına devam eden gazete 21 Haziran 1926 tarihli sayısında bu kez Giritli Şevki Bey'in bir resmini de okuyucularla buluşturmuştur.

İZMİR BASINI KARIŞIR

20 Haziran tarihli röportajın yayınlanmasının ardından, İzmir basını da karışmıştır. 23 Haziran tarihli Hizmet Gazetesi'nde yer alan bir haberde suikast hükümetine ihbar ettiği söylenen Giritli Şevki'nin tutuklandığı bilgisi yer almaktadır. Ertesi gün yayınlanan Anadolu Gazetesi'nde ise Hizmet Gazetesi'nin haberi yalanlanmış ve Şevki Bey'in suikast girişimini haber vermek suretiyle memlekete ne büyük bir hizmette bulunduğu altı çizilmiştir.

İstiklal Mahkemesi'nin İzmir duruşmaları böylesine karmaşık bir atmosfer içinde, 26 Haziran 1926 Cumartesi günü Elhamra Sineması'nın salonunda başlamıştır. Milli Mücadele komutanlarından, İttihatçı Nazırlara kadar uzanan geniş bir yelpazede pek çok ismin şüpheli ve sanık sıfatıyla İstiklal Mahkemesi Heyetinin önüne çıktığı duruşmalar kamuoyunda yoğun ilgi ile takip edilmiştir.

Yargılamalar sırasında en çok dikkati çeken nokta, ihbarı ile suikast girişimini ortaya çıkarmış olan Giritli Şevki Bey'in 20 Haziran 1926 tarihinde yayınlanan röportajın ardından ortadan kaybolmasıdır. Ahmet Cemaleddin Saraçoğlu'nun aktardığına göre bu kayboluş hakkında şehirde çeşitli dedikodular dolanmaya başlamıştır. Fısıltı gazetesine kulak verilecek olursa; Giritli Şevki'nin koruma altında tutulduğu, yurt dışına kaçırıldığı hatta öldürüldüğü hakkında çok çeşitli rivayetler söz konusudur.

Giderek artan bu dedikodular, nihayet 11 Temmuz 1926 tarihli duruşma gününde son bulmuştur. Gözler o gün, ortaya çıkan ve İstiklal Mahkemesi heyeti önünde ifade veren Giritli Şevki Bey'in üzerindedir. Duruşma sırasında mahkeme heyetinin yönelttiği sorulara açık ve net cevaplar veren Giritli Şevki, 13 Haziran Pazar akşamından 15 Haziran Salı günü öğleden sonraya kadar yaşadıklarını tüm detaylarıyla anlatmıştır. Sanığa ilk olarak Sarı Edip Efe ve Çopur Hilmi ile olan ilişkisi sorulmuş, ardından pazartesi günü İdris'in bahçesinde yapılan planlar hakkında bilgisine başvurulmuştur.

MEHMET ALİ BEY

Giritli Şevki Bey ifadesinde; suikast girişimini öğrendikten sonra eyleme katılmak istemediğini ancak Sarı Edip Efe'nin ısrarı sonucunda toplantıya katılmış bulunduğunu belirtmiştir. Olaydan uzun zaman önce Sarı Efe tarafından Salihli'de kendisine emanet edilen bombaları yine Sarı Efe'nin arzusu doğrultusunda Çopur Hilmi'ye teslim etmek zorunda kaldığına değinmiştir. Ziya Hurşit ve Sarı Efe tarafından kendilerine yapılan telkinlerde, suikast işinin içinde başta İsmet Paşa olmak üzere üst düzey devlet adamları ve paşaların olduğunu bilgisi nedeniyle olayı hemen bildirmekten korktuğunu ancak Gazi Paşa'nın o gün gelmeyeceğini öğrendikten sonra cesaretini toplayarak ilgili makamlara bilgi verdiğinin altını çizmiştir. İhbarın ardından salı akşamı yapılan toplantıya İzmir Valisi Kazım Paşa'nın bilgisi dâhilinde katılarak gerekli bilgileri polis müdürü Mehmet Ali Bey'e rapor ettiğini beyan etmiştir.

Elimizdeki kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre; İstiklal Mahkemesinde verdiği ifadenin ardından davanın diğer sanıklardan hiç biri Giritli Şevki'nin beyanlarına itiraz etmemiştir.

Suikast girişiminin asli faileri arasında

sayılan sanıklardan sadece, Çopur Hilmi, Giritli Şevki'nin aleyhinde konuşmuş ve şu sözleri sarf etmiştir: "Ben bunlara alet olacak adam değilim. Ben haber vermeğe karar vermişim, hatta bunu Şevki Bey'e söyledim. O benden evvel davrandı ve yine gidip haber vermeği düşünürken tevkif edildim; Şevki Bey bana ihanet etti. Beraber haber versek daha insani hareket etmiş olmaz mıydı? Şevki Bey mahkemede sabıkası olmadığını söyleyerek bir de yalan söyledi. Küçük bir tahkik, onun da müthiş bir şerir olduğunu gösterir. Benim sabıkam yoktur. Bunlar şahit değil, mücrimdir. Onların aleyhimdeki isnadlarını nefretle red ve faili asliler meyanında addedilmemeklîğimi istirham ederim."

26 Haziran 1926 Cumartesi günü başlayan İzmir yargılamaları, 13 Temmuz 1926 Salı günü İstiklal Mahkemesi Heyeti'nin kararını açıklamasıyla sona ermiştir. Buna göre İzmir Mebusu Şükrü, Erzurum Mebusu Rüştü Paşa, Saruhan Mebusu Abidin, Sivas Mebusu Halis Turgut, İstanbul Mebusu İsmail Canbolat, Eskişehir Mebusu Arif, Miralay Rasim, Hafız Mehmet, Eski Ankara valisi Abdülkadir, Kara Kemal, Ziya Hürşit, Sarı Efe, Çopur Hilmi, Laz İsmail ve Gürcü Yusuf idama mahkûm edilmişlerdir.

İdam kararlarının yanı sıra Erzincan Milletvekili İhsan, Eski Ardahan Milletvekili Hilmi, Eski Sivas Milletvekili Selahattin, Eski İzmir Valisi Rahmi, İstanbul Milletvekili Rauf, İstanbul Milletvekili Dr. Adnan, Eski Maliye Bakanı Cavit Beyler'e ait dosyalarının bu davadan ayrılarak Ankara'ya gönderilmesi ve söz konusu kişilerin ayrı bir mahkemede yargılanmalarına ve diğer sanıkların ise beraatlerine karar verilmiştir.

Haklarında idam kararı verilenlerin infazları, 14 - 15 Temmuz gece yarısında suikast eylemini gerçekleştirmek istedikleri Kemeraltı'nda gerçekleştirilmiştir. Cesetler, ibret olması gündüz saatlerine kadar idam sehpasında teşhir edildikten sonra Kokluca Mezarlığı'na defnedilmiştir.

İnfazlarla sonucunda, Milli Mücadele döneminde bir idam sehpasının önünde kesişen Sarı Edip Efe ve Giritli Şevki'nin yolları, yine bir idam sehpasının önünde ayrılmıştır. İhbarı yaparak suikast girişimini engellediği için davadan beraat eden Giritli Şevki'ye gösterdiği hizmetin karşılığı olarak 6500 lira mükâfat verilmiştir.

KAYNAKLAR

Atatürk'ün Sırdışı Kılıç Ali'nin Anıları, (Yay. Haz. Hulusi Turgut), İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2006.

AVCI, Cemal, İzmir Suikasti, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007.

AYBARS, Ergün, İstiklal Mahkemeleri Cilt I-II, İzmir, 1995.

GÜREL, Cemal Necip ve MEHMETEFENDİOĞLU, Ahmet, "İzmir Suikasti, İttihatçılar ve Giritli Şevki", İttihatçılar ve İttihatçılık Sempozyumu Bildirileri, Cilt: 2, 89-118, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2015.

KOCAHANOĞLU, Osman Selim, Atatürk'e Kurulan Pusu, Temel Yayınları, İstanbul, 2003.

MEHMETEFENDİOĞLU, Ahmet; GÜREL, Cemal Necip, "Giritli Şevki ve İzmir Suikasti", Toplumsal Tarih, sy. 227 (Kasım 2012).

MEHMETEFENDİOĞLU, Ahmet; GÜREL, Cemal Necip, "İzmir Suikasti Mahkumları İçin 1956 Yılında Yapılan Bir İfade-i İtibar Girişimi", Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi, sy. 25 (Güz 2013).

MEHMETEFENDİOĞLU, Ahmet; GÜREL, Cemal Necip, "Yeni Bir Belgenin Işığında İzmir Suikasti", Toplumsal Tarih, sy. 222 (Haziran 2012).

ÖZALP, Kazım, Milli Mücadele 1919-1922 Cilt I, Türk Tarih Kurumu Yay, Ankara, 1985.

Giritli Şevki

İzmir Suikasti davasının kilit isimlerinden biri olan Mehmet Şevki Bey, 01.07.1874 tarihinde Girit'de doğmuştur. Annesi Kamile Hanım, babası Arif Bey'dir. Hanyalı Beşirakiler sülalesine mensup olan Mehmet Şevki Bey ve ailesi, İkinci Meşrutiyet döneminin ilk yıllarında İzmir'e yerleşmiştir. Girit'te sünger avcılığı, balıkçılık ve ticaretle uğraşan Beşiraki ailesinin oldukça varlıklı olduğu ve kalabalık bir nüfusa sahip olduğu bilinmektedir. İzmir Karşıyaka'ya yerleşen aile, Girit'te gerçekleştirdiği ticari işlerini İzmir'de de devam ettirmiş ve deniz ticareti ile hatırı sayılır bir zenginliğe sahip olmuştur. Ailenin bir dönem süngercilik, balıkçılık ve nakliyat işinde çalışan altı gemilik bir filoya sahip olduğu bilinmektedir.

LÜKS YAŞAM

İzmir İdadisi mezunu olduğu bilinen ve başta Rumca olmak üzere beş dil bilen Şevki Bey, sert mizacı ve kabadayı ruhu ile tanınmaktadır. Bir dönem İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Girit'teki örgütlenmesinde görev almıştır. Ailesi tarafından modayı yakından takip eden, lüks yaşamayı seven ve çapkın biri olarak tanımlanan Giritli Şevki Bey'in yaşam tarzı nedeniyle oldukça maceralı ve inişli çıkışlı bir hayatı olmuştur. Kendisinin yakın çevresinde 'Şevki Kaptan' ve 'Giritli Şevki' lakapları ile tanındığı bilinmektedir.

Mütareke dönemi içerisinde İzmir havalisinde yaşamını sürdürmeye devam eden Şevki Bey, İzmir'in işgal edilmesinin ardından Kuva-yı Milliye örgütlenmesi içerisinde yer almıştır. Milli Mücadele

komutanlarından Kazım Özalp anılarında 18 Mayıs 1919'da Menemen'de oluşturulan ilk müfrezelerden birinin öncülerini içerisinde Giritli Şevki'nin ismini anmaktadır. Yunan İşgali'nin ilerlemesi üzerine Giritli Şevki Bey, Menemen askeri deposundan kaçırdığı silahlarla donattığı müfrezesi ile Menemen'den Salihli'ye gelmiş ve burada Sart Köyü Üç Tepeler Bölgesi'ne yerleşmiştir.

Giritli Şevki'nin müfrezesi, burada, Sarı Edip Efe'nin komutası altına girmiştir. Yunan İşgali'ne karşı uzun süre direniş gösteren çete, Kuva-yı Seyyare'nin dağılmasının ardından düzenli ordu'ya katılmış ve 33. Süvari Birliği adını almıştır. Giritli Şevki'nin bu dönemde temas ettiği isimler Çerkez Ethem, Parti Pehlivan, Sarı Edip Efe, Mestan Efe, Torbalılı Emin gibi önde gelen Kuva-yı Milliyeciler olmuştur.

ÇERKEZ ETHEM...

Giritli Şevki Bey'in hayatında önemli yer tutan olaylardan biri, Kuva-yı Milliye günlerinde karıştığı bir cinayet sonrasında hakkında verilen idam hükmü sonucunda ortaya çıkmıştır. Çerkez Ethem'in kuvvetleri içerisinde yer alan ve Kuva-yı Seyyare'nin celladı olarak nam salmış olan Cellat İbrahim'i öldüren Giritli Şevki, Çerkez Ethem'in emri ile idama mahkûm edilmiştir. Yunan İşgali'nin yaşandığı, karmaşa günlerinde meydana gelen otorite boşluğunu silahlı gücüyle dolduran ve her sözü kanun sayılan Çerkez Ethem'in verdiği idam kararından kurtulması imkânsız olan Giritli Şevki, Sarı Edip Efe tarafından idam sehpasından kurtarılmıştı. O gün başlayan dostlukları, Milli Mücadele dönemi ve sonrasında da devam etmiştir. Giritli Şevki, Sarı Efe ile olan bu ilişkisini yıllar sonra, gözyaşları içerisinde şu sözlerle anlatacaktır; "Edip Beyi canım kadar severdim, hayatımı uğruna güle güle fedadan çekinmezdim..."

Sarı Edip Efe ve Giritli Şevki'nin bir idam sehpası önünde başlayan dostlukları Milli Mücadele döneminden sonra da devam etmiştir. İzmir'e yerleşen ikili çeşitli ticari işlerde ortaklıklar yapmışlardır. Son ortaklıkları ise onları yine bir idam sehpasının önüne taşıyacaktır.

İzmir Dün Sabah Yerinden Oynadı.. Onbinlerce İzmir'li Cümhuriyet Meydanında Top- lanarak Büyük Gazi'ye Minnettarlığını, Büyük ül- kü Yolundaki Bütünlüğünü, Birliğini Tekrar Etti. Toprak Alma Merasimi Dün Cümhuriyet Meydanında İçten Gelen Coşkun ve Samimî Tazahürlerle Parlak Surette Yapıldı.

Dün, en büyük bayramın ikinci günü idi. Cümhuriyetin onuncu yıldönümünü kutlama yüksek komisyonunun kararı veçhile, bayramın ikinci günü Cümhuriyet meydanında toprak alma merasimi yapılacaktı. Toprak alma, Büyük millî reisimizin kurtarıcı bismetine minnettarlığımız ve Gazi mefkûresi yolunda bütün Türkiye'nin birlik, beraberlik ve bütünlüğümüzü gösterecekti. Gazi için, Türk toprakından daha kıymetli hediye olmazdı. İşte, onun kurtardığı İzmir'den, ona bir avuç toprak hediye yollamak üzere bütün İzmir'liler, onbinlerce İzmir'li dün sabahten itibaren kordondaki Cümhuriyet meydanını doldurmaya başlamıştı. Saat dokuz. Cümhuriyet meydanı daha iki saat gibi uzun bir zaman olmasına rağmen, dolmuştu. C. H. F. vilâyet idare heyeti reisi ve azaları safta olduğu halde meclis umumî azaları, şehir meclisi azaları, baro

Hımayietfal cemiyeti, İzmir yeti, verem mücadele cemiyeti, kanser mücadele birliği, fakara öksüzlere yardım cemiyeti, hal- kabuclar birliği, Aydın şimenciler birliği, Bakkallar bir-

Dünkü toprak alma merasiminden bir intiba

Atatürk döneminde İzmir'deki Cumhuriyet kutlamaları

Dr. Öğr. Üyesi MEHMET EMİN ELMACI

SEVİ ŞENEKEN

Cumhuriyet Bayramımızın 95. yıldönümünü kutladığımız bu günlerde “milli bayramların milli birliği sağladığı” düşüncesiyle Atatürk döneminde İzmir'deki Cumhuriyet bayramlarını yansıtmak istedik. Bayramlar Avrupa'da olduğu gibi bu coğrafyada da “ulus devlet” sürecini güçlendirmek için özel önem verilen kavramlar olmuşlardı. İttihat Terakki'nin de bu amaçla 1908 sonrasında Meşrutiyet'in ilan tarihi olan 23 Temmuz'u “id-i milli” (milli bayram) olarak kutlayarak halkın birlik içinde yaşamasına önem verdiğini görüyoruz. Cumhuriyet de aynı amaçla milli bayramlara önem vererek, hem yeni kurulmuş devleti güçlendirmeyi hem de halkın “devlet” etrafında “ulus devlet” üzerinden birlikteliğini sağlamaya çalışmıştır.

Çok uluslu bir yapıdan ulus devlet

anlayışına geçişte, yeni Türk Devleti'nde toplumu ortak paydada birleştirmenin ana unsuru olarak görülen “Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları” devlete bağlılığın bildirildiği, bir arada yaşamaktan duyulan mutluluğun sembolize edildiği bir şekle dönüşmüştü. 1925'ten itibaren Türkiye'de Cumhuriyet Bayramı kutlamaları resmi olarak yapılmaya başlanmıştı. 1933'ten itibaren ise Cumhuriyet Bayramı kutlamaları, başta devlet erkani olmak üzere, basın yayın organları ve toplumun tüm kesimleri tarafından da önemsenmiş ve daha parlak bir şekilde kutlanmaya başlamıştı.

Mustafa Kemal Atatürk için özel bir yeri olan “Güzel İzmir” bu özelliğini 1924 sonrası ilk Cumhuriyetin ilan yıldönümünden itibaren her yıl coşkuyla düzenlediği Cumhuriyet

bayramlarında açık olarak göstermiştir. Bu önemli özellik, İzmir şehri için gurur verici olduğu kadar, bugün de “Yeni Türkiye” nin kurucusu ve ülkenin kurtarıcısı olan Atatürk'e ve kazandırdıklarına verdikleri önemli desteğe de kaynaklık etmiştir.

İLK KUTLAMA

İzmirliiler cumhuriyetlerini daha 29 Ekim 1923 tarihinde ilk ilan haberini aldıklarında sevinç içinde kutlamışlardı. Müstahkem Mevki Kumandanlığı da haberi alır almaz 101 pare top atışında bulunarak Cumhuriyet'in ilanını halka duyurmuş ve kutlamıştı. Halk kendiliğinden bir bayram gibi kutlamalara başlamış, özellikle işçi cemiyetleri ve halkın büyük çoğunluğu önlerinde muzika olduğu halde davul ve sazlarla hükümet önünde toplanmış ve gece geç vakte kadar şehirde dolaşmışlardı.

1924 KUTLAMALARI

İzmir için en önemli bayram kutlaması, ilk bayram kutlamasının yapılacağı 1924 29 Ekimi olacaktır. Belediye "Türkiye devletinin şekli-i hükümetinin idare-yi cumhuriyeye inkılab eylediği bu mesud gün" için düzenlediği ilk kutlama programını şu şekilde vermişti. (Günümüz Türkçesiyle)

1-Sabahleyin okullar, kurum temsilcileri ve halk saat 11.00 da hükümet avlusunda toplanacaklardır. Törende İn-ceoğlu Hamit Şevket Bey bir konuşma yapacak, arkasından alay, Kışlayı (Sarıkışla) selamlayarak, şehrin bilinen cad-delerini belli bir program çerçevesinde dolaşacaktır. Alay, Beden Eğitimi öğretmeni Nuri Bey tarafından idare olu-nacaktır.

2- Hane ve dükkânlar açık olacak ve tamamen ışık-landırılmış olacaktır.

3- Öğleden sonra saat ikiden üçe kadar belediyede tebrikat kabul edilecektir.

4- Gece, mahalli eğlencelerle Cumhuriyet idaresinin yıldönümü kutlanacaktır.

5- Kışla meydanında belediye tarafından havayı fişekler atılacaktır.

CUMHURİYET GÜNEŞİ

Anadolu Gazetesi 29 Ekim 1924 "Anadolu muhterem kar-ilerinin Cumhuriyet bayramını tebrik ve bu vesile ile necip Türk milletinin ebedi saadetslere mazhariyetini temennisini tekrar eder"

Gazete başyazısında "Cumhuriyet Güneşi" manşetini kul-lanmış ve "Cumhuriyetin ilanı, Türk varlığının kudret ve hayat ile canlandığını teyit eden, muazzam bir hadisedir... Bugün Türk güneşinin, Türk halkının kurtulduğu gündür. Bugün Türkün yalnız kendisi için değil yüz milyonlarca in-sandan müteşekkil mazlum milletler için de istikbalin vasati için de açılan kurtuluş ve hürriyet yollarını da gösterdi. Türk gazilerine Akdeniz yolunu gösteren kudret, bugün mazlum ve mahkûm milletlere de reha ve halas (kurtuluş) âleminin Cumhuriyet güneşini gösterdi" demiştir.

Konuşmalar sonrası İzciler tarafından İstiklal Marşı söylenmiş ardından okul öğrencileri ve kurum üyeleri vali vekilinin önünden resmi geçit yapmışlardır. Alay hükümet binasından sonra kışlayı da selamlamış ve caddeleri dolaşarak dağılmışlardır. Öğlen ise yüz bir pare top atılarak bu mesut gün selamlanmıştır.

Öğleden sonra saat iki ile üç arasında belediye ve Halk Fırkasında resmi kabul gerçekleşmiş ve bir piyade taburu, bir makineli tüfenk bölüğü, ve bir jandarma müfrezesi halkın ateşli alkışları arasında resmi geçit yaparak şehri dolaşmışlardır. Akşam da Halk Fırkası tarafından düzenlenen fener alayı tamamen atlı olmak üzere Tilkilik, Peştemalciler Başı, İkiçeşmelik yoluyla Başoturak'dan Kışla meydanına gelmiş orada belediye tarafından atılan havai fişeklerle karşılanmış ve Kordon'a doğru yönelerek Bellavista'da(Gündoğdu) sessizce dağılmıştır. Gece de bazı mahallelerde eğlenceler düzenlenmiş, zeybek oyunları oynanarak sevinç gösterileri yapılmıştır. Kışla meydanı da renkli havagazı lambalarıyla süslenmişti. Gazete bu nüshasındaki son sözlerinde İzmir'in durumunu net olarak özetlemekteydi:

"İzmir dün yine müstesna günlerden birini yaşadı. Şehir şevk ve sevinçle çalkalandı."

Ankara'da Reiscumhur

Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine 1924

"Türk milletinin manevi varlığı üzerine tac-ı Cumhuriyeti takan yedd-i emininizin aziz Türklüğün yürüdüğü rah-ı terakkiyatta ona daima işaret-i hayat ve refah göstermesini diler, bugün şehrimizde pek coşkun bir tezahür ile tes'id edilen Cumhuriyet Bayramı münasebetiyle İzmir halkının nurlu Cumhuriyetimizin emr-i müdafaasında bütün Anadolu topraklarını makber-i şüheda yapmağa ahd ve aziz namınızı, pek şedid alkışlarla yad eylediğini arz ederiz."

İzmir Belediye Heyeti Namına Reis Tahir Kenan

1925 KUTLAMALARI

18 Nisan 1925 tarihinde TBMM'den geçen 628 sayılı kanun ile 29 Ekim milli bayram olarak kabul edilmiş ve resmileşmişti. TBMM'nde İzmir'de Cumhuriyet'in ilanının bu ilk resmi kutlaması yine büyük bir şevkle yapılmış ve tüm ayrıntılarıyla gazetelere yansımıştı. Anadolu gazetesi, Mustafa Kemal'in bir resmiyle birlikte "Türk milletinin şanlı tarihinde mübeccel bir sahife işgal eden ve nesil-i atıye feyz ve itla olan mesud bir günün yıl dönümü" büyük manşetiyle çıkmış ve "Bundan tam iki sene evvel milli cidalen [savaş] sonra en parlak bir inkılap olan ve yeni

1926 KUTLAMALARI

devletin şekli-i idaresini kati surette tespit ve tayin eyleyen Cumhuriyet ilan edilmiş, meclisin yüksek kadirşinaslığıyla Gazi Paşa hazretleri ilk reiscumhur intihap olunmuştu” alt manşetiyle olayı okuyucularına yansıtmıştı.

Mustafa Kemal Atatürk ilki 1905 olmak üzere İzmir’e birçok kereler gelmişti. En son gelişi 1937’de olmak üzere geldiği İzmir’in O’nun hayatındaki yeri herkesin bildiği bir gerçektir. Mustafa Kemal İzmir’e gelişlerinde halka karşı da önemli konuşmalar yapmıştı. Bunlardan biri 11 Ekim 1925 tarihinde gelişinde halka seslenişiydi.

“Ben bütün İzmir’i ve İzmirilileri severim. Güzel İzmir’in temiz kalpli insanların da beni sevdiğinden eminim” Mustafa Kemal (1925)

1925 yılında Cumhuriyet Bayramı Hükümet Konağında törenle kutlanmıştı. Törene sabah dokuzda başlanmıştı. Vali İhsan Paşa Vilayet makamında, Giresun mebusu Hacim Muhiddin, mevki-i Müstahkem Kumandanı Fuad, Belediye Reisi Aziz, Halk Fırkası Müfettişi Doktor Sadreddin, Ticaret Odası Reisi Alaiyelizade Mahmud Beyler ile askeri erkan ve mulkiye ve adliye, belediye, Halk Fırkası, Meclis Umumi Vilayet Meclisi İdare Azaları, çeşitli müesseselerin müdürleri ve konsoloları kabul etmişti. Vali İhsan Paşa kıyafetini son kararnameye göre (şapka devrimi) tanzim etmiş ve silindir şapka giymişti. Törene resmi elbiseleriyle katılmış olan İzmir Adliyesi üyeleri özellikle dikkat çekmişti. Resmî kabul süresince hükümetin alt katında yer alan askeri mızıka tarafından milli marşlar çalmıştı. Bu esnada da Hükümet Konağı önünde toplanan gençler ve okullular tarafından muhtelif tezahürat yapılmış ve iki “tayyare filosu” da başarılı uçuşlarla bu tezahürata katılmışlardı. Tayyarelerimizin mahirane manevraları kışla önünde birikmiş olan binlerce halk tarafından dikkatle takip olunmuştu.

Hükümet konağında; sabahleyin öğlene kadar daha önce vilayet makamınca düzenlenen program gereği Hükümet Konağı’nda milletvekillerinin, mülki ve askeri amirlerin, orta öğretim müdürü ve öğretmenlerin, Cumhuriyet Halk Fırkası’nın baro heyetleriyle, çeşitli kurumların delegelerinin ve Papalık temsilcisi ile konsoloların tebrikleri kabul edilmişti.

MEKTEPLİLERİN TEZAHÜRATI

Saat bire doğru kız ve erkek liseleri ve muallim mektepleri ve ilk ve özel okullar öğrencileri beden eğitimi öğretmenleriyle birlikte vatan şarkıları söyleyerek, Hükümet Konağı’na gelmişlerdi. Orada, Belediye Reisi Aziz, Kız Lisesi öğretmeni Kemal Bey, Erkek

Lisesi’nden Ahmed Efendi beraber heyecanlı bir konuşma yapmışlardı.

Resmî geçidin bitmesinden sonra Tayyare Cemiyeti tarafından yeni alınan dört tayyarenin isim koyma töreni için Alsancak Garı’ndan mızıkaıyla birlikte trenlerle ve otobüslerle Seydiköy’e [Gaziemir] gidilmişti. Tayyare satın alan Kemalpaşa, Bergama, Akhisar ve Ödemiş kazalarının tayyare cemiyetleri üyeleri özel katılmış ve üzeri bezlerle örtülen uçaklar, kurdeleleri kesilerek konuşmalarla açılmış ve uçaklara Kemalpaşa, Bergama, Akhisar ve Ödemiş isimleri verilerek pilotlarına da altın saat hediye edilmişti. Tören sonrası da bu dört uçak gösteri uçuşu yapmıştı.

1927 KUTLAMALARI

Cumhuriyet Bayramı Gecesinin Tezahürat Programı gazetelerde yayınlanmıştı. Buna göre; 1- a) Bu şerefli günün gecesini kutlamak için aşağıdaki mahallerde müzika ve ince saz çaldırılıp havai fişekler yakılarak eğlenceler yapılacaktır.

b) Kışla önü ve Müzika Köşkü elektrikle aydınlatılacak, askeri müzika çalacak ve fişenkler atılacaktır, meşaleler yakılacaktır.

c) Bahri Baba Parkında, Heveskeran Müzikası tarafından parçalar çalınacak, fişenkler atılacaktır, meşaleler yakılacaktır.

d) Tilkilik Parkında ince saz çalacak, keza İkicesmelik’te de ince saz çalacaktır.

2- Büyük günümüzün kıymet-i maddiye ve maneviyesinin takdirdarı olan halkımız gündüz ve gece ev ve dükkânlarını aydınlatacak ve süsleyecekler. Ve özellikle temiz ve ütülü bayrakların kullanılması rica olunur.

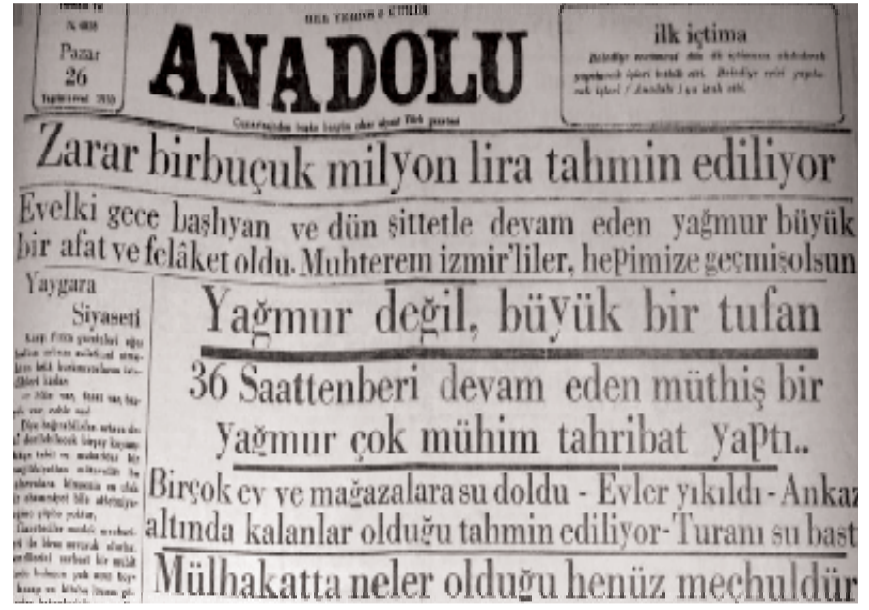
TÜRK OCAĞI’NIN AÇILIŞI 1927

Türk Ocağı da bayramdan bir gün önce Ahenk Gazetesi’ne verdiği ilanda 29 Ekim akşamı 21.30’da ocağın yeni inşa edilen Bahri Baba Parkı’ndaki binasında bir balo düzenleneceğini ve biletlerin sadece kişiye ait olacağı, başkasına verilemeyeceği bildiriliyordu. Bahri Baba parkında yeniden inşa edilen Türk Ocağı resmî açılışını 29 Ekim 1927’de özel bir törenle yapmıştı. Açılışı yapan Vali Kazım Paşa, ocak kapısı önünde önemli bir açılış konuşması yapmış ve kurdele kesildikten sonra herkes içeri girmiştir. Türk Ocağı reis vekili ve katibi umumisi avukat Mustafa Münir Bey, inşaatın yapımında emeği geçenlere teşekkür etmişti. Ocak açılışına özel, akşam bir balo verilmiş ve elektrikle aydınlatılmıştı ve bu nedenle ocak binasının uzaktan “ihtişamlı bir hale” gibi görüldüğü belirtilmişti.

1928 KUTLAMALARI

Bu Cumhuriyet Bayramı gazetelere yeni Türk harflerin kamuoyuna tanıtıldığı günlerde yansımıştı. Hizmet Gazetesi hem Arap harfli hem de alışıla devresi olduğu için yeni Türk harfleri ile okuyucularının bayramını kutlamıştı. Hizmet Osmanlıca "1923 senesinde bugün, gözlerimizi yeni bir hayata, hürriyet-i fazilet, yani Cumhuriyet hayatına açmıştık. Ebedpaye Cumhuriyet kalplerimizi beş sene evvel bugün tahtgah-ı ittihaz

etmiş, fazilet ve samimiyet güneşi vatan afaklarından beş sene evvel bugün doğmuştu. Cumhuriyet'in şahsiyet-i maneviyesinde Aziz Türk milletini, büyük Gaziyi, Cumhuriyet Halk Fırkasını ve kahraman orduyu hürmetle ve minnetle selamlıyoruz." Derken yeni Türk harfleriyle de 1927 yılında Mustafa Kemal'in okuduğu nutkundaki "Gençliğe Hitabe"sini Mustafa Kemal'in fotoğrafıyla birlikte vermişti.

1929 KUTLAMALARI

1929 yılı kutlamaları Anadolu gazetesine "Cumhuriyet Bayramımız Çok Parlak Bir Surette Tesit Edildi. Gazi Bulvarında Yapılan büyük Geçit Resmi Sürekli Alkışlara Mazhar Oldu" manşetiyle yansımıştı. İzmir'de bu yıl bayramın kutlanması da şu şekilde verilmişti. "Cumhuriyet Bayramı fevkalade merasimle çok parlak bir surette kutlanmıştır. Bu büyük günün şerefine bütün resmi, gayri resmi binalar çok zarif şekillerde aydınlatılmıştı. Kışla ve hükümet konağı ile Cumhuriyet Halk Fırkası, Tayyare, Hilaliahmer cemiyetleri binaları, polis karakolları, Ticaret Odası, inhisar idareleri binaları bayraklarımızla ve defne dallarıyla süslenmişti. Hususi müesseseler, ticarethaneler, evler birbirine rekabet edercesine yapılan büyük fedakarlıklarla tezyin edilmişti.

(1929)Tatil; Bütün resmi devair büyük günün şerefine dun kapalı idi. Mekteplerde dün tatil yapmışlardı. Mektepler bugün de tatildir. Kalabalık: Cumhuriyet bayramını kutlamak için civar kasabalardan İzmir'e pek çok halk gelmişti. Çarşılar, caddeler insanla dolup taşıyordu. Halk daha sabahtan evlerinden caddelere dökülmüştü. Parklar dolmuştu, körfez vapurları yüzlerce halkı muhtelif semtlerden hükümet konağı önüne taşıyordu, tramvaylar ağzına kadar halk ile dolu idi.

1930 KUTLAMALARI

1930 Cumhuriyet Bayramı 24 Ekim'de başlayan 36 saat süren ve şehirde büyük tahribat meydana getiren; birçok ev ve mağazaların suyla dolduğu, evlerin yıkıldığı, insanlar da enkaz altında kalmasıyla 94 kişinin hayatını kaybettiği şiddetli yağmur ve selin etkisiyle çok sade bir törenle kutlanmıştır.

Vilayet makamı tarafından her yıl hazırlanan Cumhuriyet Bayramı Merasim Programları genelde birbirine benzemekteyse de 1930 yılında İzmir'de meydana gelen sel felaketinin 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına çok yakın bir tarihte gerçekleşmesi, kayıpların ve zararın da fazla olması nedeniyle o yılki merasim programından bazı bölümler çıkarılmış ve Cumhuriyet Bayramının çok düşük düzeyde tutulmasına neden olmuştu. Sel felaketi yüzünden öğrencilerin okullara devamı aksadığı için de her sene düzenlenen geçit resmine öğrenciler katılmamıştı. Yalnız askerler tarafından bir geçit resmi yapılmıştı. İzmir'deki bu hüznü ortama rağmen genç Cumhuriyet'in devamlılığı çerçevesinde Bayram töreni yapılmasına karar verilmiş ve tören programı da gazetelerde yayınlanmıştı.

1931 KUTLAMALARI

Anadolu gazetesi bayram törenlerini "Cumhuriyet Bayramı Dun Parlak Merasim Ve Tezahuratla Tes'it Edilmiştir" başlığıyla şu şekilde yansıtıyordu. "29 Teşrinievvel, Cumhuriyet bayramı dun muazzam merasimle halk, talebe ve asker tarafından parlak bir surette kutlanmıştır. Daha evvelki akşamdan İzmir'deki bütün resmi ve hususi binalar bayraklarımızla süslenmiştir. Yollar erkenden halkla dolmuştu.

Cumhuriyet bayramının kutlanması için Vilayetce hazırlanmış olan program, muntazam bir surette tatbik edilmiştir. Program mucibince sabahleyin Vilayet makamında kabul resmi yapılmıştır."

Bu aziz günü bahşeden Cumhuriyeti, çok kıskanalım ve en az yarım asır onun uğrunda çok çok çetin davranalım. Yeni nesillere tam ve endişesiz bir Cumhuriyet devri teslim edelim. İzmir Valisi Kazım Paşa (Dirik) 1931

Malul Gaziler Cemiyetinin, Cumhuriyet Bayramı şerefine düzenlediği kupa maçını kalabalık bir seyirci önünde oynanan maçta KSK'yı 3-1-yenen İzmirspor kazanmıştı.

Öğleden sonra saat 4'e yirmi kala başlayan ve hakemi de Mister Pagnem olan maçın, seyircileri arasında Müstahkem Mevki Kumandanı Hüseyin Hüsnü Paşa ve Liva Kumandanı Kemal Paşa da bulunmuştu.

1932 KUTLAMALARI

1932 Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının ayrı bir önemi vardı. Bundan önce tüm Cumhuriyet bayramlarının resmi geçit töreni Konak'ta Hükümet önünde saat kulesi etrafında

yapılırken, 1932 yılında dönemin İzmir Belediye Başkanı olan Behçet Salih Bey tarafından ünlü İtalyan Heykeltıraş Pietro Connenica'ya yaptırılan ve açılışının da 29 Temmuz

1932 yılında bizzat Başbakan İsmet Bey tarafından yapıldığı Gazi heykelinden dolayı, törenler artık Gazi heykelinin olduğu Gazi Meydanı'nda yapılmaya başlanmıştır.

1933 (10.YIL) KUTLAMALARI

Türkiye Cumhuriyeti devleti 10. yıl kutlamalarına büyük önem vermiş ve topyekûn devletin halkla birlikte bayramın kutlanması için her şey planlanmıştı. Öyle ki "Onuncu Yıl" hazırlık çalışmalarının hükümet tarafından eksiksiz yürütülmesi için 11 Haziran tarihli "Cumhuriyet İlanının Onuncu Yıl Dönümü Kutlama Kanunu" adıyla bir kanun çıkarılarak bir komisyon oluşturulmuş, sonra çalışmalar ilerledikçe bu kanunu tamamlayan diğer kanun ve kararnamele birbirini izlemişti. 10 Temmuz'da da toplanan yüksek komisyon, kutlamanın genel şeklini belirlemiş ve kaza, nahiye ve köylerde de "Onuncu Cumhuriyet Bayramı Kutlama Komitesi" adında komiteler kurulmasına karar vermişti. İzmir'de de başkanlığını Vali Kazım Paşa'nın yaptığı bu kutlama komitesi 24 Temmuz'dan itibaren sürekli toplantılar yaparak 10. yıla hazırlanmıştı.

İzmir kutlama komitesi 7 Ekim sonrası 9 Ekim'de bir toplantı daha yapar. Buna göre özellikle aydınlatma ile ilgili ayrıntılar daha da netleşmişti. Belediyece İtfaiye kulesinin en üst katına belediyeyi simgeleyecek ve elektrikli büyük bir "B" harfi yapılacak, kuleye de çok uzaktan görülebilecek, üstten aşağı doğru "Cumhuriyet" yazısı yazılacaktı.

Anadolu, 10 Ekim 1933

Bu 10 yıldaki bayramda artık Vilayetlerde ve resmi dairelerde kabul

merasimi yapılamayacaktı. Bayram günü halkın genel olarak toplandığı bir yerde, mahallin en büyük mülki memuru halkın cumhuriyet bayramını kutlayacak, halk da karşılık verecekti. Eskiden vilayetler ve askeriyede yapılan resmi kabuller artık olmayacaktı. Bu değişiklik aslında cumhuriyeti, devletin olmaktan çıkartıp halka aidiyet vermekten kaynaklanmaktaydı.

TAKLAR

İzmir-Kasaba ve temdidi Şimendifer Kumpanyası tarafından Basmane'de, Aydın Şimendifer Kumpanyası tarafından Alsancak'ta, Elektrik Şirketi tarafından Nihat Bey Caddesi'nin Konak girişinde, Tahmil ve Tahliye şirketi tarafından Pasaport İskelesi yanında, İş Bankası tarafından İş Bankası önündeki meydana, CHF Nahiye Heyeti tarafından da Eşrefpaşa'da her zamankinden daha büyük birer tak kurulmasına karar verilmişti.

Belediye, Kadifekale'ye 6 metre uzunluğunda Karşıyaka'dan bile görülebilecek elektrikle, "Yaşasın Cumhuriyet" yazılmasını, bayram gecesini aydınlanmasında sokak lambaları yüz mumluklarla değiştirilmesini ve Kordon'daki Gazi Konağı ile Medine Yokuşu'ndaki İsmet Paşa'nın doğduğu evin süslenip aydınlatılmasını da planlamıştı.

Halkevi, Tilkilik mahfeli ve mektep

salonlarında temsiller yapılacak ve halk bunları parasız görecektir. Ayrıca zengin (Eski Eser Müzesi) ve panayır yerindeki Maarif sergisi ziyaret edilecek ve ziyaretçilere memurlar izahat vereceklerdir.

Kutlama komitesi 10 maddelik bir program hazırlamıştı. Bu programın 5. maddesinde ulaşım araçlarında indirim konusu önemliydi. Bu maddenin açıklanmasından çok önce nakliye şirketlerinden İzmir-Aydın Demiryolu ve İzmir-Kasaba Demiryolu şirketleri, Cumhuriyet'in onuncu yılı nedeniyle İzmir'e gelecek olanlara kolaylık için indirimli bilet hazırladıklarını Ekim ayının ortalarından itibaren ilan etmişlerdi. Ankara'daki kutlama komitesi de daha sonra cumhuriyetin onuncu yıl dönümü sebebiyle memleketin her tarafında yapılacak olan büyük bayram şenliklerine herkesin katılımını sağlayabilmek için bilet ücretlerinde indirim yapılmasını istemişti. Yine onuncu yıl nedeniyle İzmir'deki Körfez Şirketi de vapur ücretlerinde yüzde 50 indirim yapacağını ve bunun bayramla birlikte üç gün süreceğini duyurmuştu. Bayram günü İzmir körfez vapurları, Kasaba demiryolu, Aydın demiryolu, Karşıyaka, Rıhtım Göztepe tramvayları halkı yarı ücretle taşıyacaktı. Buna karşı gelip önceki fiyatları kullananların da cezalandırılacağı belirtilmişti.

Kutlama komitesinin yayınladığı program çok ayrıntılıydı. Öncelikle 10. Cumhuriyet Bayramı'nın kutlanacağı 29, 30, 31 Ekim günlerinde bütün dükkânların, ticari kuruluşların kapalı olacağı vurgulanmış, halkın en temiz ve yeni elbiselerini giymesi ve evlerde kutlama yapılması yerine meydanlara gidilmesi istenmişti. Ayrıca, şehrin belli yerlerinde halkı aydınlatacak ücretsiz konferanslar ve temsillerin verileceği, gece ve gündüz halkın eğlenmesinin sağlanacağı da vurgulanmıştı.

10. Yıl Marşı; 1933 yılı için hazırlanan 10. Yıl Marşı için İzmir'de "on binlerce halk ve mekteplerin Cumhuriyet Marşı'nı söylemesi planlandığından, marşın öğretilmesi için Halkevi'nde, Karantina Yalılar Ocağı ve fırkanın tüm nahiye ocaklarında kurslar açılmış ve halka buralarda marş öğretilmişti. İzmir'de de Hilal, Dokuz Eylül ve Kars Mektebi öğretmenleri ile oluşan üyeler ve kadınlar, gençler ve halk İzmir Lisesi Müzik öğretmeninin eşliğinde marşı öğrenmeye başlamışlardı.

10. yılın ilk kutlama günü için Gazi Heykeli'nin olduğu meydan ayrılmıştı. Bu meydana Belediye Meclisi kararı ile Cumhuriyet Meydanı adı verilmişti. Meydanın uygun bir yerine de bu hatıranın yüksekliğine yakışacak bir taş dikileceği ve bu taşın üzerine de "İzmir Onuncu Cumhuriyet Bayramını candan coşkunluklarla bu meydanda kutladı. 29 Teşrinievvel 1933" yazılacaktı. Ayrıca, bayramın ikinci gününde İzmir'in değişik yerlerine konulan CHF halk kürsülerinde birçok kişinin konferanslar vermesi planlanmıştı.

10. YILA ÖZEL AÇILIŞLAR

Bu "Onuncu Yıl Bayramı"nda bayramın önemine bağlı olarak önemli eserlerin açılışının yapılması planlanmıştı. Bugün bile bizlere hizmet veren meydanlar, okullar ve yolların, hep bu yıl açılışı yapılmıştı. Bunlardan en önemlisi de 1930'da şehit edilen Kubilay Asteğmen ve bekçiler için yapılan Menemen'deki anıttır.

İzmir'de cumhuriyetin 10. yılındaki bu bayramda, Eşrefpaşa Pazaryeri'nin açılışı, Eşrefpaşa'da çocuk bahçesinin temel atma töreni, Çorakkapıda'ki parkta çocuk bahçesinin açılışı, İşçiler Mahallesi'nin açılışı, İsmetpaşa Bulvarı'nın Keçeciler girişindeki Evkaf Hali'nin temel atma töreni, Ziraat Vekaleti'nin İzmir Hayvanat Laboratuvarının açılışı, Tayyare Sineması'nın açılışı, Karşıyaka'da Soğukkuyu Kemalpaşa İlk Mektebi'nin açılış töreni, Milli Kütüphane'nin açılış töreni, Cumhuriyet Kız Enstitüsü'nün açılış töreni, Yamanlar Suyu'nun temel atma töreni gerçekleştirilecektir.

Ayrıca Tire, Ödemiş, Menderes, Kiraz, Bademler ve asırlardan beri açılmayan Gülbahçe-Mordogan-Karaburun yolları ile

İzmir'i Balıkesir'e ve Çanakkale'ye bağlayan Bergama-İvrindi yolu ve Bergama ile Dikili'yi birbirine bağlayan yollarla, Bergama'yı Manisa'ya bağlayan Bergama-Kınık yollarının açılışı da 10. Yıl bayramına yetiştirilmişti.

COŞKULU TÖREN

Cumhuriyetin onuncu yıl marşından sonra, belediye reisi doktor Behçet Salih Bey kürsüye çıkarak çok beliş ve heyecanlı bir nutuk söyledi. Behçet Bey'in nutku sık sık kesilerek alkışlanmıştı. Billhassa Büyük Gazi'nin adı anıldığı zaman, alkış ve (Yaşa Gazi) sesleri gökleri inletiyordu.

Daha sonra okulların geçişi başladı. En önde İzmir'deki ortaokulların izci kız ve erkek öğrencileri geçti, onları Kız Lisesi ile Erkek Lisesi, Kız Muallim Okulu, Erkek Muallim Okulu, Karataş Ortaokulu, Karşıyaka, Buca ortaokulları öğrencileri alkışlarla takip ettiler. Cumhuriyet Kız Enstitüsü öğrencisi düzenli geçişi ile Ravza-yı İrfan Okulu küçükleri de kırmızı elbiseler içinde geçişleriyle takdirlerle karşılanarak alkışlandı.

Daha geride Ankara, Alsancak, Bayraklı, Karşıyaka, Cumhuriyet, Dumlupınar, Duatepe, Reddi İlhak, Hâkimiyeti Milliye, Halit Bey, İstiklâl, İsmet Paşa, İnönü, Kahramanlar, Misak-ı Milli, Müdafaa-yı Hukuk, Necati Bey, Olti, Sakarya, Sarıkamış, Karşıyaka'da Soğukkuyu, Fevzipaşa, Şehit Halit Bey, Şehit Fazıl Bey, Türk Birliği, Topaltı, Tınaztepe, Zafer, Yıldırım Kemal, Yusuf Rıza ilkokulları öğrencileri geçtiler. Talebenin yanında müdür ve öğretmenleri bulunuyordu. Bütün öğrenciler siyah okul elbisesi giymiş, göğüslerine Cumhuriyet hatırası madalyalar takmışlardı.

İlkokullar öğrencilerini, Biçki Yurtlan Okulu'nun düzenli giysileriyle geçen öğrencileri takip etti. Daha sonra Muhtelid Karataş, Keçeciler, İzmir Yetim, Göztepe Amerikan Kız ve Kızılçullu Amerikan, Fransız, İtalyan Erkek ve Kız okulları geçtiler. Okulların geçişi bitince spor kulüplerinin geçişi başladı. En önce Altaylılar, geriden Altınordu, Bucaspor, Göztepespor, Karşıyaka Sebatspor, Tepecik İdmanyurdu, KSK spor kulübü bisikletçileri, atlet, futbolcu ve tenisçileri geçtiler.

TOPRAK ALMA MERASİMİ

Behçet Salih Bey'in nutkundan sonra toprak alma merasimi yapıldı. Vali Kâzım Paşa ile Hacim Muhiddin, Belediye Reisi Behçet Salih, Halkevi Reisi Cevdet Akömer Beyler, Gazi Heykeli'nin önünde bahçenin parmaklık kapısından içeri girdiler. Çiçeklerin bulunduğu toprağın üstünde küçük bir kazma duruyordu. Evvelâ Vali Kâzım Paşa kazma ile toprağı kazdı ve sonra yere eğilerek iki avuçluk toprak aldı ve hazırlanan torbanın içine koydu. Sırasıyla CHF Reisi Hacim Muhiddin, Halkevi Reisi Cevdet ve Belediye Reisi doktor Behçet Salih

Bey de aynı suretle birer avuç toprak alarak torbaya koydular. İzmir'den bir avuç toprak yollayabilmek için on binlerce İzmirli Cumhuriyet Meydanı'nda toplanmıştı. Yurdun dört bir tarafından büyük özenle gönderilen bu topraklar, Ankara Kızılay'da 1935 yılında Anton Hanak ve Jozef Thorak tarafından yapılacak olan Güven Anıtı'nda kullanılmıştı.

TÖRENLER GAZİ HEYKELİ'NDE

İzmir şehrinde halk, daha ilk ilan tarihi olan 29 Ekim 1923 tarihinde yerini almış ardından 1924 yılındaki ilk yıldönümü kutlamalarında sevincini göstermişti. O tarihten başlayarak, her yıl sabahtan başlayarak, büyük bayramı, sevinç ve heyecanla kutlayarak, cumhuriyeti kuranlara karşı olan minnettarlıklarını bu şekilde bir kez daha göstermişlerdi. Bütün halk; mağaza, dükkân ve evlerini bayraklar ve defne dalları ile süsleyerek, herkes güzel ve yeni elbiselerini, ordu çalışanları ve zabıta memurları da üniformalarını giyerek bayramlarını kutlamışlardı. .

1932 yılına kadar tüm kutlamalar Konak Meydanı'nda Hükümet Konağı'nın önünde yapılırken, İzmir Belediyesi'nin yaptırdığı Gazi Heykeli'nin, 1932 yılındaki açılışında ilk kez kutlamalar heykelin önünde yapılmıştır. Yine onuncu yıl olduğu için devlet tarafından da özel önem verilen 1933 kutlamalarına kadar halk ve resmi kurumlar, devletin ayağına valiliğe gelirken, bunun 1933 yılından itibaren değiştiğini görüyoruz. 1933 yılından sonra devlet halkın ayağına gitmeye başlamış ve halkın kutlamalarda daha etkin olması amaçlanmıştı.

Yine 10. yıl kutlamalarında artık ülkenin her yerinde olduğu gibi İzmir'de de bayram için bir "Cumhuriyet Meydanı" oluşturulmuş ve devlet yani vali ve askeriye, halka gidip bayramlarını kutlamaya başlamıştı. 1933 yılına kadar hazırlanan programlar, daha önceki yıllarla aynı olmasına rağmen, 1933'ten itibaren diğer devlet temsilcilerinin katılımları ve yine ilk kez uygulanan toprak alma, cumhuriyet sancaklarının törene katılması, halk kürsüleri, gazetelerin ilaveler vermesi ve çok kapsamlı olarak hazırlanan kutlama programı gibi etkinlikler ile Cumhuriyet Bayramı kutlamaları daha da renklenmişti. Daha sonraki yıllardaki bayramlar için yapılan hazırlıkların, özellikle 10. yıl örnek alınarak devam ettiğini söylemek mümkündür.

Gördüğümüz kadarıyla 1924 sonrası 1938'e kadarki tüm bayram kutlamalarında gazetelerdeki, Cumhuriyetin anlam ve önemiyle ilgili başyazılarının tümünde, "Osmanlı ile Yeni Türkiye"nin, ya da bir başka deyişle "Saltanat ile Cumhuriyet" in karşılaştırılmasının yapılması oldukça önemliydi.

Sizin için biriktirdiğimiz pullar

Konak Belediyesi, PTT ile işbirliğine giderek, belediyenin kurumsal kimliğine özel pul bastırdı. Tarafımızdan belirlenen fotoğraflar, pulların üzerindeki yerini aldı ve PTT tarafından tedavüle çıkarıldı.

Dergimiz KNK'nın bir önceki sayısında, "Sizlere zamanı kuşatan pullar biriktirdik. Şehrimizin zaman geçişlerine tanık olan imgeniz posta kutusunda yer alsın diye alladık, pulladık da aktık size" demiştik.

Sizler de sevdiklerinize Konak Belediyesi'nin pullarıyla ulaşın diye;

işte sizin için biriktirdiğimiz pullar.

Prof. Dr. ENGİN BERBER

Bu anı evi görülmeli

**Cahille sohbet etmek güçtür bilene
Çünkü cahil ne gelirse söyler diline**

Mevlana

Konak Belediyesi ile İnönü Vakfı'ndan bir grup değerli insanın istek ve desteğiyle ortaya çıkan "İsmet İnönü Anı Evi ve Kitaplığı", 24 Eylül 2018 günü yapılan bir törenle müze formatında yeniden ziyarete açıldı. Yakıncağ Türkiye tarihiyle ilgilenen bir akademisyen olarak, küratörlüğünü zevkle yaptığım bu anı evi ve kitaplığın açılışından birkaç gün önce, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın İsmet İnönü'nün Amerikancı (!) olduğunu iddia etmesiyle başlayan ve son yıllarda iktidar ile muhalefet arasında sıkça gerçekleşen,

"İnönü" merkezli meydan savaşlarından birini daha yaşıyoruz. Erdoğan'ın gerçekliği kasten bozulmuş bir fotoğraftan hareketle ettiği sözlerin tozu dumana kattığı politik atmosferde, ortaklaşa çabanın ürünü olan İsmet İnönü Anı Evi ve Kitaplığı'nı, sadece teknik bilgiler vererek tanıtamam.

Tartışmanın öznesi İsmet İnönü, ömrünü vatanına hizmet etmeye adanmış bir asker, siyasetçi ve devlet adamı. Hiç

kuşkusuz İnönü, modern Türkiye'nin mimarı Mustafa Kemal Atatürk'ün sadece silah değil, en çok güvendiği dava arkadaşıydı. Kurtuluş Savaşı kahramanlarından, Lozan utkusunun mimarı, cumhuriyet Türkiye'sinin ilk başbakanı ve ülkesini İkinci Dünya Savaşı cehenneminden uzak tutmayı başarmış bir cumhurbaşkanı. İsmet İnönü Anı Evi ve Kitaplığı'nın açılışında da belirttiğim üzere, "inanmış bir

devrimci, saygın devlet adamı, ısrarlı bir demiryolcu, devletçi ve demokrat". Niyetim, bazı medya mensuplarının son yıllarda, her hoşlanmadıkları doğru ile yüzleştiklerinde dillerine pelesenk ettiklerinden ucuzlayan "güzelleme" yapmak falan değil. Örneğin cumhurbaşkanı seçildiğinde

Engin Berber

Fotoğraf: SİNAN KILIÇ

dünya basınının yazdıklarına bakıldığında görüleceği üzere, İsmet İnönü'nün buna hiç ihtiyacı da yok. Farklı düşünenleri ikna niyeti gütmeksizin, peşinen söylemek isterim ki, insan olarak kişiliği ve bir birey olarak yönetiminden kaynaklanan hiçbir kusur ve/veya eksiklik, İsmet İnönü'nün insanımız ve ülkesi için yaptıklarının değerini ortadan kaldırmaya yetmez.

KAZANILMIŞ DEĞERLER

Hiç merak ettiniz mi bilmem. Türkiye'de siyaset erbabı neden, yönetmeye soyundukları ülke ve devleti kuranlar ve onlar sayelerinde kazanılmış değerleri hırpalayıp yok etmek için hiçbir fırsatı kaçırmaz? Demokrat veya cumhuriyetçi, Birleşik Devletlerde George Washington, Thomas Jefferson veya İnsan Hakları Bildirgesi'ne verip veriştiren bir başkan duyan, gören ve bilen var mı? Peki, UNESCO'nun "ulusal mücadele ve çağdaşlaşma lideri" olarak, doğumunun 100. Yılı'nı resmen kutladığı Atatürk'ün ismini taşıyan uluslararası bir barış ödülü koyup, bunu darbeci

general Kenan Evren ile emperyalizmin küresel kırbağı olan NATO Genel Sekreterine vererek rezil eden (bu yüzden yıllardır verilemiyor), Türkiye gibi bir başka ülke gösterebilir misiniz?

KABUL GÖRMÜŞ KİŞİLİKLER

Türkiye'deki siyaset yapıcı ve karar vericiler tarihimizi, sadece belli dönemlerini kucaklayarak değil, bir bütün olarak anlamaya çalışmalı. Son birkaç yıldır sürekli, ABD kaynaklı bir saldırı dalgasına maruz kaldığımızı haykıran siyasal iktidarın, dünyaca kabul görmüş kişilik ve değerlerimizi, ulu orta hırpalamayı bırakıp birlik ve beraberliğimizi tahkim etmesi gerekiyor. Konu, Abdülkadir Selvi'nin katıldığı bir TV programında, İnönü'nün Amerikancılığı iddiasını sırtarak, "demek ki, cumhurbaşkanımız yerel seçim kampanyasını başlattı" diye okumasından çok daha ciddidir. Birkaç belediye daha almak için, en çok ihtiyaç duyulduğu sırada, toplumsal barışı zedeleyecek söylemler üzerine seçim stratejisi kurmak, çözüm üretmede

tükenmişliğin itirafıdır. Zira 2015'te, vefat yıldönümü nedeniyle yayımlanmış olduğu bir mesajda, İsmet İnönü'yü saygıyla andığını söyleyen bir başka cumhurbaşkanı değil, yine Erdoğan'dı.

MEKKE YOKUŞU...

Mustafa İsmet Bey'in (İnönü) yaşama gözlerini açtığı, Konak Belediyesi sınırları içindeki, Osmanlı döneminde "Mekke Yokuşu" ismiyle bilinen ve Türkyılmaz Mah. 842 Sokak, No. 20 adresinde bulunan İsmet İnönü Anı Evi ve Kitaplığı, her şeyden önce İnönü ve dönemi hakkında doğru gibi bilinen yanlışların düzeltilmesine aracılık edecek. İki dilli (Türkçe ve İngilizce) ve özenle kaleme alınmış senaryosu sayesinde, yerli ve yabancı ziyaretçiler buradan, İsmet İnönü ve ailesiyle Atatürk-İnönü ilişkileri konusunda derli toplu bilgi edinebilecekler. Anı evi ve kitaplıkta, çoğu İnönü Vakfı Arşivi'nden özel izinle alınmış çok sayıda fotoğraf; Pembe Köşk'ten getirilmiş Mevhibe-İsmet İnönü çiftine ait kişisel eşyalar ile satın alma yoluyla edinilmiş döküman ve

Fotoğraf: ÇİĞDEM METİN KURUTAÇ

objeler, çağdaş müzecilik anlayışına uygun olarak sergileniyor.

KİTAPLIK DA İÇERİYOR

Etkileşimli uygulamalarıyla ziyaretçilere hoş vakit geçirme imkânı veren İsmet İnönü Anı Evi ve Kitaplığı, tabelasında yazmasa da bir müze. Birçok İzmirli'nin, babası gibi Malatyalı sandığı Mustafa İsmet Bey, öğrenci iken bazı yaz tatillerini de bu evde geçirmişti ki, İzmir'e "sevgilim" demesi bundandı. Son olarak, İsmet İnönü Anı Evi ve

Kitaplığı'nın, kentin tarihsel derinliği ve kültürel zenginliğine oranla zayıf olan müze stokuna, mütevazı bir katkıda bulunduğunu belirtmek isterim.

İLGİ VE BİLGİ ODAĞI

Sürekli olmayan tematik sergilerin kurulabileceği panoları; elektronik donanımlı Seminer Holüyle ihtisas kitaplığı ile yediden yetmişe ilgi ve bilgi odağı olmaya aday İsmet İnönü Anı Evi ve Kitaplığı'nın mülkiyeti İnönü Vakfı'na; kullanım hakkı ise, süreli olarak Konak

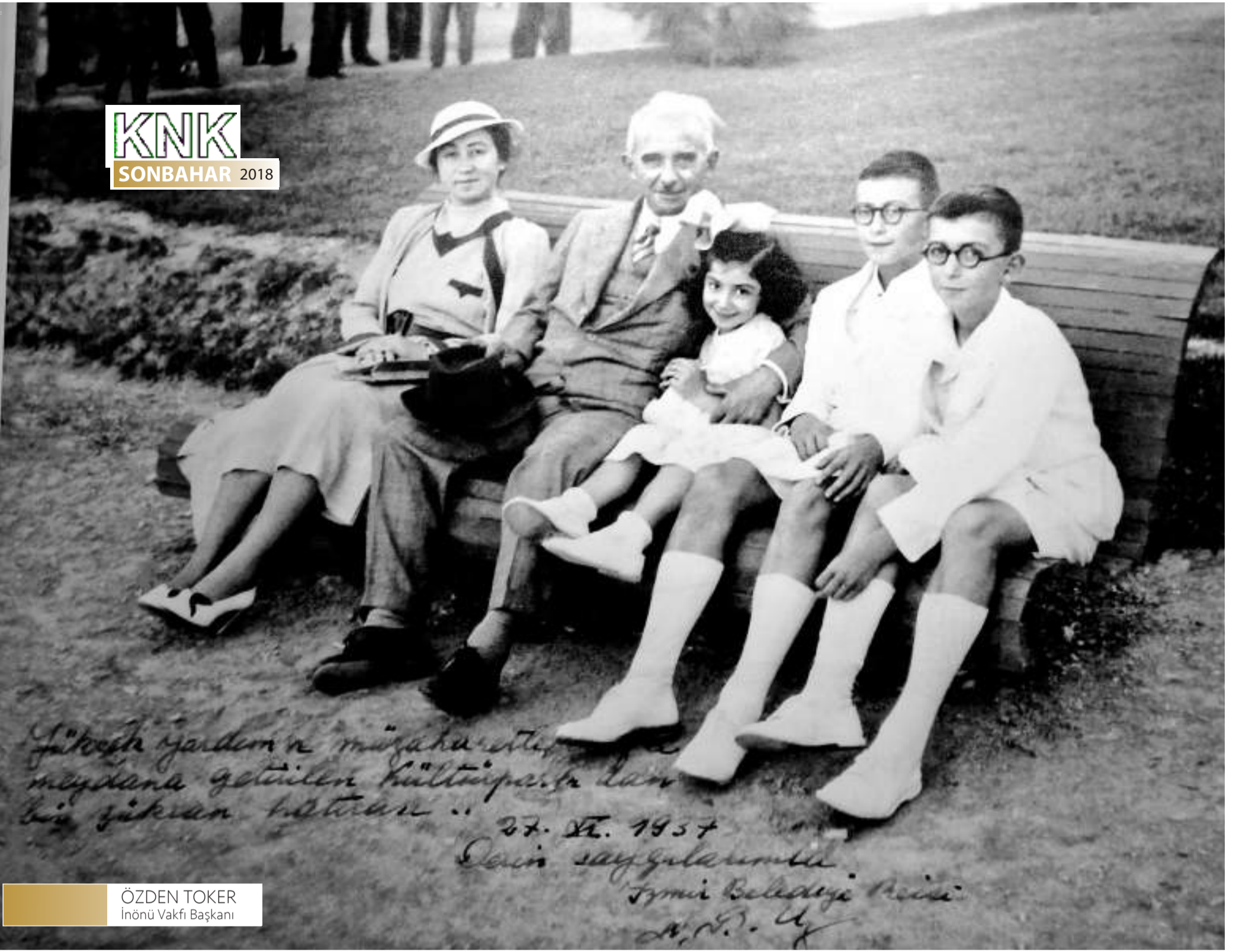
Belediyesi'ne aittir. İki katta 112 metrekare kapalı alanı, küçük bir bahçe ve seyir terasına sahip olan anı evi ve kitaplık üçü zemin, ikisi birinci katta olmak üzere, toplam beş oda ve iki holden oluşmaktadır. Zemin kattaki odalar ve holde (Seminer) ihtisas kitaplığı, madalya ve nişan dolabı, çeşitli panolar, bir büst ile bazı mutfak araç-gereçleri sergilenmektedir. İkinci kattaki odalar ve holde (Lozan) ise, Mevhibe-İsmet İnönü çiftine ait kişisel eşyalar ve

Lozan Antlaşması'yla ilgili orijinal dokümanlar kapalı olarak sergileniyor. Banyo ve yatak odasına ait bazı objeler, İsmet Paşa'nın cumhuriyetin 10. Yılında Ankara Radyosu'nda yaptığı bir konuşmanın üç dakikalık bölümünü sesinden dinletebilen bir radyo ile çeşitli albüm ve panolar, yine bu kattaki açık sergide görülebilmektedir. Pazar ve pazartesi günleri hariç, 09.00-17.00 saatleri arasında açık olacak müze ve kitaplık, ziyaretçi ve okuyucularını bekliyor.

ÖZDEN TOKER
İnönü Vakfı Başkanı

İnönü Ailesi'nin kaleminden...

Bir insanın 134. doğum gününün, doğduğu evde kutlanması, pek az faniye nasip olmuştur değil mi?

Konak Belediyesi ile İnönü Vakfı'nın işbirliği ile düzenlenen "İsmet İnönü Anı Evi"nde babam değil ama ben, kızı olarak, onun yerine bu büyük mutluluğu, gururu yaşadım.

Dayısı Hakkı Beyin'in evi olan bu şirin evde 1884 tarihinde, Malatyalı Hacı Reşit bey ve Rumelili Cevriye hanımın 2. çocuğu olarak dünyaya gözlerini açmış.

O günden itibaren çok sorumlu, heyecanlı 89 yıl süren hayatı boyunca da bu evden, yerden, İzmir'den hiçbir zaman kopmamış.

Kızı olarak babamdan ve

babaannemden dinlediğim ailenin geçmişi ile ilgili hikayeleri sizlerle paylaşmak isterim.

Örneğin; Hakkı dayı kimdi? Nereden gelmişti? İzmir'de ne arıyordu?

Hikaye "93 Harbi" diye bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı döneminde Rumeli'den Anadolu'ya göç eden Tunaboyu - Deliorman Türkleri ile başlıyor.

Bunlardan biri Hakkı Bey, ilerde olacakları öngörerek artık Rumeli'de kalamayacaklarını düşünmüş... Kardeşleri ikisi kız, İlham ve Cevriye, biri oğlan Refet'i yanına alıp Razgrad'tan İzmir'e gelmiş. Ve bu yokuş üzerindeki iki katlı eve yerleşmiş.

Maliye memuru olarak meslek hayatına

başlayan Hakkı bey, vergi müdürlüğüne kadar yükselmiş. Vazife icabı yanında bulunan Sorgu Hakimi Malatyalı Reşit Bey ile iyi anlaşmışlar. Ve sonuçta Reşit bey Hakkı beyin küçük kardeşi Cevriye'ye talip olmuş. İki genç İstanbul'da 1880'de evlenmişler.

Büyükannemin bize anlattığına göre, Hakkı dayının bir şartı olmuş. Çok genç yaşta evlenen Cevriye'nin doğumlarını ailesinin yanında yapmasını istemişler.

Babam doğduğu bu eve senelerce sonra askeri eğitiminin yıl sonu tatillerini geçirmek için dönmüş. Dayısının çocuğu yokmuş. Eşi Servet hanım, annesi ve küçük kardeşi Refet Beyle beraber oturuyorlarmış.

Babam o zamanlar bu küçük evin kendisi için dünyanın en güzel köşkü gibi görüldüğünü söylerdi. Orada dinlenir, eğlenir gelecek senenin derslerine hazırlanır, Fransızca gazeteler "Le Matin" okur memlekette ve dünyada olanları takip edermiş.

Üst kattaki balkondan denizi seyrettiğini, odaların uzun koltukları, bağlanmış minderleri üzerine uzanıp, uyuduğunu hatırlardı.

Bir de yola bakan bir odada, renkli, kocaman bir papağanın, camın önünden gelip geçenleri seyrederken;

- "Huuuuuu.... Servet Hanım.... Bekçi gelmiş....

- Misafir çıkıyor" diye seslendiğini...

Küçük dayısı Refet doktordu. Edebiyata meraklıydı. Yabancı dilden tercüme yapıyordu. Shakespeare'den "Otello" piyesini tercüme etmişti.

Evin küçük arka bahçesindeki turuncu ağacının gölgesinde onunla beraber kitap okumaktan, Fransızca çalışmaktan çok zevk aldığını hep söylerdi.

Babam değişik tarihlerde, değişik şartlarda "13 ila 22 yaşlarında benim başlıca sevgilim olmuştur" dediği İzmir'e dönüyor. Ama bir daha o eve gitmiyor.

"16 sene sonra büsbütün başka şartlar içinde İzmir'e girdiğim zaman, türlü duygularım arasında sevgiliye kavuşmak heyecanı yer alıyordu" diye ilave ederdi.

- O, 9 Eylül 1922'de Atatürk'ün muzaffer ordusu ile İzmir'e gelirken bir süre dinlendikleri Belkahve'de Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa'ya dönmüş;

"Anadolu seferi başarı ile tamamlandı. Şimdi Türkiye'nin medeniyet mücadelesine hazır mısınız? diye sormuş, İsmet Paşa'da;

- "Hazırım Paşam" diye cevap vermişti.

İşte Atatürk ile İsmet Paşa medeni, çağdaş bir Türkiye Cumhuriyeti kurmaya orada karar vermişlerdi.

Bu heyecan, değişik dönemlerde hep tekrarlandı. İzmir kurtulunca o zamana kadar, Kurtuluş Savaşı'nda muhtelif cephelerde savaşan babamı hep arkadan takip etmek isteyen annem, Konya'dan kayınvalidesi ve annesi ile beraber İzmir'e taşındı ve Lozan Barış Antlaşması'nın heyecanını orada ailece yaşadılar. Babam ilk evvela yalnız olarak, sonra da eşi ile beraber İzmir'den Lozan'a gidiyor.

Lozan'da 24 Temmuz 1923'te Türkiye için Tapu Senedi olan büyük zafere imzasını attıktan sonra tekrar İzmir'e dönüyorlar. Babamın ümidi orada bir müddet dinlenebilmek... Ama bu hiçbir zaman olamıyor.

Cumhuriyet kuruluyor. Atatürk Cumhurbaşkanı... Babam Ankara'da ilk Başbakan olarak çalışmalarına başlıyor.

Özden Toker, yeniden düzenlenen İnönü Anı Evi'nin açılış töreninde.

Ömer ağabeyim İzmir'de doğuyor.

Ona doğum müjdesini getiren emir eriyle sevincini paylaşmak isteyerek..

- "Oğlum olmuş... İsmi ne koyayım?" diye sorunca şaşırın genç asker tereddütsüz;

Sağol Paşam...

"Şemsettin" diye cevap veriyor.

Şaşırmak sırası babamda;

- "Niye" diye sorunca...

- "Babamın ismi de ondan komutanım"

İsmet Paşa eşinin yanına hemen gidemiyor. Ama Gazi Paşa'nın eşi onu lohusa yatağında ziyarete gidiyor.

Latife hanım ile Mevhibe hanım böyle tanışıyorlar... Kucağına Ömer bebeği verdikleri zaman duyduğu özlemi senelerce sonra 22.10.1947 tarihinde anneme yazdığı mektupta şöyle ifade ediyor.

"Onun mini mini kundaklı hali ve benim onu kalbime bastırırken içimde ilk defa uyanan "annelik" ihtiyacı hatıramda canlandı."

Başbakan İsmet İnönü'nün ailesi oturabilecekleri bir ev bulununcaya kadar İzmir'de şimdi Vali Konağı olan yerde yaşamaya devam ediyorlar. Ancak 1925 tarihinde Mevhibe Hanım ailesi ile Ankara'ya taşınıyor.

Babamın İzmir'le olan heyecanlı günleri bitmiyor. 1950 seçimlerinde Cumhurbaşkanı olarak, bundan 27 sene evvel düşman işgalinden kurtulan İzmir'e bu defa partisi CHP için oy istemeye geliyor. Artık ben de annemle beraber onun yanındayım. Seçim mitinglerinin coşkulu, toplantıları, buluşmaları arasındaydık. 66 yaşındaki babam bir delikanlı gibi heyecanlı ve inançlı, gayretliydi. Türkiye'de çok partili rejime, demokrasiye kavuşmak için kararlıydı, azimliyd.

1950'de seçimleri partisi CHP kaybetti.

Ama o kendi deyimiyle en büyük zaferini kazandı. Türkiye demokrasi ile idare edilen bir ülke haline gelmişti.

Burada benim Özden Toker'in anılarını da ilave etmek isterim. Ağabeyim Erdal İnönü üç dönem İzmir'den milletvekili seçildi. Eşim Metin Toker bütün seçimleri büyük heyecan ve zevkle takip etti. Bir çoğunda ben de onunla beraberdim. Ve ailece İzmir'den hiç kopmadık. Ortak sevinçlerimizi ve üzüntülerimizi paylaşmaya devam ediyoruz.

Gelelim o babamın hiç dönmediği eve...

- Peki o ev ne oluyor?

Ev senelerce sonra o zamanki İzmir Belediye Başkanı Doktor Behçet Uz tarafından belediye adına alınıyor. 1950 sonrasında ise aynı belediye tarafından elden çıkarılmak istenince İnönü'ye yakın olan İzmirli iş adamlarından Şerif Remzi Reyent bu evi alıp, yeğeni ve aynı zamanda İnönü'nün en eski arkadaşlarından Orgeneral Ali Fuad Erden'in kızı olan Ayla Ökmen'e hediye ediyor.

Ayla Ökmen 26 Haziran 1987 yılında evi İnönü Vakfı'na bağışlayınca, sonraki yıllarda babamın doğum gününü doğduğu evde kutlama imkanımız oldu.

Daha sonra, değişik dönemlerde Belediye Başkanı Yüksel Çakmur ve İzmir Valisi Kemal Nehrozoğlu himayelerinde, Dr.Fatma Sedes'in ve Sayın Cahit Koççoban'ın katkılarıyla ev günümüze kadar geldi.

134. yaş gününde babamın ve doğduğu evin heyecanlı hikayesine sahip çıkan "İsmet İnönü Anı Evi"nin en iyi şekilde canlandırılmasını isteyen, Konak Belediye Başkanı Sayın Sema Pekdaş'a, bunu gerçekleştiren Prof. Dr. Sayın Engin Berber ve ekibine İnönü Vakfı ve İnönü Ailesi adına candan teşekkür etmek isterim.

Sm

ago

du

ya

nyrna
İzmir
orası ve
var
zuları

Doç. Dr. AKIN ERSOY
Smyrna Antik Kenti Kazi Başkanı

Modern kentin altında yer alan Büyük İskender sonrasında kurulan Smyrna'nın yayıldığı alan (Resim 1).

Antik dönemin dile gelen duvarları

Yüzlerce yıldır insanların duvarlara ve taşlara ister dini inançlarla olun ister günlük yaşamın diğer alanları ile olsun yazılar yazdıkları ve resimler yaptıklarına şahit olunmaktadır. Yazı ve çizimlerden oluşan zengin bir koleksiyona Smyrna Agorası'nda da rastlamaktayız.

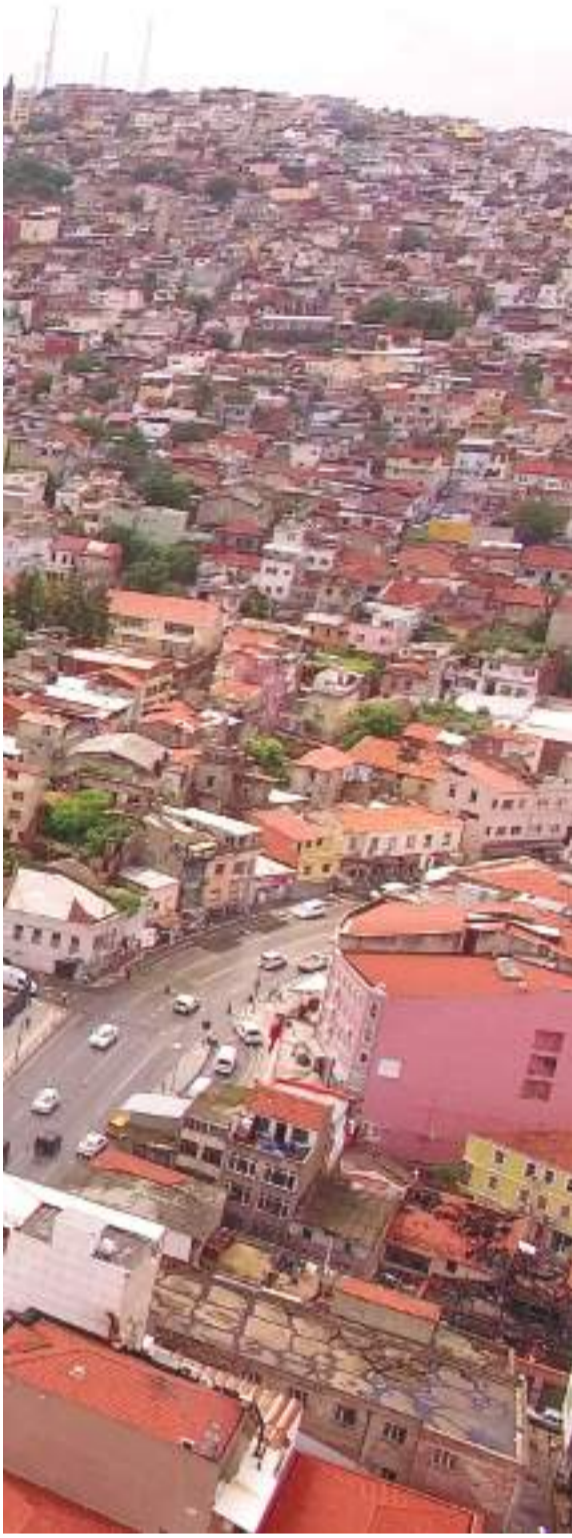
Resmi kuruluş tarihi MÖ 4. yüzyılın sonu MÖ 3. yüzyılın başına, antik kaynaklara göre Makedon Kralları Antigonos Monophtalmos ve Lysimakhos zamanına tarihlenen Smyrna'nın kent merkezi Agorası idi (Resim 1). Smyrna Agorası'nda ele geçen buluntular bizi kentin resmi kuruluş tarihinde önceye,

MÖ 6. yüzyıla kadar götürmektedir ki, bu buluntular Agora'nın bulunduğu alanda bazı faaliyetlerin olduğuna işaret etmektedir

İLK MİMARİ İZLER

İyonyalı Şehir Plancıları bugünkü Agora'nın bulunduğu yeri kentin düzenli planı çerçevesinde kentin merkezi olarak seçtiler. Seramik ve sikke buluntuları MÖ 5., 4. ve 3. yüzyıllara işaret etmekteyse de ilk mimari izler ise MÖ 2. yüzyıla tarihlenmektedir. Bu tarihte meydanın etrafı batı ve kuzeyde bodrum katları bulunan tek katlı Stoalarla (cephesi sütunlu sundurma veya portik)

çevrelenmişti. İmparator Augustus ile başlayan Roma İmparatorluk Dönemi'nin ilk iki yüzyılındaki barış döneminde imparatorluğun diğer şehirleri gibi Smyrna'nın da refah ve huzura ulaşması agorayı çevreleyen Stoalar yerini daha büyük ve daha yüksek inşa edilen Portikolara bıraktı. Çatışmasızlık ortamı insanların ve şehrin refah ve mutluluğu yakalamalarını sağladıysa da bu kez sık aralıklarla ve değişik şiddetlerdeki depremler Smyrnalıların yakasını bırakmadı. Bu nedenle zarar gören Portikolar sık sık onarılmak zorunda kaldı.

Bazilika bodrum katından görünüş (Resim 2).

BELEDİYE HİZMETLERİ

Anıtsal cepheleri ile Stoalar ve/veya Portikolar günlük yaşam içinde insanların yağmur güneş gibi iklim koşullarından korunabilecekleri, ticaret erbabının yer tuttuğu, sıradan insanların alışveriş yaptığı, buluşup taş ve zar oyunları oynayarak vakit geçirdikleri yarı açık mekanlar idi. Smyrnalılar veya Agoraya gelen yabancı veya tüccarlar kariyerini İzmir'de yapan Aristeides gibi dönemin entellektüellerinin konuşmalarını iklim koşullarına göre meydana veya Portikoların içinde izlemekte ve dinleyebilmekteydiler. Portikolar bu aktivitelerin dışında resmi ve dini bayramlarda agoranın meydanında yapılan etkinlikleri izleyen kalabalıkları merdiven basamaklarında, sütunları arasında veya ikinci katlarında barındıran ve izleyicilere bir anlamda tribün atmosferi sağlamaktaydı. Öyle ki, dönemin mimar ve yazarlarından Vitruvius, Portikoların iki katlı olmasını önermekte ve izleyicilerden belli bir ücret alınıp toplanan paranın kamu yatırımlarında kullanılmasını önermektedir. Smyrnalılar

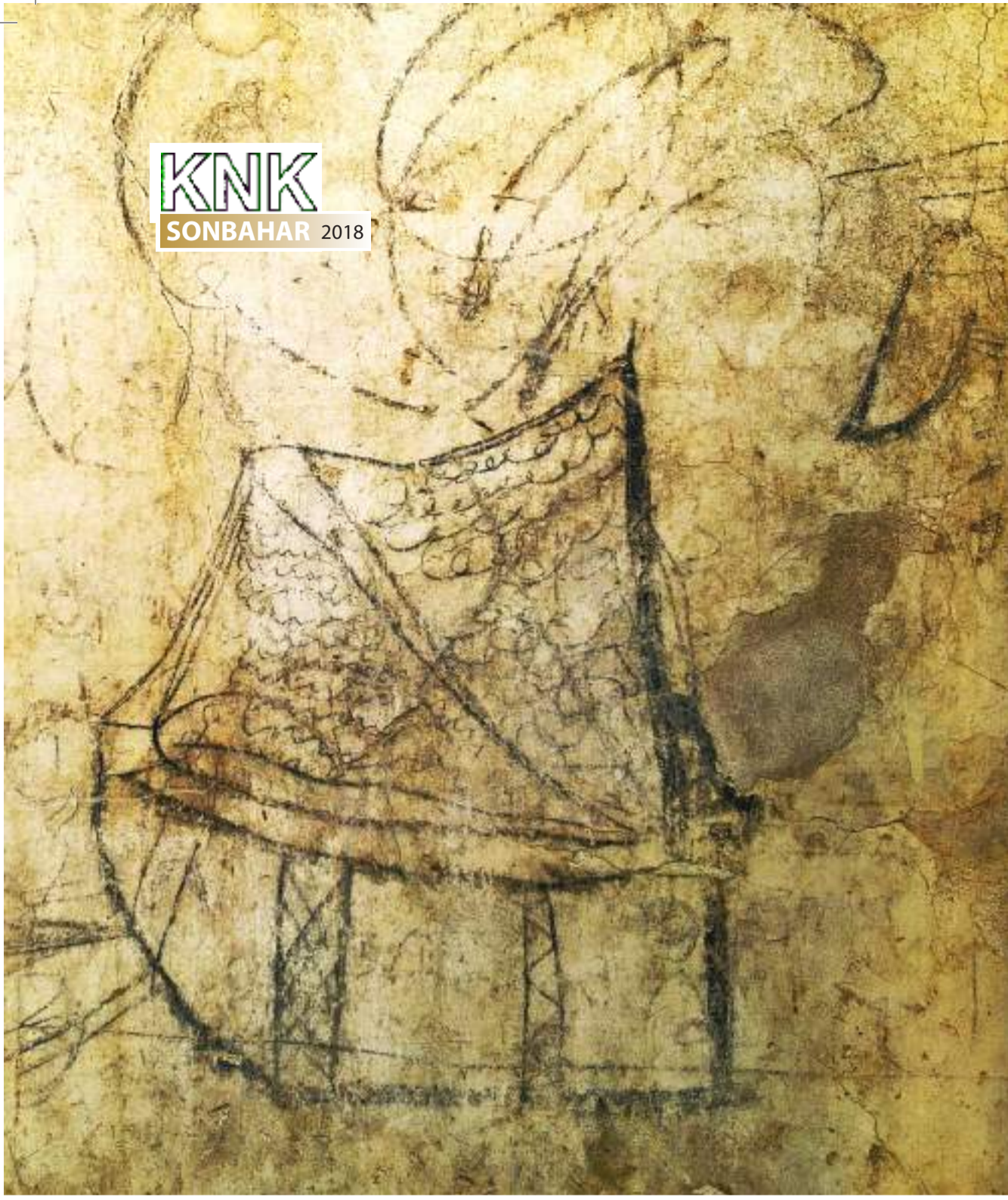
günlük yaşamın içinde sadece alışveriş yapmak, gösterileri izlemek için değil, ama resmi işlerini takip etmek üzere de Agora'ya gelmekteydiler. Batı Portiko'nun arkasında Kent Meclisi bulunuyordu ve arazi, konut, ticarethane gibi emlak işleri ile bugün anlayabileceğimiz şekliyle belediye hizmetleri gibi konularda şikayet veya taleplerini meclis üyeleri üzerinden kent yönetimine sunmaya çalışırlardı. Kişilerin kendi aralarındaki veya yönetim ile ilgili anlaşmazlıklarda çözüm yeri ise bugün Bazilika olarak bilinen yapının giriş katında hizmet eden adli makamlara başvurmaktaydılar. Dönemin yergi yazarlarından Martialis kendi yaşadığı kent olan Roma'da çok sayıda adli davanın varlığından söz eder ki aynı çıkarımı Smyrna için de yapmak yanlış olmayacaktır.

Bodrum katı dahil 3 kat yüksekliğinde ve toplam kullanım alanı 14.000 m² olan Bazilika sadece adli bir yapı değildi. Bu özelliğinin yanısıra özellikle bodrum katı ticaret erbabının mekan ve tezgahlarının bulunduğu bir nevi kapalıçarşı niteliğindedir (Resim 2). 160 m

uzunluğunca herbiri 7.5 m genişliğindeki 4 galeriden oluşan bodrum katının 3. galerisinde sıralı küçük mekanlar yer alıyordu. Bu mekanlarda dönemin şartlarına uygun olarak "iğneden ipliğe" herşeyin satıldığı tahmin edilmektedir.

YAŞAMIN İZLERİ

Kuyumcu, banker gibi ticaret erbabının yanı sıra kemik, metal, seramik, cam vb ürünlerin satıcılarının bu mekanları mesken tuttıkları anlaşılmaktadır. 1. ve 2. galerilerde ise ahşap tezgahlar üzerinden bir takım ticari ilişkilerin varlığından söz etmek mümkündür. Nitekim bu iki galerinin duvarlarında boya ile veya sıva üzerine kazınarak yapılmış onlarca yazı ve resim, önlerinde tezgah açan kişilerin ve/veya Smyrnalıların günlük yaşamına ilişkin ip uçları vermektedir. Yüzlerce sayıya ulaşan yazı, çizi ve resimlerden oluşan bu koleksiyonun beş yüz kadarı "Roger S. Bagnall/Roberta Casagrande-Kim/Akın Ersoy/Cumhur Tanrıver/Burak Yolaçan, Graffiti from the Basilica in the Agora of Smyrna, Institute for the Studies of the Ancient World, New York 2016" adlı kitapta yayınlanmıştır. Aşağıda sunulan

Bir ticaret gemisi tasviri (Resim 3)

bilgiler bu kitabın oldukça küçük bir özetidir.

Duvarlar üzerinde çok sayıda "pano" (kazıma çizgili veya boyalı sıva bölümü) üzerinde gemi tasvirlerinin olması bu panoların önündeki ahşap tezgah sahiplerinin deniz aşırı ticaretle uğraştığının göstergesi olarak değerlendirilmek mümkündür (Resim 3). Öyle ki, bir pano üzerinde "(Şu kişinin yeri)" şeklinde bir yazıtın olmasını günümüzde de karşılığını sıklıkla gördüğümüz bir işyerinin levhası gibi değerlendirmek olasıdır.

ARKEOZOOLOJİK ARAŞTIRMALAR

Diğer yandan sıvalar üzerinde balık resimlerine (Çipura ?) rastlanılıyor olması da beslenme alışkanlığı ile ilgili olduğu kadar Smyrnalıların balıkçılık ile ilişkin uğraşlarına da işaret ediyor olmalıdır (Resim 4). Belki de buradaki tezgah sahibi deniz ürünleri ticaretinin bir parçası idi. Smyrna Kazıları'nda ele geçen kemik atıklar üzerinde yapılan arkeozoolojik araştırmalar (Akin Ersoy, Antik Dönemden Osmanlı Dönemine Smyrna / İzmir Kemik Objeleri (2017)), eski İzmirliilerin sofralarında sırasıyla koyun, inek, keçi, domuz ve balık etinin tüketildiğini göstermiştir. Kırılganlığı nedeniyle kazılarda en zor tespit edilen arkeozoolojik buluntu örneği olan balık kılıcı bu nedenle belki de Smyrnalıların sofralarında daha ön sıralarda yer

Balık tasviri (Resim 4)

alıyorlardı. Kazı çalışmaları sırasında tespit edilen onlarca kilo midye kabuğu ile ton ve köpek balığı kemiklerinden yapılmış oyun taşları deniz ürünlerinin sıralamada daha ön sıralarda tüketildiğinin işareti olarak değerlendirilmek mümkün görünmektedir.

Roma İmparatorluğu'nun Asia Eyaleti'nin kentleri arasında keskin bir rekabet olduğu bilinmektedir. Bu rekabetin önemli kriterlerinden biri İmparator adına tapınak yaptırmak idi. Smyrna 3 kez İmparator tapınağı yaptırmaya hakkına sahip olması ile hep övünmüştür (Resim 5). Bazilika'daki yazılardan bazılarını bu rekabetle ilişkilendirmek mümkündür. Bu tür yazılardan birinde "Asia'nın Birincisi" yazısının harflerinin içine belki de tepki çekmemek için daha küçük harflerle "Ephesoslular" diye gizlice yazmıştı (Resim 6). Bu yazının da ifade edebileceği gibi, Smyrna'nın rekabet ettiği kentlerin başında Ephesos gelmekteydi. Aynı zamanda Asia Eyaleti'nin merkezi olan

Roma dönemine ait bir tapınağın cephe görünümünü betimleyen tasvir (Resim 5)

Asia eyaletinin birincisi olarak Ephesos'u işaret eden yazıt (Resim 6)

Ephesos ile yaşamın her alanı ile ilgili bu rekabet, inşa ettikleri tapınakların büyüklüğünden tiyatro ve stadionlarının daha büyük ve güzel yapılmasına kadar inşaat projelerini etkileyebilmekteydi. Ephesos MS 3. yüzyıla kadar önde görünse de bu tarihten sonra özellikle Ephesos'un limanının Küçük Menderes'in getirdiği mil dolgusu ile tehdit edilmesi nedeniyle önce eşitliğin ardından da Smyrna'nın öne geçtiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bazilika'nın duvarlarında sadece Ephesos'un adı değil diğer rekabetçi kentler olan Sardis (Salihli) ve Tralleis (Aydın)'in (Resim 7) adları da geçmektedir. Bu kentlerin adlarının İzmir'in duvarlarında görünüyormuş olması sadece bu rekabet ile ilgili olmamalıdır.

Prof.Dr. Recai Tekoğlu'nun altını çizdiği gibi kentin kozmopolit yapısı ile ilgili olmalıydı ve bugün de olduğu gibi yeni hayatlar kurmak için sadece bu kentlerden değil daha birçok kentten Smyrna'ya insanlar gelmişlerdi. Nitekim Graffitolar ile birlikte Smyrna kazılarında ele geçen şehir sikkeleri ve amphora mühürleri dikkate alınan bir çalışmamızda (Akın Ersoy, Buluntular Işığında Smyrna ve İlişkili Kentler, Antik Smyrna Kazı ve Araştırmaları II, Uluslararası Çalıştayı Bildiri Kitabı, 2016, 20-31.), Smyrna'da Hellenistik ve Roma Dünyası'nın Anadolu kentlerinin yanı sıra Ege Adaları, Yunanistan kentleri olmak üzere toplam 31 kent ile somut bağlantısını kurabilmekteyiz. Smyrna'nın

Tralleis adının geçtiği duvar yazısı (Resim 7)

Gladyatör dövüşünü betimleyen bir sahne (Resim 8)

Dövüşü kazanmış ve elinde palmye dalıyla belki de Smyrnalı olan bir gladyatör tasviri (Resim 9)

aynı zamanda Marmara Adası, Dokhimeion ve kendi siyasi coğrafyası dışında Lesbos ve Numidia (Libya) ile taş ocakları çerçevesinde, seramik ticareti anlamında ise Mısır, Kuzey Afrika ve Galia (Fransa) üretimlerine ulaşılması özellikle Roma Dönemi'nde Smyrna'nın tüm Akdeniz'deki deniz ticaret yollarının önemli bir parçası olduğuna işaret etmektedir.

GLADYATÖR OKULU

Bazı panolar üzerinde hem gemi hem de gladyatör kabartmalarının olması Smyrna'da olduğu bilinen Gladyatör Okulu'nun yöneticilerinin bu panoların önünde gemilerle gelen köleler arasından "öğrenci" seçmesi ile ilişkilendirilebilir (Resim 8, 9). Aynı yöneticiler özgür vatandaşlar tarafından yapılan başvurular arasından da aynı seçimi aynı tezgah ve pano önünde yapmış olabilirler. Gladyatör Okulları şehirlerin İmparatorluk

Kültü'nün bir parçası idi ve imparatoru onurlandırmak için yapılan bayramlarda dövüşler düzenlenirdi. Gladyatör oyunları bugünden bakıldığında ne kadar kanlı ise de Roma Dönemi'nin en popüler gösterileri idi. Bu oyunlar aynı zamanda Gladyatör ile Hayvan ve Hayvan ile Hayvan dövüşleri ile de çeşitlendirilmekteydi. Roma kanunlarında ölüm cezasının uygulanmasının bir çeşidi de arena, stadion, tiyatro gibi mekanlarda yüzlerce kişinin önünde yırtıcılara atılmak suretiyle hükmün yerine getirilmesiydi. Öyle ki, Hıristiyan inancın yasaklandığı ilk yüzyıllarda kovuşturmaya uğrayan ilk Hıristiyan bu yöntemle şehit edilmeleri, Roma topraklarında Hıristiyanlık resmi kabul görüp yayıldığında hem bu yöntem hem kanlı bir gösteri olduğu ve hem de eskinin Pagan adetlerini yaşattığı için Hıristiyanlar gladyatör gösterilerini yasakladılar. Smyrna'nın ilk Hıristiyan şehidi olan Aziz Polykarpos da bu yöntemle öldürülmek istenmiş ancak geç kalınması nedeniyle yırtıcıların o sırada stadionda olmamaları nedeniyle hüküm icra edilememiştir.

TIP OKULU

Bazilika'daki duvar yazılarında sık sık Pagan Tanrılara gönderme yapıldığı da görülmektedir. Örneğin Mısır kökenli Tanrı İsis'e konu eden bir yazıtta "deniz yolculuğu zorlu geçen" bir kişi bu durumunu hatırlayarak tanrıya saygı gösterirken, bir başka yazıtta "Lakabı Loukos olan Kharis, gözleri için dua ederek kandilleri adadı" (Resim 10), bir diğerinde ise "O benim gözlerimi çabucak iyileştirdi" ifadeleri yer almaktadır. Göz ile ilgili birkaç yerde yazı ve görselin olmasını Smyrna'daki Tıp Okulu'nun Göz Hastalıkları konusunda uzmanlaşmış olması ile ilişkilendirmek mümkün görünmektedir. Nitekim Pergamonlu ünlü İmparatorluk Doktoru Galenos bu okulda dersler almıştı ve göz hastalıkları üzerine bir de kitap yazmıştı. Yukarıda bahsedilen Mısır kökenli Tanrı İsis dışında, Karia kökenli Zeus Labrandos'a atfen bir Labrys (çift başlı balta) tasvir edildiği ve ayrıca kazıma çizgilerle tapınak çizimlerinin yapıldığı da dikkat çekmektedir. İnançlara dönük az sayıdaki yazıt ise Hıristiyanlık ile ilişkili kabul edilir. Buna göre Prof.Dr. R. Bagnall yazıtlarda yer alan ve Hz. İsa'yı işaret eden "Aynı değerde / Efendi: 800, İnanç: 800" ve Hz. Meryem'i işaret eden "ruh veren kişi" gibi ifadeleri Hıristiyanlıkla ilişkili görmektedir.

Birçok başka duvar yazısında ise adları açıkça yazılmamış, ama Ebced veya isopsephism olarak bilinen, açıkça kişinin isminin yazılmadığı ancak isimlerin her harfinin rakamsal karşılıklarının

Smyrnalı Kharias'ın göz sağlığı için yazdığı adak yazısı (Resim 10)

Cepheden gösterilmiş bir Romalı tasviri (Resim 12)

toplamının yazıldığı, sevgililere yönelik aşk ifadelerine rastlanmaktadır. Örneğin bir Smyrnalı erkek adının harflerinin rakamsal toplamı "1308 olan bir kadını seviyorum" ifadesini aşkının bir itirafı olarak Bazilika'nın duvarlarına yazmıştır. Prof.Dr. Roger Bagnall'e göre bu Smyrnalı kadının adı Tykhe olmalıdır. Bir graffitoda ise umutsuz bir "aşık" şöyle demektedir: "Beni sevmeyen bir sevgiliyi seviyorum". Benzer yazıları bugün de agora çevresindeki sokakların duvarlarında görmekteyiz (Resim 11). Diğer yandan birçok yerde çiçek ve kuş tasvirleri yer alır ki burada çalışan veya ikamet edenlerin duygusal anlarının işareti olarak

değerlendirmek mümkün görünmektedir. Duvar resimleri içinde balık, kuş, kedigillerden oluşan resimler ile bitkisel tasvirler aynı zamanda İzmir'de bu dönemdeki fauna ve flora ile ilgili bilgiler edinmemize imkan sağlamaktadır. Duvarlar üzerinde görülen şematik veya detaylı insan tasvirleri bir başka konuyu oluşturmaktadır. Sadece birkaç cepheden verilmiş olan insan yüzlerinin (Resim 12) tasvirinde çoğunlukla karikatürize edilmiş profilden gösterimler söz konusudur.

İLK SIRADA

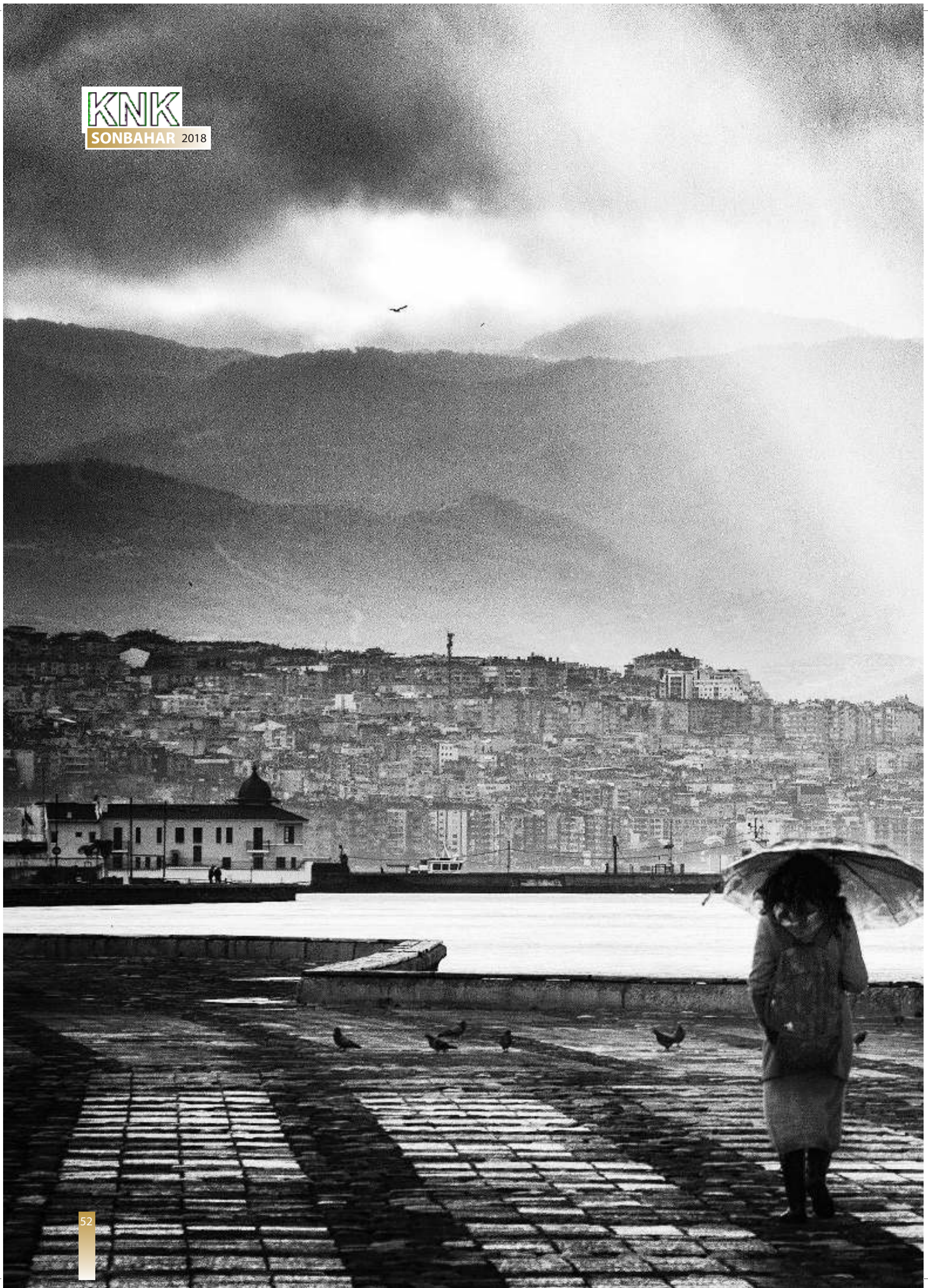
Kelime oyunları da rastlanan konulardan biridir. Alt alta yazılan 5 harften oluşan "Melon-Edone-Logos-

Onoma-Nesas" (meyve, zevk, söz, isim, yüzmüş olan adam) kelimeleri aynı zamanda yukarıdan aşağıya okunduğunda da aynı kelimelerden oluşmaktadır. Benzer kelime oyunu başka yerlerde de karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak Smyrna Agorası Bazilikası duvarlarında bulunan boyalı veya kazıma çizgilerle yapılmış yazı ve görseller MS 2. yüzyılın sonu ile 4. yüzyılın arasına tarihlendikleri tespit edilmiştir. Prof.Dr. C. Tanrıver'in saptamasıyla Smyrna Agorası graffitoları, Smyrna'yı Delos, Pompei, Roma, Ostia gibi graffiti açısından zengin olan merkezler arasında, Yunanca graffiti açısından ilk sıraya yerleştirmektedir.

Günümüzde Namazgah'dan duvar yazılar (Resim 11)

Anıların 'başkenti'nde geçmiş zamana yolculuk

TÜREY KÖSE

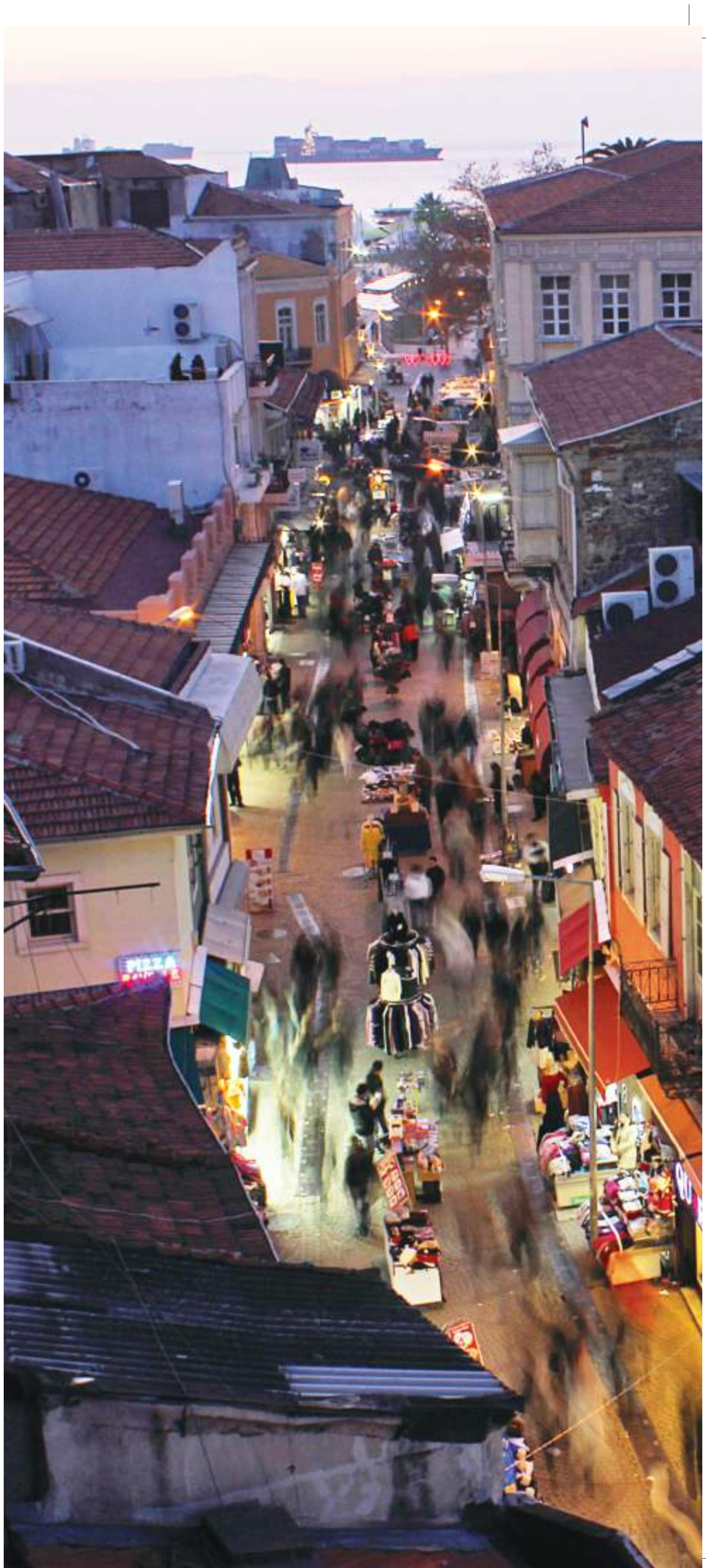
Fotoğraf: CANER BAŞER

Bakmayın öyle “yaş almak” falan diye kibarlaştırmalara, bir gün gelir “yaşlanırsınız”!

Başkalarının “tarih” diye okudukları, sizin hatıralarınız olur. Yaşlandığınızı oradan bilirsiniz. Büyüdüğünüz Hatay Caddesi’nde bir zamanlar size pek gösterişli gelen apartmanlar köhneleşmeye, yaşlanmaya başlamıştır; kentsel dönüşüm sırası beklerler. Fuar gazinolarında kadınlar matinesinde - daha ucuzdur çünkü- Zeki Müren, Emel Sayın’lı anıları olanların sayısı azalmaya başlamıştır. Kemeraltı’nda bir zamanlar uğrak yeriniz olan kitapçıların adını bugün pek kimse bilmez. Ya da Pier’in balık hali olduğu günleri anımsayanlar kalmamıştır. Dostunuz Ümit Otan’ın evinizin duvarındaki balık hali fotoğrafı o günlerden bildirir! Kentin tarihi; sizin gençliğinizdir, hatıralarınızdır...

O hatıralar bazen bir antikacı dükkanında bir eski fotoğraf olarak karşınıza çıkar, bazen Kemeraltı Çarşısı’nda bir eskici dükkanında bir Uludağ Gazozu şişesi olarak. Üçyol’da denize inen yokuş sokaklarda düşe kalka leblebi tozu ile gazoz içtiğiniz günlere dalıp giderken, bir başka rafta karşınıza çıkıveren Tekel’in “Tabii Kanyak” şişesi üniversite yıllarına uçurur sizi. Henüz TEKEL’in özelleştirilmediği, soğuk kış geceleri arkadaş evlerinde ders çalışıp “Tabii Kanyak” içilen günlerin anısı giderek berraklaşan bir görüntü olarak belirir gözünüzün önünde. Sonra, kristal şekerlikler ve likör takımları arasından bayram günlerinin sevinci çıkıverir. Orta halli memur evlerinde bayramlarda misafirlere çikolata ile Tekel’in ürettiği o güzelim likörlerden ikram edilen günlerin anıları sökün eder; çocukların da likörlerin tadına şöyle bir bakmasına göz yumulan... Bayramdan bayrama “vitrin”den indirilen o likör takımındaki minik, şık kadehlerden içilen ve aslında yasak olanı denemenin hazzıyla daha da çoğalmış gibi gelen o nane likörünün tadı unutulur mu?

O eski çocukluk, gençlik zamanlarının tadlarından söz ederken, Proust’u anmadan olmaz. Proust, bir kurabiye peşinde yitik zamanın peşine düşerken, bellek ve anımsama üzerine düşündürür. Proust’un kurabiyesi bellek yolculuğunun sembolü haline gelmiştir. Proust’un kurabiyesi varsa, İzmir’in de boyozu var. Sabah işe giderken, Pasaport’ta bir kahvede boyoz yiyip, çay içme keyfi anılarda ne

Fotoğraf: SİNAN KILIÇ

Fotoğraf: AHMET BAĞCI

çok yer tutar! AVM'lerin henüz ortaya çıkmadığı yıllarda Kemeraltı sokaklarında dolanıp, bir pasajın girişindeki o minnacık yerde -acaba adı 'Atom' muydu?- menemen yemek ne büyük bir ziyafettir. Bir daha hiç o kadar lezzetli menemen yemediğimize inanırsınız! Sonra, Özsüt'ün -henüz zincir falan olmadığı günlerde- o minicik dükkanında kazandibi yiyip, arkasından Hisarönü'nde çiçekçilerin yanında alçak taburelere oturup çay içmek pek kıymetli bir Kemeraltı ritüelidir. O zamanlar Hisarönü bugünkü gibi lokantalar, çay ocakları, kahveci dükkanlarıyla dolu değildi. Turşucular, çiçekçiler, boncukçular arasında pek sevimli, mütevazı bir buluşma noktasıydı...

KEMERALTI KİTAPÇILARININ ANISI

Kemeraltı deyince üniversite yıllarımızın uğrak yerlerinden İleri Kitabevi, Sergi Kitabevi ve Şan Pasajı'nda Aydın Kitabevi'ni anmadan geçilmez. Çaylak bir gazeteci olarak Aydın Abi'nin kitabevinde Tomris Uyar, Turgut Uyar, Ahmet Erhan gibi birçok değerli edebiyatçı ile tanışma mutluluğuna erişmiştim. O zamanlar yazarlarla, şairlerle karşılaşmak, tanışmak o kadar kolay değildi, imza günleri o kadar yaygın değildi. O kitapçı ne büyülü bir mekandı benim için. Ahmet Erhan'a Alacakaranlıktaki Ülke kitabını o yıllarda imzalatmıştım. 12 Eylül darbesi sonrası o karanlık günlerde "Bugün de ölmedim anne" dizesiyle yüreklerimizi yakan şairden -şımarıklık yapıp- kitabın ilk sayfasına değil de "Milattan Önceki Şiirler" in bulunduğu sayfaya imza atmasını rica etmiştim. Dönemin jargonuyla "Türey Arkadaş'a" diye başlayan o imza, o sayfada duruyor,

altında bir tarih: "15 Mayıs 1982".

Yıllar sonra Ercan Kesal'ın Cin Aynası'nda Aydın Kitabevi'ne rastlayınca çok sevindim. İnsan bazen bir kitapta kendi gençliğine rastlar, tam öyle oldu:

"Yıl 1982, İzmir. Tıbbiye'de öğrenciyim. Hafta sonu oldu mu istikamet Şan Pasajı, Aydın Kitabevi. Geçen hafta okumaya başlayıp, çaktırmadan sayfanın ucunu büküp bıraktığım kitap yerinde duruyor. Rafların dibine, küçük bir tabureye çökerim. Aydın Abi, nazik adam, mutlaka çay ısmarlar. Bildiğin, kütüphane muamelesi yapıyorum kitapçıya. Yorulup eve dönme vakti geldiğinde, 'Şimdi kitap almadan gitmek de ayıp olur' düşüncesiyle alınan ucuzundan bir şiir kitabı. Aydın Abi, bir kitap da kendisi koyar torbaya, halden anlar sağ olsun."

Bir anılar yoldaşı yazardan nasıl da bildik, tanıdık, kardeş hikayeler. Hatta sonra sevgili Ercan Kesal'la yazışmıştık, bana Aydın Abi'den haberler vermişti. Bir imza gününde "Ben Atina'dan biraz önce geldim. Oğlum sana bir sürprizim var diyerek buraya getirdi. Adım Aydın Öztürk!" diye karşısına çıkıveren Aydın Abi'nin onu nasıl sevindirdiğini anlatmıştı. Hayat, ne güzel sürprizler çıkarır bazen insanın karşısına...

Bir İzmir tutkunu olan Ercan Kesal, Zamanın İzinde kitabında da kentle ilk karşılaşmasını- bir sinemacı gözünden- bakın nasıl anlatıyor:

"Benim başkentim İzmir'dir. 1976 yılında, 16 yaşında, sabahın çok erken bir saatinde Basmane Bulvarı'nda indim trolleybüsten. Bulvarın ucunda deniz vardı. Çok güzel, ılık ve kokulu bir rüzgar esiyordu yüzüme. Kemeraltı, Saat Kulesi, Karşıyaka vapuru, boyozcular, karadut şerbeti... O dakikada aşık oldum İzmir'e

ve hiç bitmedi bu aşkı. İlk gençliğim, ilk sevdam, ilk ayrılığım... Tüm ilklerimin şehridir İzmir."

ANILARIN BAŞKENTİ İZMİR

Bir eskici dükkanı, bir kitap, bir gazoz şişesi sizi alır çocukluğunuza, gençliğinize götürür. "Tarihi" Kemeraltı Çarşısı'nın 8 bin 500 yıllık kadim tarihinin son 50 yılı benim kişisel tarihimde de var. İzmirliliğim bir memur çocuğu olarak ortaokula başladığım yıl başladı. Dokuz Eylül Ortaokulu, Eşrefpaşa Lisesi, Ege Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu eğitim duraklarında sürdü. Arkasından Cumhuriyet Gazetesi İzmir bürosunda başladığım mesleği, 1994-2016 yılları arasında Ankara'da sürdürdüm. Sonra, yine İzmir'e döndüm. Nüfus kağıdında "İzmir" yazmasa da, kendimi İzmirli sayanlardım. Tıpkı, Ercan Kesal gibi. O da "Avanosluyum doğru, ama benim anayurdum İzmir'dir" diyor.

İzmir, benim de anılarımın başkenti. Kentime 22 yıl sonra yeniden döndüğümde en büyük keyiflerimden biri Kemeraltı sokaklarında dolanmak, kaybolmak. Elbette gençliğinizi, geride bıraktığınız kenti bir daha bulamazsınız. Kent, yerinde durmaz, sizi beklemez. Nostalji bir yaşlı hastalığıdır, diyenler olabilir. Belki öyledir. İnsan hep gençliğini özler, arar; ama sonra "bugün"e döner! Kemeraltı sokaklarında dolaşırken bazen bulamadıklarınız için hüzünlenirsiniz, bazen hayal kırıklığınıza uğrarsınız. Bazen de Abacıoğlu Hanı'nda daha önceden bilmediğiniz yeni bir mekan karşılar sizi, pek seversiniz. Ya da kaybolduğunuz bir sokakta bir balıkçı kadın heykeli görmek yüzünüzü gülümsetir. Kordon boyunda çimenler üzerinde gitar çalan gençler

içinizi ısıtır, sonra yerlerdeki “çiğdem” çöplüğünü görünce üzülürsünüz ama...

Uzun bir aradan sonra kentine dönmek gelgitler yaşatır. Hayal kırıklıkları, sevinçler, heyecanlar, coşkular arka arkaya gelir. Kemeraltı gibi çok etkileyici bir mekanın neden gecede yaşamadığına üzülürsünüz. Sonra, Süslü Kadınlar Bisiklet Turu’nda İzmirli kadınların çevre dostu, özgüvenli, rahat tavırları nasıl da hoşunuza gider? Hele Melih Gökçek belediyeciliği döneminde kasabaya dönüştürülen Ankara’dan gelen biri için ne inanılmaz, ne heyecan vericidir bu kadınların görüntüleri! İzmir “yaşam biçimi” açısından insanın kendini daha özgür, daha iyi, daha güvende hissettiği kıymetli bir adacık. Ankara’da uzun yıllar yaşamış biri olarak; bunu metroda, tramvayda, sokakta her gün hissettiğimi söylemeden geçemem.

Uzun bir aradan sonra kentine dönünce en çok dikkatimi çekenlerden biri de “İzmirlilik” aidiyeti, gururu oldu. İzmirli yerel yöneticiler için eleştiri haklarını sonuna kadar kullanıyorlar ama “İzmirli” olmaktan pek gururlu olduklarını da hiç saklamıyorlar. Neredeyse bir tür “İzmir milliyetçiliği” var! Ah güzel İzmirli, tamam kentinizi sevin, gurur duyun! Ama n’olur çiğdemleri yere atmayın! Daha temiz, daha çevre dostu, daha güzel bir kentte yaşamak için siz de üzerinize düşeni yapın, Unutmayın yurttaş olmak, kent bilincine sahip olmak, kentine sahip çıkmak da “İzmirliliğe” dahil!

Fotoğraf: SİNAN KILIÇ

Fotoğraf: AYKUT FIRAT

İPEK YAŞAR ÖZBAŞARAN

Fotoğraflar: ÇİĞDEM METİN KURUTAÇ

'Eskiler alıyorum Alıp yıldız yapıyorum*'

Geçmişin izinde tatlı bir yolculuk buradaki, daha ilk adımda çocukluktan kalma anılara bilet kesen... Raflardaki cam şişeler, kadehler, bardaklar; camların arasında gizlenmiş seramik ve porselenler... Ve renkler mavi, yeşil, kahverengi...

Kemeraltı'nda kavanoz kapağı ararken adım attığınız bir dükkanda 'Aa bu benim çeyizimde vardı' deyivermek, evde bekleyen domatesleri, kornişonları unutup raflarda dizili şişelerin getirdiği anılara dalıvermek... Ya da 'Ölmeme Günü'nde içilen rakının artık üretilmeyen şişesine rastlamak... 'Fuar da fuardı ama...' denilen zamanlardan kalma bir siyah beyaz fotoğrafı görünce birden, tüm renkli anlarıyla hissetmek o şahane konseri... Ayhan Işık'ın o çapkın bakışıyla karşılaşmak ansızın... Şöyle bir iki adım sonra bir anda fark edilen teneke oyuncakları markalarıyla sayıvermek bir bir...

GÖZLER DOLDUYSA NE ÇIKAR, ŞÖYLE BİR BAKSAK YA O YILLARA, YENİDEN...

'Sene 1900...küsür' diye başlayan

anıların kahramanlarına nostalji yaşatacak bir Kemeraltı köşesindeyiz. Kızlarağası'nın komşusu Ali Paşa Şadırvanı'nın orada hemen... İçerideki her şey raflarda, dizi dizi, yan yana, karman çorman... Ama işte düzeni de bu kargaşada gizli. Tıpkı anılar gibi. Ansızın yakalayan sonra da peş peşe gelen anılar gibi. Düzenli değil ama aradığını şıp diye bulduğun bir anı odası gibi. Toplamda on adım kadar ancak atılabilecek bu mini mini dükkanda ilk anda 1960'lardan bugüne pek çok parça el salları gibi duruyor raflarda. Yaşına göre değişiyor anısı, kimi 'çocukluğumun gazoz şişesi' derken raftakine, kimi aynı şişe için 'çocuğuma içirirdim' der. Kimi 'babaannemin evinde gördüm bu bardağı' derken kimi 'bu bardağı ilk çıktığında Paşabahçe'den almıştım, hayraniydım gençliğimde bu modelin' der. Anda nasıl herkes herkesten farklı yaşıyorsa, anılar da öyle farklı hatırlatır. Çocukluğum dediğin yıl, ikinci baharıdır bir başkasının; dedem dediğin, torunudur bir başkasının zamanının. Yıllar gelip geçerken üretim ve emek, bir tür ölümsüzlüğe, sonsuzluğa

hatta zamansızlığa evrilir. Daha dündü dediğiniz uzak bir zamanda sarıldığınız ve çoktan vedalaştığınız ninenizden bugüne kalan elinizdeki kahve değirmeninde yaşamaktadır biraz da. O değirmende öğüttüğünüz kahvenin tadının daha başka oluşunda anımsarsınız beş yaşınızı, o evi; o zamanı... O günlerden geriye tek kalanınızsa mesela o kahve değirmeni, sarılacak tek şeyiniz o demektir anılara, anılara dair...

İLK ANLARIN SENFONİSİ

Anı yaşa güzel sözünü ciddiye almakla beraber anıların an olduğu kimi zamanları da es geçmemek lazım. O mavi etiketli Yeni Rakı şişesini gördüm diye suçlamayın beni. Asıl o şişenin çapraz üstündeki Procop'a ne demeli? Evet, ben bugün, Kemeraltı'daki yüzbilmemkaçıncı seyrüseferimdeyken ve kim bilir kaçınıncı kez oranın önünden geçmişken birdenbire giriverdim o dükkana. O yan yana durup dertleşirmiş ve eski günleri yad edermiş gibi duran şişelerin arasındaki Yeni Rakı mavisi parlamıştı gözüme ve şairin hatırına biraz da maviye doğru yürüdüm. Gökkuşağının ötesine geçmiş gibi bir histi

bu; yağmur yeni başlamış da topraktan mis gibi bir koku yükselmiş gibi, nice ilk anların o tüm seslerden arınmış senfonisini duydum, anda.

Anılar an olduğunda... Burada, bu minicik dükkanda her yandan anılar sesleniyor. Herkes kendi anısına aşınadır, burada durum bambaşka. Şişeler, bardaklar değil de başkalarının anıları dizilmiş sanki raflara. Bir yaşamışlık kokusu, derin ama huzurlu. Bakın huzur önemlidir. Perili ev tınısı yok burada, kaybedenlerin karargahı değil asla; daha tatlı, daha özgür, kendine has kimlikli bir raflar diyarı. Evet, burası bir dükkân değil rafların kendi özerkliklerini kazandığı bir sistem. Hiçbir şey kendi anısına ve tarihine toz kondurtmuyor. Sahi, bu kadar bardak ve şişe ve diğerleri nasıl oluyor da tozlanmıyor... Hani derler ya tarihin tozlu rafları diye, burada niye böyle değil?

VAR MIYDIK? BELKİ... BİRAZ**

Bu dükkana girip tirbuşon sorup

çıkabilirsiniz ya da geçmiş günlerin sesleriyle büyülenebilirsiniz. Ben sesleri duyup da büyülenenlerden oldum ve sanırım kulağım çoğuna göre biraz daha hassastı. Ya da öyle denk geldi. Çünkü bu dükkânın sahibi Bülent Üzgenç, benim 1960'lara biçtiğim raflardaki eşyalar tarihinin biraz daha eskilere gittiğini tüm açıklığıyla anlattı. Mesela 1900'lerin başlarına ya da az öncesine kadar... Abisi ile beraber devam ettirdiği babadan kalma bu dükkân 1987'den bu yana işliyor. 'Şişe Pazarlama' adıyla Paşabahçe bayisi olarak başlayan dükkanda 2000'li yıllara kadar cam ürünler satılıyor. Yavaş yavaş eski eşyaların çoğaldığı dükkanda 2010'dan sora ise tamamen eskiye yöneliyor. Zira 1987'de açılan dükkanda o yıllardan kalmış ve ambalajı açılmamış ürünler de mevcut. Markanın değişimine rağmen ilk halleriyle bu dükkânın bir köşesinde bekliyorlar.

Bülent Üzgenç, kimseden feyz almamış,

ailede eskiye meraklı kimse yok. Bir gün bit pazarına gitmiş ve gerisi gelmiş. Bilmeyenlere söylemekte yarar var, eskiye düşkünlük bir tür hastalıktır, bulaşıcıdır da. Ama kime bulaşacağını kendisi seçer, öyle herkese bulaşmaz. Virüs gibidir, çoğu kez genetikdir. Ya anneniz/babanız, ya dedeniz/nineniz, ya da diğer akrabalarından genlerle aktarılır ya da komşudan veya okuduğunuz kitabın kahramanından ya da bir arkadaştan bulaşır... Bir 'eski biriktiren'den size yeni bir hevestir. Bu söylediklerim bilimsel olmayan gerçeklerdir. Bilimsel olmayan gerçeklere göre Bülent Üzgenç'in ki genetik değil. Ailede eski eşyalara ilgisi olan kimse yok. Bit pazarlarına gitmeye başlıyor önce, tesadüf. Oralarda önce, baba mesleği şişelere, cam objelere dikkat ediyor. Yavaş yavaş öğreniyor diğer alanları. Sonra sonra bakıyor ki bazı objelerin arkasında hikayeleri de var. Efemera (gündelik yaşamda kullandığımız

özellikle kağıt türünde malzemelerin biriktirilmesi şeklinde ortaya konan bir koleksiyon türü) mesela, oldukça ilgisini çekiyor. Hikayeler, en çok fotoğraflarda belli eder kendisini. Bülent Üzgenç hikayelerin peşinde koşuyor. Ancak ilgi alanı belli: 1900'lerin başları İzmir ve İstanbul, ama en çok İzmir... Costantinapolis ve Symirna yazılı objeler öncelikli... Neler var neler Bülent Üzgenç'in koleksiyonunda... 1900'lü yılların başında kullanılmış seramik saç boyası kutuları, yine aynı yıllara ait yolculuklarda kullanılan fildişi detaylı dikiş ve makyaj kutuları, farklı yıllardan gazoz, rakı ve bira şişeleri. İşte geldik Procop şişesine...

BOMONTİ'DEN DE ESKİSİ VAR

Bomonti'yi herkes bilir ki Tekel de bunun müsebbibidir. Peki, Procop bilirsiniz? Peki, Bomonti'nin henüz İstanbul'da ruhsatı yokken Procop'un İzmir'de bira üretme ve satma ruhsatı

aldığını biliyor muydunuz? Alsancak'taki, Baviera'ya bağlı Procop şirketinin 1850'lerde Alsancak'ta açıldığı, Osmanlı'daki ilk bira ruhsatı alan ve seri üretim yapan şirket olduğu söylenmekte. İzmirli bayrakları asın... İsviçre'den Bomonti kardeşlerin gelip de İstanbul'da fabrika kurmalarından önce İzmir'de Procop vardı. Şişesi de yaklaşık 200 yıl sonra Kemeraltı'da, bu dükkanda... Seramik ve çok güzel bir şişesi var. Bu arada Procop adını bir kadından alıyor...

ESKİCİ PİYASASINDA NELER VAR?

Artık çoğu insan eskinin cazibesine alışık aslında. Alsancak'ta Bornova Sokağı ve civarına uğradıysanız eğer, filtre kahve başta olmak üzere çeşitli ürünlerle cafe hizmeti veren ve iç mekan dekorasyonunda bolca eski eşya kullanan cafelere rastlamışsınızdır. Kadıköy'den yolunuz geçtiyse ya da Eskişehir'de eskinin arka, şimdininse uğrak sokaklarında yürüdüyseniz, Ankara'da Bahçelievler'de birkaç cadde gezdiyseniz bilirsiniz. Artık bit pazarından eşya almaca, onları mekana koymaca, ambiyans yaratmaca sonra cool takılmaca moda. Soranlara güzel fiyat varsa satış da olabilir tabii. Tüm hin fikirliliğimle sordum ben de bu mekanlar bit pazarı fiyatlarını yükseltmedi mi diye, Bülent Üzgenç ise tüm mütevazılığıyla yanıtladı ki "Onların çoğu arkadaşım" dedi, "destekliyorum bu tür cafelerin açılmasını" dedi, "eski olan eskimeye devam edecek ve eski değerini kaybetmeyecek" dedi.

Yine de cafe açmaya değil eskiye merakız, efemera ve plak pek değerli. Bulabildiğiniz eski fotoğrafları bir kenara ayırın, bir de plakları. Plakların yenisi çıktıkça eskisi değerleniyor. Plaktan plağa değişiyor elbet ama sizin elinizde varsa eğer kıymetini bilin.

1900'LER, BÜYÜLÜ ZAMANLAR...

Bülent Üzgenç'in peşinden koştuğu tarih aralığı 1900'lerin başları. Harf devriminden ve mübadeleden öncesi yani. O döneme ait Smyrna ve Costantinopolis yazılı objeler az. Bülent Üzgenç de az olanın peşinde. Eşine az rastlanır rakı şişeleri, İsmet İnönü ile ilgili fotoğraf kutuları, İzmir'in köklü ailelerinin şirket promosyonları ve daha niceleri koleksiyonuna dahil. Hatta Mustafa Kemal Atatürk'ün belki de daha önce görülmemiş fotoğrafları dahi var.

BİLMİYENDEN MAL ALMAK ZOR

Bazen şaşırıtan durumlarla karşılaştığını da gizlemiyor Üzgenç, "İnsan şaşırıyor. Bazen aa, bu yeni olabilir mi diyorsun. Çünkü çok iyi korunmuş.

Sen aldığın ayakkabı kutusunu nasıl atmazsın. İnsan inanmıyor. 100 yıllık ayakkabı kutusu... Osmanlı dönemi ayakkabı kutuları çıkıyor, nenden atmadın ki o kutuyu? 100 sene sonraya kutu nasıl kalıyor. Bir de ilk günkü gibi çıkıyor. Hadi sen atmadın, oğlun da atmadı, onun oğlu da atmamış." Böyle bir ifadenin tarifi yok ki... Çok güzel özet değil mi...

Bu, tarihi korumak işi, tam bir deli işi. 'Delilerden sen anlarsın' diyerek soruyorum ama İzmir'de işler kesat. Dükkana gelen müşteriler daha çok "Aa bu benim anneannemde de vardı, biz bunu çöpe atık" deyip gidiyor. Tarihe kıymet veren ya da koleksiyondan anlayan az kişi geliyor dükkana. Diyor ki Üzgenç:

"Buraya çok bilinçli müşteri gelmiyor. Koleksiyonerler ayda bir geliyor. Ben İstanbul'u geziyorum, orada bizim dükkandaki malzeme yok. Mal bulamadıklarından değil, gelen malzeme hemen satılıyor. İzmir'de bu işten anlayan maalesef az. Daha çok 'Bizde de vardı, biz bunu çöpe attık' gibi hikayelerle geliyorlar. Satmak isteyen de oluyor, keşke iyi bir şey çıksa da alsak. Ama bilmeyenden mal almak çok zor. Geliyor şehir efsanesi gibi anlatıyor. 'İşte bu benim anneannemden kaldı, ona da anneannesinden kalmış' aslında 100 lira anca ediyor elindeki. sahibinden.com'da görüyor dikiş makinesi 200 bine satılmış. 'O 200 binse benimki anneannemin anneannesinin anneannesinden kalma' diyor ama öyle değil. Zaman zaman çıkıyor elbet iyi şeyler ama çok az. Bilmeyenden mal alınmaz bilenden alınır, çünkü bunun bir piyasası var."

"Sanki böyle kalmışsak ne çıkar karanlıkta /

Yaşarız yaşanırsa azıcık ayrıntılarda"

Üst üste dükkânların arasında gezmeye çalışırken adımsayarlarda yüzlerce birim kaplayan AVM'lere inat birkaç adım süren bu dükkandan çıkmak, içinde yaşadığı tarihe rağmen tatlı bir hafiflik veriyor. Bunu deneyimlemek için elbette siz de o birkaç adımı atmalısınız o dükkanda. Tavsiyem Hisarönü'nden, olmadı Konak'tan girin Kemeraltı'ya... Her adımda o tarihi dokuyu çekin içinize. Bilin ki aynı noktaya aynı ayak izini bıraktınız binlerce yıl geride ve binlerce yıl sonrasına... Geçmişe ve geleceğe rağmen anı yaşayın ki gelecek de geçmiş de var olsun.

* Orhan Veli

** Edip Cansever

FIRAT SOYLU

Fotoğraf: SİNAN KILIÇ

Beyler Sokağı hatıraları

Kemeraltı'ndaki Beyler Sokağı bir dönem İzmir'in muayenehaneler merkeziydi

Her semtin, çarşının, sokağın bir tarihi vardır. Hikâyelere konu olacak, yaşanmışlıklarla dolu bir geçmişi barındırır içerisinde. Dünyanın yaşayan en eski çarşılarından olan Kemeraltı'nda, üç sokaktan oluşan Beyler Sokağı'nın, günümüzde pek bilinip hatırlanmasa da bir döneme damga vurmuş ilginç bir hikâyesi var.

1800'lerin başında, Müslüman-Türk eşrafın yerleştiği, gösterişli konaklarından ötürü prestijli bir semt haline gelen Beyler Sokağı, zamanla doktor ve eczacıların toplandığı bir tıp ve eczacılık merkezi haline gelir. Öyle ki, 1900'lerin başında, İzmir'deki Müslüman-Türk ve Yahudi doktorların neredeyse tamamına yakını buradaki muayenehane ve eczanelerde hastalarını kabul eder durumdadır. 1980'lerin sonuna kadar, İzmir'in şöhretli doktorları ve eczacılarına ev sahipliği yapan Beyler Sokağı'nın hikayesi, 1948'den beri burada faaliyet gösteren Hür Efe Gazete-Matbaası ve antika dükkanı sahibi Cem Üsküp'ün oluşturduğu bir koleksiyonla gün yüzüne

çıkıyor. Çoğu, merhum babası Şeref Üsküp'ün yakın dostu olan doktorlardan kalma eşyalardan oluşan bu koleksiyon, aynı zamanda Beyler Sokağı'nda mesleğini icra eden doktor ve eczacıların da hikayesini içeriyor.

KENTİN TIP MERKEZİ

Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi mezunu olan Cem Üsküp, baba mesleği matbaacılığın yanı sıra 20 yıldır antikaçılık yapıyor. On yıl öncesine kadar Beyler Sokağı'ndaki cumbalı bir Türk evinde yaşamış olan Üsküp, mesleki bir refleksle önemli bir koleksiyona imza atmış. Üsküp'ün elinde, Beyler Sokağı'ndaki doktor muayenehaneleri ve eczanelerle ilgili pek çok belge ve obje var. Yıllar içinde bir araya getirmeyi başardığı koleksiyonda Türk, Rum ve Musevi doktorların kullandığı tıbbi araç ve gereçler, kitaplar, muayenehane ve eczane mobilyaları, tabelalar ve yazılmış reçeteler yer alıyor. Kemeraltı Çarşısı ve Beyler Sokağı'ndaki eczanelerden kalma ilaç yapım araçları ve şişeler, söz konusu koleksiyonu

zenginleştiren diğer objeler.

YİTİP GİDEN TARİH

Otuz yıl öncesine kadar, İzmir cemiyet hayatında nam yapmış bir çok doktor ve eczacının Beyler Sokağı'nda olduğunu anlatan Üsküp, "Beyler Sokağı diye adlandırılan sokaklar, aslında konaklama amacıyla yapılmış ve konaklarıyla ünlü bir yerd. Müslüman-Türk eşraf bu konaklarda oturuyordu. Kemeraltı Çarşısı'nda ticaretin artmasına paralel olarak, Beyler Sokağı da bir cazibe merkezi haline geldi. Kentin önde gelen doktorları muayenehanelerini burada açmaya başladı. Rahmetli babamın çok doktor dostu vardı ve bunlar her akşam babamın dükkânına gelirlerdi. Ben onların sohbetleriyle büyüdüm. Zamanla birçoğu yaşlılıktan işlerini tasfiye edip sokaktan ayrıldı. Boşalan muayenehanelerin malzemeleri bazı doktorlar tarafından bize armağan edildi, bazılarınınkini de hurdacıardan satın aldım. 2000'lere gelindiğinde Beyler Sokağı'nda bir tane bile doktor kalmazken, geriye sadece hatıraları kaldı" diyor.

YENİ GÖZDE ALSANCAK OLDU

“Burası o dönemde İzmir’in sosyal hayatının nabzının attığı yerd” diyen Üsküp, zamanla bu durumun değiştiğini belirterek, “Kentin merkezi Alsancak’a kaydı. Dönemin itibarlı semti olan Beyler Sokağı’ndaki doktor muayenehaneleri de Alsancak’a taşındı. 1800’lerden 2000’lere Beyler Sokağı’nda yüzlerce doktorun faaliyet gösterdiğini düşünüyorum. Zira sadece ben de farklı doktorlara ait 300’e yakın reçete var” dedi.

DEPODAN TARİH ÇIKTI

Elindeki koleksiyonda, 1900’lerin başlarında İzmir’de faaliyet göstermiş bir Rum eczanesinin dış cephesi ve objeleri olduğunu dile getiren Üsküp, “Beş yıl önce Kemeraltı Birinci Beyler’deki bir depoda (geçmişte Süleyman Ferit Bey’in laboratuvarı olarak kullanıldığı belirtilen) dağınık bir vaziyette, ancak tabelası mevcut bir eczanenin dış cephesinin bulunduğu haberini aldım. Heyecanla gittiğimde, Yunanca ‘Büyük Britanya Eczanesi’ yazılı tabelasını ve diğer parçalarını gördüm. Eczaneyi toparlayabileceğim kanaatine vardığıktan sonra satın aldım. Daha sonra bu eczanenin sahibinin kim olduğu, nerede faaliyet gösterdiği hususunu inceledim. Acaba Süleyman Ferit’in, Kemeraltı’nda satın aldığı bir eczanenin eski vitrinleri miydi diye düşündüm. Ancak kaynaklarda böyle bir bilgi yer almıyordu” diyor. Büyük Britanya Eczanesi hakkında hiçbir bilgiye ulaşamadığını söyleyen Üsküp, “Geçmişte ‘Şifa Eczanesi’, şimdilerde bir ayakkabı mağazası (Flo) olarak kullanılan binaya gittim ve dükkân giriş ve vitrinlerinin ölçülerinin benim eczanenin ölçüleriyle birebir aynı olduğunu görünce ve Süleyman Ferit Bey’in laboratuvar olarak kullandığı depodan çıktığını düşününce, bu binadan sökülmiş olabileceği aklıma geldi. Bir fotoğraf ya da belge ile doğrulanmamış olsa da, araştırmacıların önümüzdeki süreçte soru işaretlerini giderecek verilere ulaşabileceği kanaatindeyim” yönünde görüş belirtiyor.

Beyler Sokağı’nın aynı zamanda, itriyat (parfüm) sektörünün önemli merkezlerinden biri olduğunu dile getiren Cem Üsküp, “Birçok esans ve kolonya burada üretilmiştir. Çok değişik İzmir kokuları, İzmir markaları buradan çıkmıştır” diyerek, sokağın kaybolan, hatırlamadığımız bir özelliğini de bizlere hatırlatıyor.

SAĞLIK TARİHİ MÜZESİ

Doktorların ayrılmasının ardından Beyler Sokağı’na önce optikçilerin geldiğini anlatan Üsküp, “Bu sokakta son oturan aile bizdik. 2010 yılına kadar annem burada cumbalı bir evde yaşardı. Çarşının sakinleşmesi, akşam yaşam olanakları azaldığı için o da ayrıldı. Oysa 1970’lere kadar burada hayli sakin ikamet ederdi.

Fotoğraf: ÇİĞDEM METİN KURUTAÇ

Doğma büyüme Izmirliyer Beyler Sokağı’nı bilir ama çoğu bu hikâyeleri bilmez. Bu nedenle koleksiyon, hikâyenin gelecek nesillere taşınmasında adeta bir köprü gibi. Maalesef İzmir’in iyi bir Sağlık Tarihi Müzesi’ne ihtiyacı var. Bu müze eğer

kurulursa, elimdeki koleksiyonumun orada önemli bir yer alacağına inanıyorum. Biz aynı zamanda kamu hizmeti de veriyoruz. Antikacı olarak, kent kültürüyle ilgili her an yitip gidebilecek obje, belge ve evrakı koruyoruz” diyor.

İzmir Körfezi'nden geçip giden vapurlar

Hangi şehirde, denizden ATTİLÂ İLHAN çıkıp gelir diye sual olunursa, orası İzmir'dir denilsin...

SİNAN DOĞAN

Gemiler insanlar gibidir. Doğarlar, yolcu ve yük taşıyarak hizmet görürler. Vakitleri dolduğu zaman sökülme üzere son yolculuklarına çıkarlar. Kiminin imi timi bellisiz olur. Zamanla unutulur giderler. İsimlerini taşıyan bir mezar taşı bile yoktur. Ama kimi gemiler vardır ki yok olsalar da isimleri hikâyelerde, denizcilik tarihini anlatan kitaplarda yaşamaya devam eder.

Yazar Oktay Akbal, "Hey vapurlar, trenler" diye sesleniyor bir dostuna seslenirmiş gibi. Gemiler, hayat gibidir kimileyin, yazar-müzisyen Hüsnü Arkan'ın "Gemiler gibi hayat, geçip gidiyor" dizelerindeki gibi geçip giderler.

Edebiyatımızda "artık yaşamayan" vapurlardır hikâyelerin kahramanları. Ziya Osman Saba ne güzel anlatıyor Neveser adlı öyküsünde aynı adlı vapurun son günlerini: "Neveser, tarifede yazılı

saatlerini dalgın, bunak bir ihtiyar gibi karıştırdığı o seferleri yapmaktan besbelli affolunacak artık. Bir zamanların genç, dinç, acar Neveser'i, orada, insanların yattığı büyük mezarlığa baka baka, insanların kaderine benzeyen bir kaderle çürüyüp gidecek".

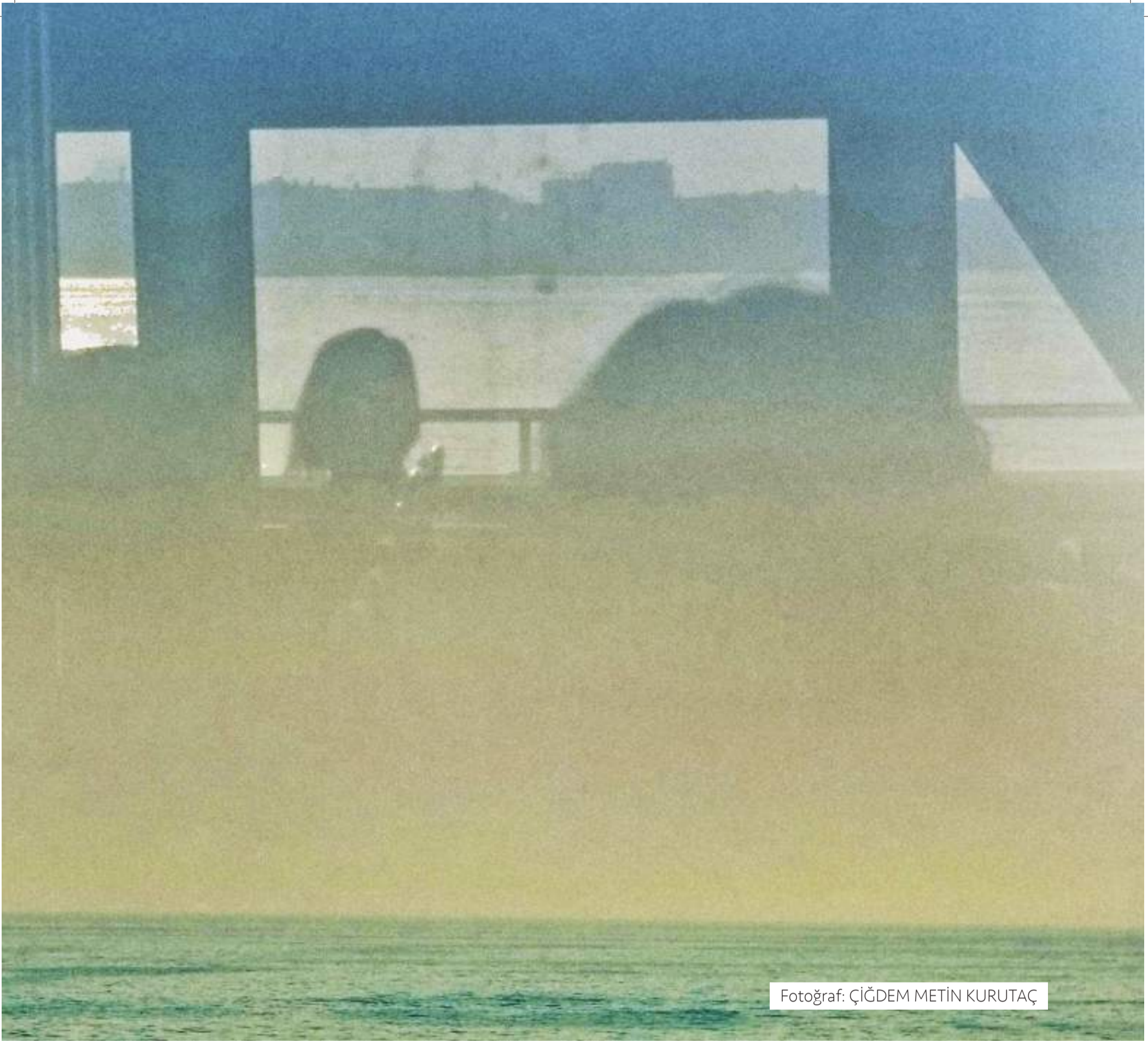
Yazar Murathan Mungan'ın "Edebiyat Seferleri İçin Vapur Tarifeleri" adlı seçkisi sayesinde Türk edebiyatının birbirinden güzel deniz hikâyelerini okuma fırsatı bulurken, kitapta yer alan kimi hikâyeler yitip giden vapurlara özlemle doludur. "Elveda Güzelhisar" adlı öyküsünde eski vapurları bir rüyaya benzeten Selim İleri, "Elveda Güzelhisar, affet bizi" diyerek çağ dışı saydığı vapurlara kıyan topluma tepki gösterir. Karin Karakaşlı'nın "Teğmen Ali İhsan Kalmaz'ın Hikâyesi"nde şehit teğmenin adını taşıyan vapur, "Ne zamandır yollardayım, ben bile unuttum.

Ne âşıklar gelip geçti. Direklerime dayanıp sigarasını tütüren dertliler. Minarelere, kulelere selam verirdim düdüğümlerle" sözleriyle gençliğini hatırlar.

Ömrünü denizcilik tarihine veren yazar Ali Bozoğlu, Deniz Ticaret Odası İzmir Şubesi yayını olan "Akdeniz'de Ay Yıldızlı Gemiler" kitabının önsözünde "Zamanla gemileri tanımaya, onların tarihlerini okumaya başladım. Hele o gemilerin baca forsları en üstte ince bir siyah kuşak altında yine ince bir sarı kuşak, geniş beyaz kuşağın ortasında bulunan çift çıpa, alta üstekilerden biraz daha kalın sarı kuşak... Anlatamam bir gemi bacası bu kadar mı güzel olur? Onları seyretmek bile bir ömre değerdi" diyor.

İZMİR HAMİDİYE VAPUR ŞİRKETİ

İzmir Körfezi'nde çalışan vapurlara birkaç şiirin dışında Türk edebiyatında rastlamak mümkün değil. Oysa İzmir'in

Fotoğraf: ÇİÇDEM METİN KURUTAÇ

vapurculuk tarihi de İstanbul kadar eskidir. İzmir, varlık sebebinin limanına, körfezine borçlu dünyanın ender şehirlerinden biri.

Körfez'de yolcu taşımacılığının tarihi Sultan Abdülmecit dönemine uzanır. 19. Yüzyılda limancılık faaliyetlerinin gelişmesine bağlı olarak artan iskeleler, yük taşımacılığının yanında İzmir Körfezi'nde yolcu taşımacılığını zorunlu hale getirdi.

KÖRFEZ, HAMİDİYE VAPUR ŞİRKETİ'YLE ŞENLENDİ

İzmir Körfezi'nde vapur seferlerinin tarihi yazan Ali Bozoğlu, İzmir'de vapurla yolcu ve yük taşımacılığına ilk girişenlerin yabancılar olduğunu vurguluyor. 1880'li yıllarda imtiyaz almak için Jolly Carmoly kumpanyası, Baltazzi ailesi, Karşıyakalı birkaç işadamı gibi birkaç girişimci imtiyaz almak amacıyla resmi makamlara

başvurdu. 1882 yılında resmi makamlardan körfez ve liman gibi kapalı sularda ancak Osmanlı bayrağı taşıyan vapurların çalışabileceğine dair bir emirname çıktı. İşte bu dönemde İzmir'in tanınmış tüccarlarından Yahya Hayati Efendi, 1883'te körfezde yolcu taşımacılığı için başvuru yaptı. Başvurusunda vapurlar satın alıp körfezde yine iskeleler inşa edeceğini, yolcu bilet ücretlerinin saptanmasını resmi makamlara bırakacağını, ama verilecek imtiyazın da 30 yıl olması gerektiğini bildiriyordu. Gelirinin yüzde 15'ini İzmir'de yeni kurulmakta olan Mekteb-i Sultani'ye verecekti. Böylece 13 Temmuz 1883 günü İzmir Hamidiye Vapur Şirketi resmen kuruldu. İmtiyaz müddeti 30 yıldır. Şirket ilk seferlerine 1884 Şubat ayında 8 vapurla başladı.

Ancak 1909 yılında şirket, Belçika

şirketinin eline geçti. Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından kısa süre sonra, Guiffroy, Rees ve Patterson adlı işadamları körfezde vapur çalıştırmak amacıyla bir şirket kurdu. İstanbul hükümeti onlara geçici bir müsaade vermekle yetindi. İzmir'in işgalden kurtarılmasından sonra Guiffroy şirketinin bütün hakları ve vapurları millileştirildi. Kuruluş, İzmir'in tanınmış işadamlarından Uşşakizade Muammer Bey'e devredildi.

1925'te körfezde yolcu taşıma hakkı İzmir Liman ve Körfez İşleri İnhisarı T.A.Ş. adlı yeni bir şirkete verildi. 1934'te İzmir Liman İşletmeleri Umum Müdürlüğü adı altında yeni bir düzenlemeye gidildi. 1938'de kuruluş Denizbank Umum Müdürlüğü'nün bir şubesi haline getirildi. 1939'da Devlet Limanları Umum Müdürlüğü'ne, 1943'te Devlet

Denizyolları Umum Müdürlüğü'ne, ertesi yıl da Devlet Denizyolları ve Limanları İşletmesi Umum Müdürlüğü'ne devrolunan kuruluş, 1952'de Denizcilik Bankası bünyesine alındı. 1983 yılında Türkiye Denizcilik Kurumu'na, 1984'te ise Türkiye Denizcilik İşletmeleri'ne bağlandı. 2000 yılında İzmir Vapurları İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı'na devredildi.

UFUKTA KAYBOLAN GEMİLER

Yaklaşık 150 yıl boyunca İzmir Körfezi'nde bir çok gemi hizmet verdi. Gülbahçe, 1876'da İngiltere'de inşa edilerek, önce John Beaumont adıyla çalıştı. İzmir Hamidiye Vapur Şirketi tarafından alınınca adı Gülbahçe olarak değiştirildi. Şirketin en yaşlı, en köhne vapuruydu.

İstanbul, Dikili, Hürriyet, Duatepe, Kocatepe, Göztepe, Dumlupınar, Çankaya, Güzel İzmir, Suvak, Dokuz Eylül, Uşak, Bayraklı, Efes, Sur, Bergama, Selçuk, Foça, Vaniköy, Hasköy, 9 Eylül, Alaybey, Kumburgaz, Ambarlı....Bu gemilerin çoğu İzmir'de yaşayanların anılarında silinmez izler bırakarak ufukta kaybolup gittiler.

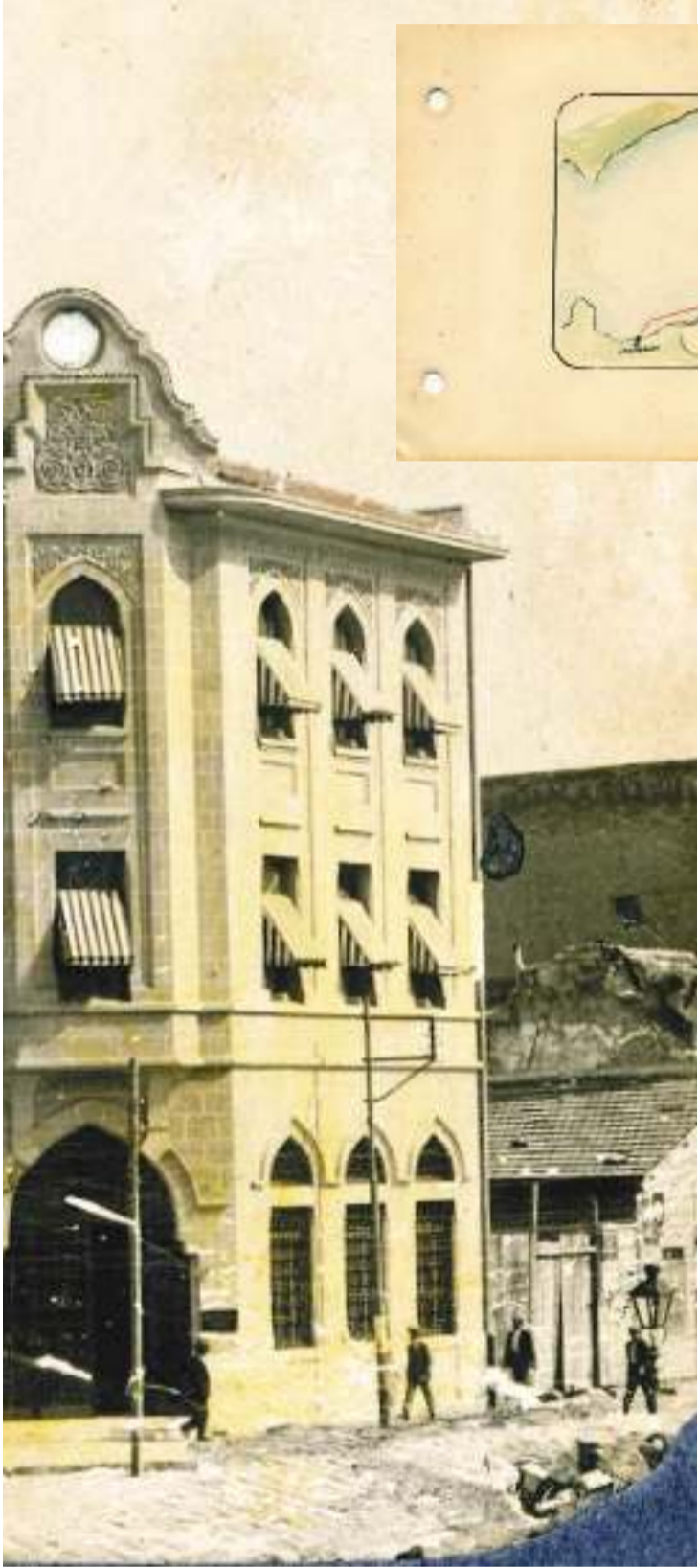
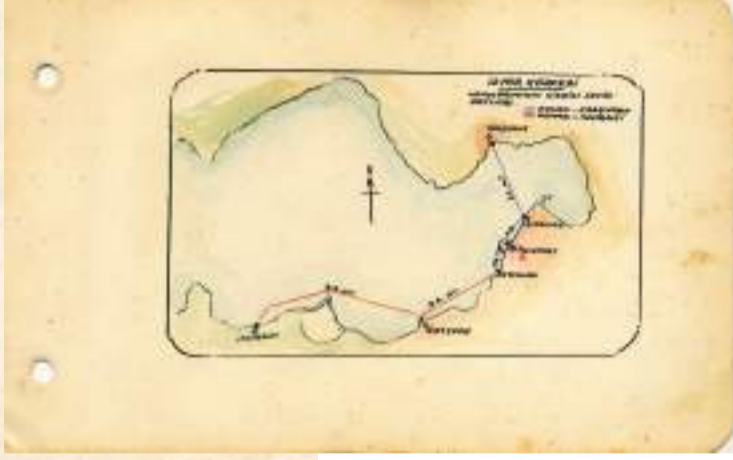
İzmir Körfezi'nde 1951 yılından bu yana yolcu taşıyan Bergama Gemisi, İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilerek prestij gemi haline getirildi.

1977'de İzmir Alaybey Tersanesi'nde inşa edilen Alaybey ve 9 Eylül vapurları ise ömürlerini doldurduklarında söküme gitmek yerine deniz canlıları için yapay resif olarak değerlendirilmek ve dalış turizmine katkıda bulunmak üzere 2016 yılında Karaburun açıklarında batırıldı.

Mavi derinliklere yolculukları öncesinde bu iki efsane geminin kaptanları oldukça hüznüydü. Emekli Kaptanlar Yahya Şaşmaz, Sadettin Konuk ve Serdar Örkün, bir ömrü birlikte geçirdikleri gemileri gözyaşlarıyla uğurlarken, yoldaşlarına son selamı vermeyi unutmadılar. Bu esnada sohbet ettiğimiz Kaptan Yahya Şaşmaz, ilk gemiciliğe başladığında tanıştığı Alaybey için, "Biz ona çocuğumuz gibi bakıyorduk" diyordu ağlamaklı bir sesle. Kaptan Serdar Örkün'ün de başka bir anısı var Alaybey ile: "Alaybey ilk sefere çıktığında Tanju Okan şarkı söylemişti".

Sadettin Kaptan ise hem Alaybey'in yanı sıra Hasköy vapurunda çok çalıştığını belirterek, "İzmir Körfezi'nde

"Hasköy", "Bergama", "Selçuk" gemileri vardı. Sonra "Sur" ve "Efes" vardı. 7-8 gemi faaliyet halindeydi" şeklinde anlatıyor 1980'li yılların körfezini. Serdar Kaptan, sekiz sene hizmet ettiği Hasköy'e Foça'da rastladığı zaman çok üzülmüş. "Başında bekçi bile yoktu" diyor, tek başına kalmış bir çocuktan bahseder gibi.

ATTILÂ İLHAN İLE BİR İZMİR AKŞAMI

O eski gemileri İzmirli hâlâ özlemle anar. Püfür püfür esen rüzgârda, keyif yapmak basit bir yolculuktan öte bir

şeydi.

Hasan Tahsin, Ahmet Piriştina, Kubilay araba vapurları; 1881-Atatürk, Çakabey, Dokuz Eylül, Cengiz Kocatoros, Gürsel Aksel, Vahap Özaltay, Metin Oktay, Sait Altınordu, Soma-301, Attila İlhan, Foça, Gezi, İhsan Alyanak ve Prof.Dr. Aziz Sancar gemileri...İnanıyorum ki insanlar sevdiğice, hasret, hüznün, şarkılar, şiirler oldukça şu an İzmir Körfezi'nde süzülen bu modern vapurlar da gün gelecek güzel veya hüzünlü hatıralarda yaşamaya devam edecek.

Sahi hangi şehirde Attila İlhan ile

karşılaşmak mümkündür, güneşin kızılışarak battığı bir güz akşamında Karşıyaka'dan Konak'a beyaz köpükleri savurup gelen?

KAYNAKLAR

KAYNAKLAR:
Gemiler..Süvariler...İskeleler-Eser Tutel-İletişim Yayınları-1998 / Edebiyat Seferleri İçin Vapur Tarifeleri-Murathan Mungan'ın Seçtikleriyle-Metis Yayınları-2017/ Akdeniz'de Ay Yıldızlı Gemiler-Ali Bozoğlu-İMEAK Deniz Ticaret Odası İzmir Şubesi Yayınları-2018

BURCU TANER KARATAY

Emekçiler, 3 Ağustos 2001'de Gündoğdu Meydanı'nda 'TARİŞ Üretici Mitingi'nde bir araya gelmişti.

BÖLGEMİZİN ŞEHRİMİZE, ŞEHRİMİZİN DÜNYAYA ARMAĞANI

Tariş denince herkesin aklına farklı şeyler gelir. Kiminin zeytin çiçeği kolonyası, kiminin pamuk, kiminin bir avuç kuru üzüm, kiminin sarı altın zeytinyağı, kimininse direniş... Aslında hepsinin toplamıdır Tariş. Üç idealist üreticinin yabancı tekellere ve tefecilere direnişinin simgesi haline gelmiş, emeğin de kazanabileceğini kanıtlamışken, kiminin zihninde de hezeyanın resmidir Tariş. Şimdi ise küreselleşen dünyada yine de üreticilerin birliğini savunarak çok haklı bir ısrarı sürdüren, 100 binlerce Egeli üretici ortağın sesi...

Dünya ile yarışabilecek bir kooperatifçilik serüvenine sahip olacakken "gelişimsel gerilik" nedeniyle cılız kalan bu alanda, en güçlü oluşumlardan biriydi Tariş. Kurumsal tarih kaynaklarında geçen bilgilere göre, Türkiye'de kooperatifçilik misyonunun en etkin taşıyıcılarından biri olan Tariş'in geçmişi 1915'li yıllara uzanıyor. Temelleri

TARİŞ

için ise bunun daha öncesinden, 1912'lerden, yani 20'inci yüzyılın başlarından bahsediyoruz. Ege'yi, Ege yapan değerler; üzüm, incir, pamuk, zeytinyağı için alın teri dökenler zordaydı. Bin bir güçlükte, o dönemdeki makinelerden uzak üretim teknikleriyle çuval dolduran üreticiler, dışa bağımlılık sarmalından kurtulamıyordu. Oyunu ilk bozan, ürününü satamayan, bu yüzden "borçlandığı tefecilerin oyuncuğu" haline gelen incir üreticileri oldu. İzmir Yemiş Çarşısı'nda kurulan tekeli kırmak için örgütlendi ve 29 Ocak 1912'de Germencik'te, 4 Şubat 1912'de ise Aydın'da kongre düzenlendi. Bu üretici kongreleri Tarım Satış Kooperatifleri'nin temelini oluşturdu.

ÖNCÜLER

Sonra Tariş tarihinde simge isimler haline gelen Nazmi Topçuoğlu, Kazım Nuri Çörüş, Ahmet Sarı ve arkadaşları, kurtuluşun kooperatifçilik çatısı altında gerçekleşeceğini ön görerek, 1913 yılı sonuna doğru düğmeye bastılar. Kooperatifçiliği etiyen kemiğiyle örgütleyen ilk kuruluş, Milli Aydın Bankası'nın bir kolu olarak "Kooperatif Aydın İncir Müstahsilleri Anonim Şirketi" ismiyle Türkiye iktisadi hayatında yerini alan kuruluşun doğum günü olan 21 Ağustos 1915, Tariş'in de başlangıcı sayıldı.

AİLE GENİŞLİYOR

Bu gelişmeden 20 yıl sonra kooperatifçilik yasasına kavuştu ve 9 Ekim 1935 tarihli 2834 sayılı yasa ile Tarım Satış Kooperatiflerinin ve Birliklerinin kuruluşu resmîyet kazanmış oldu. Ailenin resmî olarak genişlemesi ise 1949 yılını buldu. Aynı sayılı yasa ile İncir ve Üzüm Tarım Satış Kooperatifleri

Anasözleşmesi'ne bağlı olarak, pamuk ve zeytinyağı da bu değerli yelpazede yerini aldı. Yönetimin kolaylaşması, daha hızlı karar alma ve refleks göstermek için ortak çalışma esasları benimsendi ve "İzmir, İncir, Üzüm, Pamuk ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri" kuruldu.

İSİM BABASI BANKALAR

Tariş'in isim babası ise bankalar oldu; kuruluş yıllarında destek olan Tarım Bankası'nın ilk hecesi ile İş Bankası'nın ilk hecesinin birleştirilmesi sonucu oluşan Tariş ismi, ayrı tüzel kişiliklere sahip olan Birlikler tarafından sahiplenildi. Önemli değişikliklerin yaşandığı 1987 yılında ise İzmir ibaresinin yerine Tariş kelimesi konarak, tam unvan "Tariş İncir, Üzüm, Pamuk, Zeytin ve Zeytinyağı Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri" oldu.

DİRENİŞ

1980'li yıllarda olan biten sadece isim değişiklikleri değildi. 1970'lerin başında yükselişe geçen işçi hareketlerinin singelerinden de biri olan Tariş ismi, çoğu kişinin hafızasında da o dönemde yaşananlarla yer etti. 12 Eylül Darbesi henüz gerçekleşmemişken sadece fabrika sınırları içinde kalmayan, çevresindeki işçi mahallelerini ve üniversite kampüslerini de saran bu dalga, pek çok kaynağa göre 1979'daki seçimlerde iktidara gelen Milliyetçi Cephe Hükümeti döneminde yapılan kadrolaşma çalışmalarına başladı. İşten atılan işçilerin başlattığı toplumsal gösteriler ülke çapında da yankı bulurken, binlerce işçinin gözaltına alındığı, yüzlercesinin işten çıkarıldığı olaylar bir sonraki yılın başlarına kadar sürdü.

AYRILIK

2005 yılına gelindiğinde ise bölge ve kent gündemi birliklerin içindeki çalkantılarla sarsıldı. Zeytinyağı Birliği'nden yapılan açıklamalara göre 2000 yılı özzerleşme süreci öncesinde alınan bir karar doğrultusunda strateji geliştirilerek 2005 yılında o günkü gazete haberlerinin deyimiyle "Amiral gemi filodan ayrıldı" ve Alsancak'taki ortak Genel Müdürlük binasından ayrılarak Çiğli'deki üretim tesislerine yönetimini de taşıdı. Bu gelişmeyle birlikte kalan birlikler "Tariş İncir, Üzüm, Pamuk ve Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri" çatısı altında ortak çalışma yürütmeye devam ettiler. Çok uzun süre ekonomi gündemini meşgul eden bu konunun ardından Birlik yönetimlerinin bir araya gelip ortak fotoğraf verdiği son etkinlik ise Emlak Konut'un Alsancak'taki Tariş mülklerinde yapmak istediği inşaat projesi için Swissotel'de düzenlenen lansman toplantısı oldu.

• DÜNDEN BUGÜNE TARİŞ •

29 Ocak 1912: Germencik'te Egeli incir üreticileri kongreler gerçekleştirdi.

31 Ağustos 1912: Kongreler sonrası "Osmanlı Anonim Aydın İncir ve Himaye-i Zürra Şirketi" kuruldu. Bu şirket istenen hedefe ulaşamasa da kooperatifleşme için ilk harç niteliği taşıdı.

1915 yılı başları: Egeli üreticiler Nazmi Topçuoğlu, Kazım Nuri Çörüş ve Ahmet Sarı bu yaşanan sıkıntılardan, tüm olumsuz koşullardan sömürülmekten kurtulabilmesinin tek yolunun bir çatı altında toplanmak olduğunu tüm üreticilere anlatmaya başladı.

21 Şubat 1913: Tariş'in kuruluşunun miladı olan Milli Aydın Bankası (Tarişbank) kuruldu.

21 Ağustos 1915: İki yıl süren çabalar sonunda üreticileri kooperatifçilik ilkeleri doğrultusunda ilk örgütleyen kuruluş Milli Aydın Bankası'nın bir kolu olarak "Kooperatif Aydın İncir Müstahsilleri A.Ş" ismiyle kuruldu. Bu tarih, Tariş'in resmi kuruluş tarihi kabul edildi.

APIKAM

İzmir Medeniyeti Müzesi'ne evrilir mi?

KNK RÖPORTAJ

14 yıl önce kapılarını açan APIKAM, kentin belleğini tutmayı sürdürüyor.

Kadim şehir İzmir'in geçmişten günümüze yolculuğunu anlatan bilgi, belge ve dökümanların yer aldığı Ahmet Piriştina İzmir Kent Arşivi ve Müzesi'nin (APIKAM) hizmete girmesinden bu yana 14 yıl geçti. Düşünsel temelleri dönemin İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı Ahmet Piriştina tarafından 2000 yılında atılan ve 4 yıllık emeğin ardından, Piriştina ve ekibi tarafından 10 Ocak 2014 günü kapılarını açan APIKAM, "İzmirli" kimliğinin oluşmasında şehirdeki başat kurumlardan birisi haline geldi. Ahmet Piriştina'nın üzerine titredığı kurum kendisinin ani vefatı ardından şehrin yönetimini üstlenen Aziz Kocaoğlu tarafından aynı özen ile yoluna devam etti.

Kentsel belleğin gösteri sahnesi olarak

da nitelenen APIKAM ilk kurulduğu günden bu yana, erken Cumhuriyet Dönemi mimarisinin izlerini taşıyan İzmir İtfaiyesi'nin eski Merkez Binası'nda faaliyetlerini sürdürüyor.

APIKAM'ın geride bıraktığı 14 yılın ardından İzmir Medeniyeti Müzesi'nin yolunu açması gerektiği yönünde görüşler olgunluk kazanmaya başladı. İzmir'in medeniyet müzesini rahatlıkla kurabileceğini ve arkasında APIKAM gibi bir değer olduğunu söyleyen gazeteci ve tarihçi kimliğini yanı sıra İzmir Büyükşehir Belediyesi Başkan Danışmanı olan Hasan Tahsin Kocabaş, "İzmir 8 bin 500 yıllık bir kent. Ancak son süreçte bilim insanların şehre dair 10 bin yıllık izler bulunduğunu aktarıyor. Böyle binlerce yıllık bir kentin mirası da o binlerce yılın yansıması oluyor" diyor.

KENT BELLEĞİ

Hasan Tahsin Kocabaş, "Uzun süre İzmir'de kent tarihi geçmişi, hep İzmir'in Milli Kütüphanesi'nin koridorlarında çınılardı. Oradaki eski kitaplardan ya da gazete arşivlerinden bulgulara ulaşılırdı. Sonra 2000'li yıllarda farklı bir ihtiyaç doğdu. Merhum Belediye Başkanı Ahmet Piriştina'da bir kent belleği, bir kent hafızası olmalı düşüncesi oluştu. İzmir'in

o dönemdeki entelektüellerinin de desteklediği bir çalışmaydı bu" diyor.

İzmir'in geçmiş pek çok uygarlığın merkezi olduğuna vurgu yapan Hasan Tahsin Kocabaş şunları söylüyor:

"İzmir'in öte yandan yıllardır medeniyetler müzesi kent müzesi macerası da var. Bunun öncesinde belki bir laboratuvar çalışma şekli gibi düşünülmüş bir olaydı. O dönemde Ahmet Piriştina'nın çevresindeki ve İstanbul'dan, Ankara'dan ciddi entelektüeller de İzmir'in farkını ortaya koymak için böyle bir çalışmayı desteklediler. İzmir kent arşivi, kent belleği anlamında oluşturuldu. Örneğin benim için çok değerli olan Orhan Koloğlu hocamız bütün kütüphanesini bağışladı. İzmirli aylarca ninelerinden, dedelerinden kalan evrak, obje anlamında bağışlarda bulundular.

MÜZE TADINDA BİR SERGİ

Bağışların hala sürdüğüne dikkat çeken Hasan Tahsin Kocabaş, "Tabii geçen yıllarda bazı çalışmalar artık sergi zorunluluğunu da ortaya koydu. Çok yakında belki daha büyük bir sergiyle, müze tadında bir sergiyle İzmirli görecekler. Bunlar bir ihtiyaç. Çünkü kent kimlikleri ile ilgili. İzmirli kimliği dediğimiz zaman içini doldurmak lazım.

72

Hasan Tahsin Kocabaş

İzmirli kimliğinin içinde neler var, neler olması gerekiyor, çocuklarımıza neyi aktaracağız, bunları fiili olarak ortaya koymamamız lazım. İşte bu amaçla yerel yönetim 2004 tarihinde burayı oluşturdu. Ahmet Piriştina'nın başlattığı bu çalışmayı, onun vefatından sonra Aziz Kocaoğlu da sahiplendi. Kuruma, Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi adı verildi ve burayı kuran belediye başkanının ismi ölümsüzleştirildi" diyor.

Kurum bünyesinde çeşitli sergiler açıldığını vurgulayan Kocabaş, "Geçen süre zarfında, şu anda burada, alt kattaki sergi salonunda süreli sergiler açılıyor. Sağlık sergisi, Ege Medeniyetleri Sergisi, şu anda da devam eden Ulaşım Sergisi, 2019'da planlanan spor tarihi sergisi... Bunun dışından da Cumhuriyet tarihinin yansıdığı günlerde 9 Eylül, 29 Ekim, 10 Kasım gibi önemli günlerde daha küçük, daha butik ve görseli fazla, mümkün olduğunca obje ile de desteklenmiş sergiler yer alıyor" yönünde görüş belirtiyor.

KENT KİTAPLIĞI ARŞİVİ

APIKAM'ın bir diğer önemli işlevinin kent kitaplığı olduğunu söyleyen Hasan Tahsin Kocabaş, "İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı konsepti ile yine APIKAM bünyesinde İzmir tarihi, İzmir arkeolojisi, sanat tarihi anlamında bilimsel ağırlıklı zaman zaman kendisini kanıtlamış yerel tarihçilerin de katkılarıyla, şu anda basılmış kitap sayısı 117'ye ulaştı. Merhum Ahmet Piriştina'nın kendi kişisel kütüphanesi de APIKAM'a bağışlandı. Ve bu kitaplar Türkiye'nin entelektüel çevresinde ve dünyada da yankı buluyor" diyor.

MEDENİYET MÜZESİ

APIKAM'ın açılmasının üzerinden 14 yıl geçtiğini ve kurumun Ege ve İzmir'i yansıtacak bir medeniyet müzesine dönüşmesinin yolunu açtığına vurgu yapan Hasan Tahsin Kocabaş şunları söylüyor:

"İzmir, bugün hiçbir yerden destek almadan, kendi potansiyeli ile kendi tasarımcıları ile, sadece bilgi ve belge desteğiyle dünyanın en büyük medeniyet müzesini kuracak güçte ve potansiyelde. APIKAM da bunun yolunu açtı, o heyecanı, o olabirliği verdi. Dünyadaki büyük kent müzeleri örneklerine bakıyoruz, devasa çalışmalar yapmışlar. Biz de böyle bir şey yapabilir miyiz? Yaparız! Yunanistan'da var müzeler, onlar genellikle mübadil müzeleri... Bu müzelerin obje ağırlıklarına, bilgi yönlendirmelerine bakıyorum ve 'bunun üç katını yaparız biz' diyorum" diye

Ahmet Piriştina açılış kurdelesini kesiyor.

Aziz Kocaoğlu'nun APIKAM ziyaretlerinden bir kare.

konusuyor.

"Çünkü bizim elimizde malzeme var. Hiçbir şey yapmasanız, sadece fotoğraf çekseniz, İzmir'in 8 bin 500 yılını çok rahatlıkla insanlara gösterebilirsiniz" diyen Hasan Tahsin Kocabaş şu konuların altını çiziyor:

"Her şey gözümüzün önünde. Basmane'ye girin, Anafartalar Caddesi'ne girin, Basmane'den yukarıya Faik Paşa'ya, Kale'ye kadar çıkın, tarihin size 'ben buradayım' dediğini göreceksiniz. Sadece

Türk gözüyle bakmıyorum, sadece insan gözüyle bakıyorum; Rumlar'ın bıraktığı miras, Ermeniler'in bıraktığı miras, Yahudiler'in bıraktığı miras, Levantenler'in bıraktığı miras... İşte bunların hepsi 'biz buradayız' diye bağırıyor. Sadece bunu bir mutfakta birleştirecek ve kavga etmeden çalışacak bir ekibe ihtiyaç var. Devletin de burada 'evet, bu gerekli' demesi gerekiyor. İzmir'in diğer güçlerinin, mesela İzmir sermayesinin, işadamlarının da ellerini

taşın altına koyması gerekiyor. Ama ben kişisel görüşümü söyleyeyim, İzmir'de kent müzesi anlamında Lucien Arkas dışında başka hiçbir işadamında heyecan görmüyorum. Bizim sadece bilinç eksliğimiz var. Biz sadece Yunanistan'a gidiyoruz, 'vay ne güzel müze' diyoruz; Venedik'e gidiyoruz, gondola biniyoruz, etrafı seyrediyoruz, sonra bazı gazeteci arkadaşlarımızın yaptığı gibi, mesela Barselona dönüş 'İzmir de Barselona gibi olabilir' diyoruz. Olmasın. İzmir Barselona gibi olmasın. İzmir'in kendi potansiyeli var. 8 bin 500 yıllık potansiyeli var".

ORTAK BİR MEDENİYET

İzmir'in hangi semtine gidilirse gidilsin ortak bir medeniyet görüldüğüne vurgu yapan Hasan Tahsin Kocabaş,

"Böyle büyük bir zenginlik olabilir mi? Ve ayrışmamış; İzmir'in belki farkı bu. İzmir'in bir arama konferansına ihtiyacı

var. Bunu yerel yönetim mi yapar, üniversite mi yapar bilmiyorum. Ama bu konferans sadece seçkinlerin bir araya gelip konuştuğu bir şey olmamalı. Gültepe'den de Balçova'dan da insanlar olmalı; Ayşe Teyzeler'in Hasan Amcalar'ın oturduğu, belli bir yaş grubunun üstündeki insanların dinleneceği bir model çıkarılabilir. O zaman biz İzmir kimliğini ciddi olarak masaya yatırabiliriz" yönünde görüş belirtiyor.

BİLİMSEL ESASLAR

APIKAM'da tüm kesimlerin anlayabileceği bir dille, bilimsel esaslara dayalı kitaplar hazırlandığına dikkat çeken Hasan Tahsin Kocabaş, bir ironi yaparak, "Artık bir ay kitap okuyarak tarihçi(!) olunabiliyor" diyor ve şunları söylüyor:

"Osmanlıca bilmeden çok rahat Osmanlı tarihi konuşulabiliyor. Ki ben

bunlara merdiven altı tarihçiler diyorum. Hobi olarak başlayıp ukalalık yapanlar... Google'a sorup buradan çıkan bilgiyi kopyalayıp yapıştırdığımızda ve bunun altını üstünü de süslü laflarla doldurduğumuzda tarihçi olmuyoruz. Tarihte bir metodoloji vardır. Metodoloji de bir eğitimidir. Tarih bölümlerinde öğrencilere bir yıl süreyle ders konur. Benim hocalarım Bahaeddin Yediylıldız'dı, Ahmet Yaşar Ocak'tı. Metodolojiden geçemeyen öğrenciye tarihçi denmez, sepetçi de denmez. Ama siz ömrünüz boyunca başka bir iş yapacaksınız, bir gün emekli olacaksınız, evinizde kedinizi torununuzu severken kitaplığınıza 20 yıl önce düşmüş İzmir kitabını göreceksiniz, alacaksınız okuyacaksınız, işiniz gücünüz yok, merak edip okuduğunuz yeri görmeye gideceksiniz, esnafın yanlış bilgisini de doğru zannedip alıp köşe yazarı olacaksınız, tarihçiyim ben diyeceksiniz, kartvizit bile bastıracağız. Bu olmaz. Ben burada kimseyi kastetmiyorum ama kim üzerine alınırsa da alınsın".

YEREL TARİHÇİLER

Dünya genelinde yerel tarihçiliğin çok önemli olduğuna dikkat çeken Hasan Tahsin Kocabaş, "Yerel tarihçiler bilim insanını tetikler. Yunanistan'da Yunan bilim insanlarını tetikleyenler yerel tarihçilerdir. Yerel tarihçi hep bölgeyle uğraşan, bir bölgeyi hep gündemde tutan insandır. Bu sevgili insanlar

mahallelerinde diyelim ki bir ant bölümüne, bir taş parçasına rastlarlar. Giderler bunu araştırırlar, fotoğrafını çekerler. Bunu bir bilim insanı görür, o yerel tarihçiyle irtibat kurar, onunla birlikte o taşın yanına gider. Yerel tarihçi öğrendiği bilgiyi aktarır. Bilim insanı da orada yerel tarihçinin göremeyeceği başka bir şeyi görür ve bölgeye dair başka bir kanı oluşturur. O araştırma orada başlar ama eser ortaya çıktığında bilim insanı der ki, 'bu keşif ortaya çıktığında o yerel tarihçi de buradaydı' ve ona teşekkür eder. O kitap sadece bilim insanının değil yerel tarihçinin de olur. Yerel tarihçi bunun üzerine yeni keşiflere devam eder. Ama ne yazık ki bizde böyle değil" diyor.

250 YILLIK MİRAS

APIKAM'ın yerel tarihçi yetiştirme konusunda önemli bir işlev üstlendiğine vurgu yapan Hasan Tahsin Kocabaş, "Burada tarih eğitimleri de yapıldı ve yapılıyor. Burada yayın kurulu var ve tamamen bilim insanlarından oluşuyor. Biz bu bilim insanları sayesinde yüksek lisans, doktora öğrencileri gibi pek çok gence kapı açıyoruz. Onlar buraya geliyorlar. İçeride bir dijital arşivimiz var. Milli Kütüphane ile protokolümüz var. İzmir'in son 250 yılına ait bütün yazılı materyal bizde mevcut. Biz bunları dijitalleştiriyoruz. Burada birebir boyutta tarıyoruz ve arşivimize aktarıyoruz. Buraya gelenler bilgisayarın başına oturup araştırma yapıyor" diyor.

İzmir'in en lezzetli festivali: Mutfak Konak

Bir kentin mutfuğu kime aittir? Gidenlerin yanlarında götürdükleri mi ya da gelenlerin getirdikleri midir o kentin zenginliği? Evlerde kaynayan tencerelerden yayılan kokular mıdır, yoksa önünde kuyruklar oluşan küçük dükkanlar, seyyar tezgâhlar mıdır kentin lezzetleri? Keyifli, bir o kadar da lezzetli bir koşuşturmanın içinde bulduk kendimizi. Gidenlerin ardından, gelenlerin peşinden gittik, "Konak Mutfak"ı derledik.

Bu kadar farklı yemek kültürünün bir arada olduğu İzmir'de yemek festivali yapmak kolay değildi. Evlere konuk olduk, esnaf lokantalarına gittik, sokaklarda tezgâh başlarında karnımızı doyurduk, mutfuğun üstatlarından püf noktalarını dinledik, akademisyenlerle söyleştik ve bir kez daha zenginliğimizin farkına vardık. Mutfuğun milliyeti yoktur, coğrafyası vardır. İzmir mutfuğunu bu kadar özel kılan sahip olduğumuz zengin coğrafyanın yanı sıra yaşanan kültürel etkileşimdir. Binlerce

yıldır birbirinden farklı medeniyetleri barındıran bu güzel kentin lezzetlerini yaşatmak, yaşatmanın ötesinde tanıtmak için kolları sıvadık, işin mutfuğuna girdik.

3 GÜN 3 AYRI NOKTA

Üç gün boyunca üç ayrı noktada; Alsancak Dominik Caddesi, Kemeraltı Abacıoğlu Han ve 1. Beyler Caddesi'nde "Mutfak Konak Atölye"de mutfaklar kuruldu, değerli şefler ocakların başına geçti. Bir yandan ustaların elinden yemek yerken diğer yandan uzmanlarla adeta tarihe yolculuk yaptık.

7'DEN 70'E BİRLİKTELİK

Yediden yetmişe herkes festivale gelmişti demek isterdim ama Şef Özgür Aşçıoğlu'nun seyyar bir mutfuğa çevirdiği minibüsünün önünde, kelle paça çorbası içmek için sıra bekleyen iki buçuk yaşındaki minik misafirimize haksızlık olur. Küçük ellerinde tuttuğu çorba bardağını keyifle yudumladıktan sonra "beğendim, kıvamında olmuş" demesi

herkesi güldürdü, bir o kadar da mutlu etti. Dünya genelinde moda deyimi ile trend olan "sağlıklı ve dengeli beslenmenin" anavatanında yaşıyoruz dersek aslında hiç de abartmış olmayız. Zeytinyağlı ot kavurma, menemen, balık ekmek, kuru fasulye, tarhana, işkembe, kelle paça, söğüş, şerbet ve sübye ikramlarının yapıldığı tezgâhların önündeki kuyruklar hiç bitmedi. Arada sırada tatlı kaçamaklarımız da olmadı değil. Gerçi biz İzmirli her vesile ile köşe başlarında dökülüp dağıtılan lokmalara alışığızdır ama lokmasız bir yemek festivali de düşünülemez.

TADI DAMAKLARDA KALDI

Festival boyunca yedik, içtik, söyleştik ve keyifli anılar biriktirdik. Mutfuğa girenler İZPAD İAD, Dory's Kitchen, İzmir Ekonomi Üniversitesi Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü'nden birbirinden tecrübeli şefler olunca sonuç da muhteşemdi. Boşnak mutfuğu dendiğinde akla ilk gelen isimlerden, börekleriyle ünlü

Ayşe Karadan, geleneksel şerbetleri ile Kemeraltı'nın meşhur sübyecisi Engin Usta ise festivalimize ayrı bir renk kattılar. Kaburga Dolma, Marul Aşı ve Kabak Sinkonta ile yapılan final ise unutulmazdı.

İZMİR LOKMASI

Yedik, içtik, söyleştik ama daha yeni başladık. Hazırlık aşamasında yaptığımız ev ve mekân ziyaretlerinden sevgili Bilge Egemen çok güzel bir film hazırladı. Etkinliklerde gösterilen belgesel tadındaki bu filmi pek yakında televizyonda da izleyebileceksiniz. Sadece o da değil, festivalimizde Türkiye'nin ünlü gurmeleri Mehmet Yaşın ve Teoman Hünel'i da ağırladık. Birlikte Kemeraltı'nın sokaklarında dolaşırken, mekânlarımızı tanıttık, tarihimizi anlattık. Ne yalan söyleyeyim, memnuniyetlerini gördükçe pek bir gururlandık. Hele lokma dökülürken Teoman Hünel'in İzmir lokmasına dair çocukluk anısını duyduğumuzda koltuklarımız kabardı. Çocukluğunda her sene İEF zamanı ailesi ile İstanbul'dan İzmir'e gelen gurmemiz, yiyeceği İzmir lokmasının hayalini haftalar öncesinden kurarmış.

UNUTULMUŞ LEZZETLER

Dediğimiz gibi, daha yeni başladık. Tüm bu süreçte birlikte olduğumuz proje destekçilerimizle çalışmalarımıza Konak Belediyesi'nin yeni mekânı Mutfak Konak Atölye'de devam edeceğiz. 1. Beyler Caddesinde 847 sokakta açılan, "Mutfak

Konak Belediyesi'nin ev sahipliğinde düzenlenen 'Mutfak Konak: İzmir Lezzetleri Festivali'nde ünü sınırları aşmış, herkes tarafından bilinen İzmir yemeklerinin yanı sıra sokak lezzetleri ile saklı kalmış ve unutulmaya yüz tutmuş lezzetler tanıtıldı. Bu yıl ilki gerçekleşen festivalde Seferad, Rum, Girit, Levanten, Osmanlı Saray, Balkan, Anadolu ve diğer yerel mutfaklardan tatların sunumu yapılırken, ünlü şefler ve alanlarında uzman kişiler tarafından atölye çalışmaları, söyleşiler, tadım etkinlikleri, yarışmalar ve dinletiler de festivale renk kattı.

Konak Atölye" birbirinden lezzetli atölyelere ve söyleşilere ev sahipliği yapacak. Unutulmuş lezzetler tekrar canlanacak, kültürel etkileşim çerçevesinde Osmanlı, Sefarad, Rum, Ermeni, Levanten, Girit, Boşnak, Arnavut, Makedon, Rumeli, adalar, Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu lezzetleri tencerelerde pişecek. Tarihten günümüze uzanan bir lezzet yolculuğuna çıkıp, mutfak ve sofraya geleneklerimizi yaşatacağız. Mutfak bir kültürdür ve bizler en güzel mutfaklardan birine sahibiz.

Sofralarımızın bereketi daim, ağızımızın tadı bol olsun...

Moreno'nun ışığı şimdi çocuklarımızı aydınlatıyor

Güzel İzmir olarak da adlandırılan İzmir; 8500 yıllık tarihi ile Ege'nin, Türkiye'nin parlayan bir yıldızı. Öteden beri kültür, sanat, turizm, ticaret ve sanayi alanlarında Anadolu'nun batıya açılan çağdaş yüzüdür İzmir. Kentin çağdaş yüzüne etki eden isimlerden biri de hiç kuşkusuz İzmir'in gururu, dünyaca ünlü Musevi asıllı Türk gitarist, piyanist, besteci, solist; kısacası müzisyen ve sinema oyuncusu Dario Moreno'dur. Her zaman Türk olmakla, İzmirli olmakla gurur duyan, İzmir sevdalısı sanatçı, bunu 1968 yılında Paris'te düzenlenen Latin Amerika Şarkıları Festivali'nde binlerce insan önünde kanıtlar. Fransa adına yarıştırlıp, birinci seçildiğinde göndere Fransız Bayrağı çekilirken müdahale eder ve 'Ben Türküm ve İzmirliyim' diyerek Türk Bayrağı'nın göndere çekilmesini ister.

Dario Moreno, İzmir aşığı olduğunu şu sözlerle dile getirir, bu sözler aynı zamanda vasiyetir de:

"İzmir, tatlı ve sevgili şehrim. / Bir gün, şayet senden uzakta ölürsem, beni sana getirsinler. / Fakat; mezarıma götürürken, 'öldü' demesinler, / 'uyuyor' desinler, koynunda canım İzmirim." Ancak İsrail'de yaşayan annesi Madam Rosa, oğlunun Telaviv'in Holon kenti mezarlığına gömülmesini ister. Ve Moreno, Telaviv'e defnedilir.

VEFAMIZI GÖSTERİYORUZ

Moreno İzmir'de Tarihi Asansör Sokağı'nda yaşadığı ve adının verildiği sokakta İzmir'i Sevenler Platformu Başkanı Sancar Maruflu ve Konak Belediyesi'nin düzenlediği törenle ölüm yıl dönümlerinde dillerden düşmeyen Aşkımız Bitti (Deniz Ve Mehtap), Her Akşam, Canım İzmir, Sarhoş, Hatıralar Hayal Oldu, İstanbul'un Kızları gibi unutulmaz şarkıları eşliğinde anılıyor. İzmirli, O'na olan sevdasını, vefasını gösteriyor adeta.

İzmir aşığı olan Moreno'nun adı günümüzde sanatsal, mimari ve tarihi dokusuyla kentimizin ünlü

simgelerinden biri olan, Tarihi Asansör'e giden sokakta yani, Dario Moreno'nun adının verildiği sokağın başında yer alan üç katlı binada da yaşatılmaktadır. Yapı, 20 yy. başlarının mimari değeridir. Nesim Levi tarafından yaptırıldığı bilinen bina iki kez el değiştirmiş. Levi'den Nesim İsrail, ondan da 1963 yılında Mehmet Altıncezve'nin aldığı biliniyor. Tarihi bina Kentsel SİT Alanı olarak ilan edilmiş ve Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun kararı doğrultusunda 2. Grup Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı olarak tesciline karar verilmiş.

ADINA AÇILAN SANAT MERKEZİ

Konak Belediyesi olarak, Moreno'nun da bir süre yaşamış olduğu Karataş'taki sokağın girişinde bulunan üç katlı evi yenileyerek 'Dario Moreno Sanat Merkezi' adıyla kentimize kazandırdığımız 2016 yılından bu yana yüzlerce çocuğumuza, sanat yoluyla ulaştık.

Dario Moreno Sanat Merkezi'nde 7-

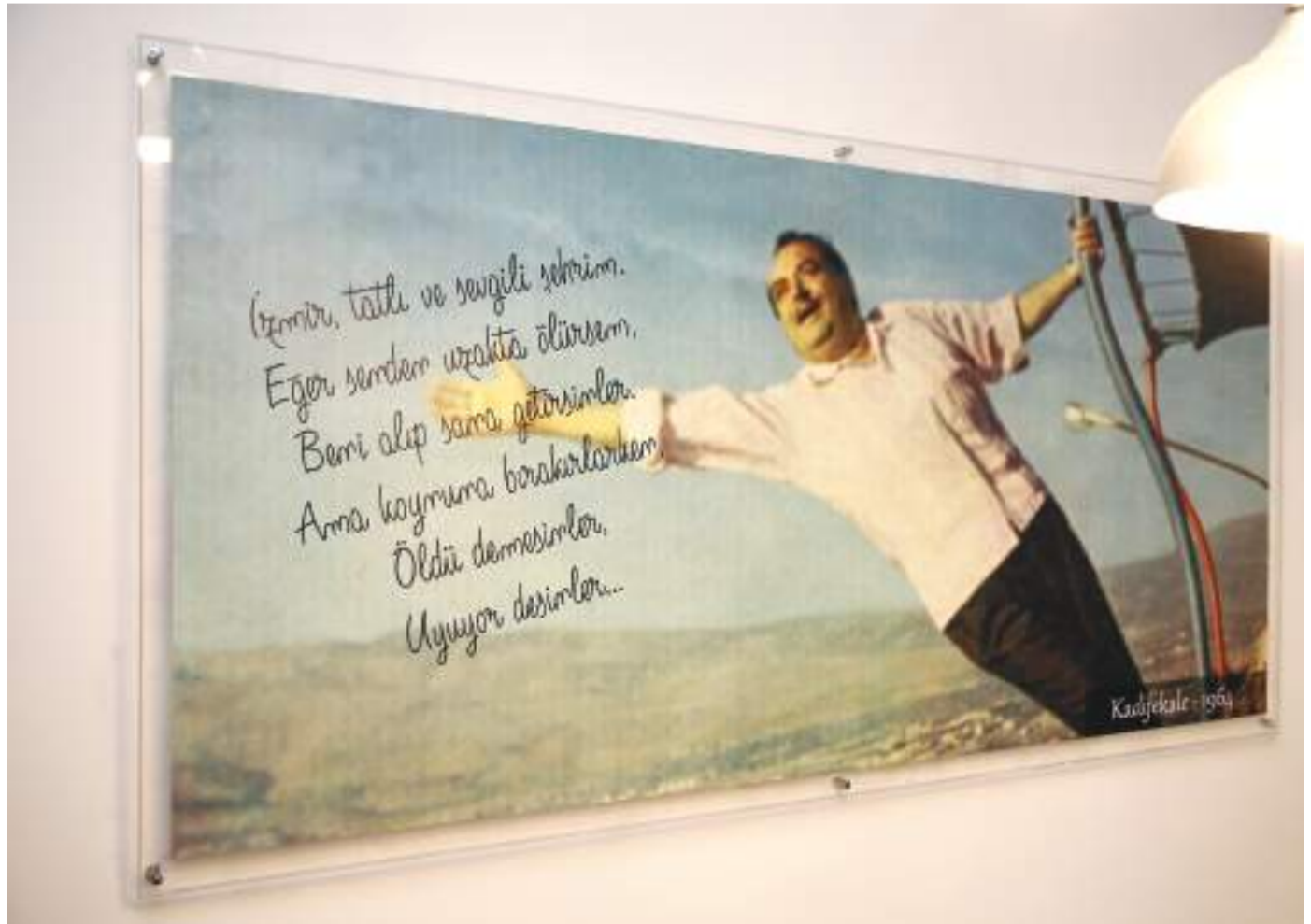
12 yaş aralığındaki çocuklar için eğlenceli matematik, görsel sanatlar, orff atölyesi (müzik, dans, ritim), kısa film, robotik kodlama, felsefe, uzay astronomi, farkındalık ve eğlenceli bilim atölyeleri düzenleniyor. Hem yaz hem de kış sezonunda düzenlenen atölye çalışmalarına şimdiye kadar bin 1180 çocuk katıldı. Eğlenceli ve eğitici atölye çalışmaları her geçen dönem daha fazla öğrenciye ulaşıyor. 2018-2019 kış döneminde de atölye çalışmalarını sürdürüyoruz. İzmir aşığı, dünyaca ünlü sanatçımızın adının verildiği sanat merkeziyle, çocuklarımızın yolunu sanatın aydınlatmasını hedefliyoruz.

Karataş DARIO MORENO Sanat Merkezi

İZMİR DE SENİ ÇOK SEVİYOR

Dario Moreno'ya saygı duruşu niteliğinde ve vefanın simgesi olarak adı hem sokakta hem de sanat merkezinde yaşatılıyor. Sokağın yenilenmesiyle orada bulunan taş evler de zaman içinde yenilendi. Turizme hizmet eden yerler haline geldi. Sokak içinde tıpkı Tarihi Asansör gibi yeni cazibe merkezleri oldu. Tarihi dokuya uygun pek çok mekanda şimdi Moreno'nun şarkıları çınıyor. Asansörle yukarı çıkarken de Moreno'nun Deniz ve Mehtap ile Canım İzmir şarkıları eşliğinde İzmir Körfezi'ni seyrederek çıkıyorsunuz. Hoşgörü kenti, çağdaş kent İzmir'de; bir arada yaşamak, paylaşmak, tarihten bu yana gelen çok renklilik zenginliğimiz. Bu zenginliklerimizden biri de Dario Moreno. Baş tacımız, değerimiz... Sen İzmir'i çok sevdiğin, İzmir de seni çok seviyor...

ORÇUN MASATÇI

Fotoğraf: AYKUT FIRAT

Anı kutusundan gelen sesler

Asansör'ün tadına doyumaz manzarasına bakarak yürüyorsunuz, parkın sonundaki merdivenlere doğru geldiğinizde, Müslüm Gürses'in asla tanıyamayacağınız sesi yankılanıyor birden sokakta. Gözlerinizi denizin eşsiz güzelliğinden çevirip sesin çıkış yerini aradığınızda hemen merdivenlerin karşısında, camların arkasına gelişigüzel yerleştirilmiş radyolar karşılıyor sizi. Aslında 90'lı yıllarda hayalini kurduğunuz müzik setlerini görünce anlatacağınız çok şey birikiyor içinizde ama bu o yazı değil. Bu yazı şimdilerde radyo tamirciliği yapan Burhan amcanın hikayesi.

Burhan Çelik 40 yılı aşkındır Karataş'ta.. Hepimizin bir şekilde özçekiminin olduğu, Tarihi Asansör'ün az ilerisinde oturuyor. Onunla sohbet etmek inanılmaz keyifli.

Bir mahallenin komşularından oluşan tarihini, çayınızı bitirmeden anlatıyor hemen. Çok eskiden Yüksel Çakmur'un yanında çalışmış, "Biliyorum ben de bu belediye işlerini" diyor. Biliyordur da şüphesiz. Burhan Özfatura gelince, içine sinmemiş bir türlü, bırakmış işi. Dile kolay 40 yıla yakın zaman bit pazarında satmış, deposunda bulundurduğu pikapları, plakları...

Burhan amca ile röportaj yapmak kolay değil...

"Röportaj olunca konuşamıyorum ben evladım. İncinmesinden korkuyorum birilerinin bildiklerimi anlatınca" diyor. "Sorun değil" diyorum ve ekliyorum, "Sohbet ederiz o halde".

Deponun karşı sırasından bir bina yıkımı var sohbetimiz sırasında. Plakların üstünü toz kaplamış, Şehit Nihat Bey Caddesi çift yönlüdür ama tek araba geçebilir çoğunlukla. "Bu dar alan aslında mahalleliyi birbirine daha da yaklaştırıyordur belki" diyorum; bıyık altından gülererek:

"Keşke be evlat. Eskiden herkes birbirini tanırdı. Şu manzaraya karşı oturup tavlama oynardık, gerçi hala oynuyoruz. Biliyor musun Zeki Müren şurada az ileride oturuyordu, Bülent Ersoy da. Hatta bi komedyen vardı kısa bir süre o da burada oturdu. Neydi adı? Hah şu bıyıklı". Biraz uzaklara daldıktan sonra hatırlıyor Levent Kırca'nın adını. Ben de o mahalle de oturduğum için ve Zeki Müren'i çok sevdiğimden inceden bir huzur kaplıyor içimi.

Bit pazarındayken işleri iyiymiş Burhan amcanın. Fakat sonrasında şimdi deponun camına bakan bir iki meraklının dışında kimse uğramaz olmuş. Ama plaklarda sorun yok, onun tüketicisi her devir var. Sohbetimiz ilerleyince, ismini göstermeden bir plak koyuyor pikapa. Pikaptan çıkan ses kalitesi bugünün teknolojik aletlerinden bin kat daha iyi. "Hadi bakalım tanıyabilcek misin" diyor ve müzik başlıyor, sonra ses giriyor.

İnanılmaz çalan çok ünlü biri diye bahsetmesine rağmen bir türlü çıkaramıyorum. Türk Sanat Müziği'ne daha yakın bir biçimde söylenen şarkının gencecik sesi Müslüm Gürses çıkıyor. "Elektronik işi bana aslında yeni" diyor Burhan amca ve ekliyor, "Şu anda tamir ettiğim 2 radyo var". Depo radyolarla dolu. 2 tanesini hariç hepsi onunmuş. Plakların fiyatları 10 TL'den başlıyor 1250 TL'ye kadar çıkıyor. "Bizim milletimiz, ölünce çok daha fazla değer veriyor" derken bakışları imalı. Kendisinden başka radyo tamircisi olup olmadığı konusunda bilgisi olmadığını aktararak, çırağı olmadığını ekliyor. Radyonun kendisi için çocukluğundan bu yana geçen zaman olduğunu ekleyerek altını çiziyor: "Aslında plaklar çok daha anlamlı. O plakların sesinde hayatta ne yaşadysam asılı kalmış. Bizler de burada

öyle yaşıyoruz işte. Asılı kalan anılarımıza tutunarak."

Çocukluğumda hayalini kurduğum bir müzik setinin önünde oturuyorum. Fiyatı önemli tabii, kim bilir belki de alırım diye soruyorum. Oradan da bir kaset dinletiyor hemen. Plak arşivi inanılmaz. Depoya geçmezden önce, elbise temizliğiyle uğraştığını ve işlerinin oldukça iyi olduğunu aktararak gururlu bir şekilde, "Neredeyse bizim bu Konak'ta herkes tanır beni" diye ekliyor.

"Biraz daha insani bir yaşam için, bizim gibi insanlara da bazı alanlar yaratılmalı. Sema Pekdaş aslında bunu yaptı çok güzel bir yer yarattı ama biraz bizden, biraz çalışanlardan yürütemedik biz o işi" derken, dertli mi dertli... Yeni bir alan istiyor ısrarla ama mahallede selamlaştığı sık sık görüştüğü insanlarla bu yaz yaptıkları en güzel şeylerden birinin de, mahalledeki sinema gösterimi olduğunu söylüyor ve ekliyor: "O bizi birbirimize yakınlaştırmak için iyi bir araçtı. Sadece film gösterimi olarak bakmamak lazım. Mahalleli birbirini tanıyor, birlikte bir çay içiyor, sohbet ediyor, tanışıyor. Ama onlar da eski halimize dönmeye yeter mi bilmem". Burhan amca tanışmak için sizi bekliyor. Çayı demlediği sırada, ardında bıraktığı koca yaşamıyla sizleri de demlemeye aday.

www.konak.bel.tr

Konak Belediyesi

@konakbel

Konak Belediyesi

Konak Belediyesi

DOĞDUĞU EVİ YENİLEYEREK ŞEHRİMİZE KAZANDIRDIK

İnönü'nün Anıları Şimdi Daha Canlı

İsmet İnönü'nün 24 Eylül 1884'te Konak'ta doğduğu evi,

İnönü Vakfı'yla el ele, tarihi dokuyu koruyarak yaptığımız yenileme çalışmalarının ardından,

yeniden Şehrimize kazandırdık.

İnönü'nün "Sevgilim" dediği Őehrimizdir Şimdi ona vefa sözünü tutan...

KONAK BELEDİYESİ

Okul öncesi eğitim imkânı olmayan
4-6 yaş arası çocuklarımız için hazırladığımız
Bizim Çocuklar Projesi yeni meyveler vermeye
başladı.

Bizim Çocuklar ile Daha Güzel

- bir -

Dünyaya

Projenin ilk uygulama sürecinde
çarpan etkisiyle 5000 kişiye ulaştık.
Şimdi hedefimiz daha büyük.

KONAK BELEDİYESİ